

200854

GRAMATICA
LIMBEI ROMÂNE

PENTRU

CLASELE SECUNDARE

DE

STEFANU NEAGOE

Profesoru de limba și literatura română la Liceul din Bârladă, cursul superioru.

Rece-merenti cl. II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
PARTEA I

ETIMOLOGIA

EDIȚIUNEA X-a adăogită și îmbunătățita.

*Carte d dactică, autorizată de onor. Ministeru alu Instrucțiunil publiche și
cultelorū (veđi decisiunea publicată in Monitorulu Oficialu
No. 198 din 29 Noembre 1886).*

BĂRLADŪ

Tipografia George Catafany.

1890.

GRAMATICA
LIMBEI ROMÂNE

PENTRU

CLASELE SECUNDARE

DE

STEFANŪ NEAGOE

Profesorul de limba și literatura română la Liceul din Bârladă, cursul superior.

Bene-merenti cl. II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PARTEA I

ETIMOLOGIA

EDIȚIUNEA X-a adăogită și îmbunătățită.

*Carte didactică, autorisată de onor. Ministerul al Instrucțiunii publice și
cultelor (vezi decisiunea publicată în Monitorul Oficial
No. 198 din 29 Noembrie 1886).*

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201800853

B Â R L A D Ū

Tipografia George Cătafany.

1890.

200854

PROPRIETATEA AUTORULUI

(Orî-ce dreptû rezervatû).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREFAȚĂ

Înainte de acesta cu 20 de ani a apărut prima edițiune a cărții de față. Faptul, că în decursul acestui timp ea a ajuns la edițiunea a X, nu numai că este o mângăere pentru mine, dar tot-de-odată și o dovadă, că a adus un serviciu pentru studiul limbei materne în școlile secundare.

Mai la fie-care edițiune am căutat a face îmbunătățiri și completări. Esperiența de aproape 30 de ani m'a ajutat a face manualul de față pe cât s'a putut de practic, din punct de vedere al metodei. Cu deosebire am făcut multe îmbunătățiri și completări edițiunii prezente.

În privința ortografiei am urmat întocmai ortografia Academiei, ca una ce este aprobată și introdusă de Onor. Ministerul în școlă și cărțile didactice.

Am făcut mai cu seamă completări și schimbări, esențiale la declinațiunea substantivelor și a adiectivelor, precum și la verbe, căutându tot-dea-una ca prin exemple să se facă cât se poate mai lesne de înțeles deosebitele reguli.

Am căutat în general a nu îngreui manualul, făcând comparațiuni cu limba latină sau cu limbile neolatine, cari de multe ori rămân neînțelese de elevii începători, rămânându ca profesorul,—după gradul de cunoștințe a școlarilor,—să facă el singur aceste comparațiuni.

Socotind că este mai practic pentru școlari, am despărțit în edițiunea de față cele două părți ale gramaticii: *etimologia și sintaxa*, scoțându-le în broșuri separate.

Voi primi cu mulțumire orice observațiuni făcute manualului de onor. mei colegi.

St. N.

Bârlad, August, 1889.

GRAMATICA ROMÂNĂ

INTRODUCERE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gramatica este știința, care ne învață a cunoaște formele limbei și a le construi apoi în propozițiune.

Gramatica *limbei române* are de scop să stabilească adevărul relativ al sunetelor și formelor vorbelor române, și a le transmite în propozițiuni, în vorbire românească.

În vorbire și scriere ne servim de cuvinte. Cuvintele sunt compuse din silabe, iar silabele dintr'unul sau mai multe sunete, care sunt elementele limbei.

Semnele vizibile ale sunetelor se numesc *litere*, cu care ne servim la scris; ele sunt dară tipul sau imaginea elementelor unei limbi.

Literele sau semnele, cu care scriem românește, sunt cele latine sau *romane*, reprezentate prin următoarele 21 mari și mici: *A a, B b, C c, D d, E e, F f, G g, H h, I i, J j, L l, M m, N n, O o, P p, R r, S s, T t, U u, V v, Z z.*

Pentru scrierea cuvintelor străine în limba noastră, ne servim și de următoarele cinci litere: *K k, Q q, W w, Y y, X x.*

Gramatică se împarte în două mari părți:

I. Etimologia sau partea formală.

II. Sintaxa sau partea sintactică.

Cea dintâi se ocupă de formele vorbelor; iar cea de a doua de construcții sau propoziții.

NOTA. Unii gramaticii mai adaugă și o a treia parte; adică ortografia, carea însă în totu respectul ține de Etimologie.

PARTEA I.

ETIMOLOGIA.

Etimologia saŭ partea formală a gramaticii, tratéză: 1° despre *sunetele elementare* saŭ elementele vorbirii și se numesce «*fonologie*», 2° despre *părțile vorbirii*, formele vorbelorŭ saŭ despre *flesiune*, 3° despre *formarea vorbelorŭ* prin derivațiune și compunere. De unde urméză că Etimologia, ca prima parte a Gramaticii, prepară materialulŭ limbei, din care apoi Sintaxa, ca secunda parte a Gramaticii, construiesce, după legi anumite, propozițiuni, frase, període.

CAPIT. I.

FONOLOGIA

SUNETE ELEMENTARE

Sunetele elementare în limba română, sunt următóarele dóuë-deci și nóuë: a, ă, b, c, c^s, d, z, e, é, f, g, g^s, h, i, j, î, l, m, n, o, ó, p, r, s, ș, t, ț, u, v. Ele se împartŭ în dóuë mari clase: *vocale* și *consonante*.

Despre vocale.

Vocale în limba română sunt nóuë: a, e, i, o, u, ă, î, é și ó; din cari următóarele șapte: a, e, i, o, u, ă, î, se

numescă curate; *é* și *ó* (ca *ea* și *oa*) mestecate; *i* și *u* mai sunt ori întregi, ori jumătățite.

Vocalele sunt primitive (sau dela început) și derivate (sau din schimbare).

Primitive: *a, e, i, o, u*.

Derivate: *ă, î, ê, ó*.

Vocalele primitive ni se presentă de regulă în silaba întonată, de exemplu: *barbă, mortu*. Aici vedem că vocalele *a* și *o* fiind sub accent, sunt primitive sau originare; iar când dicem: *bărbat, muritor, vădit*; aflăm că vocalele *ă, u* și *ê*, sunt derivate sau schimbate din *a, o, e*; pentru-că din *barbă* a devenit *bărbat*, din *mortu* *muritor*, din *vede* *vădit*.

De aici apoi deducem următoarele reguli asupra derivațiunii sau schimbării vocalelor.

I. DERIVAȚIUNEA LUI *ă* (x).

1) *ă* se derivă Cluj / Central University Library Cluj

a) din *a*, când scapătă de sub accent și dacă nu se află la începutul vorbirii, precum: din *barbă-bărbat, laudă-lăudat*.

b) în penultima, la substantivele feminine, cari fac pluralul în *î*, precum: *carte-cărți, parte-părți, cale-căli, vale-văli, reutate-reutăți, și altele*.

c) în terminațiunea *ăm* a persoanei I plur. present. indicativului, conjug. I, precum: *laudă-lăudăm*; totu asemenea și în terminațiunea *ă* a perfectului simplu, indicativ conjug. I, pr. *laudă*; în fine *a* finală în monosilabe, d. es. *dă, stă, fă*, etc. cu excepțiuni.

2) din *e*:

a) după consoanțele *b, p, m, v, f*, când nu va urma vocala *a, e* sau *i*, pr. *vedu, sētu, pėru, mėru, îmbėtu, vėru, mė, vė*.

b) în dativii plurali ai prunumelor personale și în numeralele cardinale după *u* jumătățit la finea cuvintelor, pr. *vouė, douė, nouė*.

c) se preface *e* în *ă*, când după *e* urmează consoanța *r*,

saŭ în silaba *re*, la începutul cuvintelorŭ, pr. *rămânŭ*, *rēs-tornŭ*, *rĕu*, *rĕutate*, etc.

NOTA. Să se serie ă cu o în vorbele: locustă, rotundă, locuință.

II. DERIVAȚIUNEA LUI Î (ж).

î se derivă:

a) din *a* urmatŭ de *n* saŭ *m* pr. *ângerŭ*, *românŭ*, *pâne*, *câne*, *mână*, *lână*, *frângŭ*, *plângŭ*, *când*, etc., precum și în vorbele unde *n* se perde, d. es. *grâŭ*, pluralŭ *grâne*.

b) din *e* urmatŭ de *n*, dacă în silaba următoare nu se află unŭ *e* saŭ *i*, pr. *fĕnŭ*, *vĕndŭ*, *avĕndŭ*, precum și în cuvintele unde *n* se perde, d. es. *frĕŭ*, plur. *frĕne*; în fine în terminațiunea *întŭ* a substantivelorŭ eterogene, pr. *cuvîntŭ*, *învĕțămîntŭ*, *jurămîntŭ*, *mormîntŭ*, etc.

c) din *i*, când este urmatŭ de *n* saŭ *m*, mai cu sémă în prepozițiunea *în* cu compusele ei, pr. *în*, *întru*, *înflu*, *împartŭ*; în fine în cuvintele: *rîŭ*, *rîpă*, *rîmă*, *rîsŭ*, etc.

d) din *u*, în vorbele: *gătŭ*, *rândunea*, etc.

III. DERIVAȚIUNEA LUI É ȘI Ó (ea, oa).

é și *ó* sunt pronunțiațiunile ale lui *e* respective *o*, când sunt întonate, și dacă lui *é* nu-î urmĕză imediatŭ unŭ sonŭ deschisŭ (*e* i); iar lui *ó* dacă nu-î urmĕză imediatŭ ũ saŭ *i*, decî: *cĕrcă*, dară: *cĕrcă*, *cĕrce*; *móre*, *móră*; dară: *morŭ*, *morĭ*.

Despre diftongî.

Diftongŭ numimŭ silaba compusă din două vocale, dintre cari una este întregă, iar alta jumătățită, pr. *aĭ*, *aĭ*.

Diftongii sunt *propriŭ* și *nepropriŭ*; *propriŭ* când se aude mai multŭ vocala întâiă; și sunt cei următori:

aŭ, *aĭ*, *eŭ*, *eĭ*, *oŭ*, *oĭ*, *iŭ*, *iĭ*, *uŭ*, *uĭ*.

Nepropriŭ se dicŭ diftongii, când s'aude mai multŭ a două vocală, precum: *ia*, *ie*, *iu*, *io*.

Despre consonante.

Consonantele în limba română sunt douăzeci: *b, p, d, t, g, c, s, ș, z, j, g^e, c^e, l, m, n, r, v, f, h*.

Consonantele după organele articulațiunii se împart în:

a) *gutturale* (carî se pronunță cu gâtul) și sunt: *c, g, h*.

b) *linguale* sau *dintale* (pronunțate cu ajutorul limbii sau alu dinților), pr. *d, z, ț, t, l, n, r*.

c) *labiale* sau *buzale* (pronunțate cu buzele) pr. *b, m, p, f, v*. Consonantele ca-și vocalele se disting: în *primitive* și *derivate*.

Primitive sau de la început sunt cinci-spre-dece: *b, p, c, g, d, t, l, m, n, r, v, f, h, j, s*.

Derivate sau din schimbare sunt cinci: *c^e, ț, d, g^e, ș*.

DERIVAȚIUNEA CONSONANTELORŪ

1). *ce, ge, (v, u)*.

Ce se derivă din *c, g^e* din *g*, când *c* și *g* voru fi urmate de vocalele *e* sau *i*, fie acesta întregu sau înjumătățit; de es: *ceru, cêpă, cêră, cină, cine; geru, gemu, ginere, gingie*.

Când voimă ca guturalele *c* și *g* să-și conserve sunetul primitivă, atunci înaintea lui *e* și *i* adaogemă ună *h*, d. e. *chiăie, chiămare, chingă; ghemă, ghindă, ghindură, etc.*

2). *đ, ț, ș, (z, u, w)*.

Aceste trei sunete se derivă din: *d, t, s*, când voru fi urmate de vocala *i* întregu sau jumătățit, fie la început, mijlocu sau sinea vorbelor; pr. *điaru, veđi ține, ție, și urș, etc.*

NOTA. Serie cu *z* iar nu cu *đ* tôte vorbele străine precum: *zală, zămă, zugravă, zăpadă, zizanie, zăpisă, zăbală, zefiră*.

ORTOGRAFIA LIMBEI ROMÂNE *)

Partea gramatică, care ne învață scrierea corectă a cuvintelor, se numește *ortografie*.

A. REGULE GENERALE

1. Tóte sunetele primitive sau derivate, pentru cari avem litere în alfabetul latin, le scriem cu semnele corespundătoare, de exemplu: *carte, putere, negru, verde, bine*, etc.

2. Sunetele românesce derivate, pentru cari n'avem semne în alfabetul latin, le scriem cu literile sunetelor, din cari se derivă, punându-le deosebite semne de-asupra sau de de-supt, de es. *cărți, urși, vâdându, mergi, trece*, etc. de la: *carte, ursu, vede, mergu, trecu*.

B. REGULE SPECIALE

1. Sunetul χ se scrie cu semnul \surd pus de-asupra vocalei primitive, din care în vre-o formă flexionară română se vede a proveni, ast-fel se scrie:

a) cu *ă*, când el provine din *a*, de es. *părți* (parte),

*) După regulile ortografice primite de Academia română și aprobate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice pentru a fi introduse în școle și în cărțile didactice.

mări (mare), *tărime* (tare), *lăudatū*, (laudū), *căruțū*, *căruța* (carū), *mărturie* (marturū), *păstorū*, (pasce), etc.

b) cu *ě*, când provine din *e* de es.: *vědū* (vede), *numěără* (numeri), *supěřū*, *supěřă* (superi), *invěțū* (înveți), *adevěřū* (adeveri), *capěțū* (capete), *pěřū* (peri), etc. Asemenea și în cuvintele următoare: *pěcatū*, *impěratū*, *měduvă*, *věduvă*, *inděřptū*, *mě*, *vě*, *uouě*, *vouě*.

NOTĂ. Când nici prin flexiune, nici prin derivare nu se poate cunoaște provenința lui *ʔ*, atunci îl scriem cu *ă*; de es.: *pănă*, *fără*, *că*, *cătră*, *să*, *pădure*, *cărămidă*, *pălămidă*, *pământū*, *mămăligă*, *pălărie*, *măgură*, etc.

2. Sunetul *ʔ* se însemnează în românesce cu semnul \wedge pus de-asupra vocalei originale, din care în vre-o formă flecționară română se vede a proveni; el se scrie:

a) cu *â* când se derivă din *a*, de es.: *lăudândū* (lăuda), *dândū* (da), *stând* (sta),— toate gerundiile verbelor în *a*;

b) cu *ê*, când se derivă de *e*, de es.: *vědëndū* (vede), *bătëndū* (bate), *făcëndū* (face), *mergëndū* (merge), etc. toate gerundiile verbelor în *e* și *e*;

c) cu *î*, când provine din *i*, de es.: *inferbîntatū* (ferbinte), *vîndū* (vinde), *cuvîntū* (cuvinte), *mormîntū* (morminte) etc.

Asemenea cu *î* la începutul cuvintelor, de es.: *în*, *întru*, *impěratū*, *întîndū*, *înflorescū*, *încuiū*, *învěțū*, *întrebū*, etc.

d) se va scrie cu *û* în următoarele cuvinte: *gûtū*, *gûtlejū*, *gûtlanū*.

NOTĂ. În cazurile, când nu se arată proveniența lui *ʔ*, atunci se va scrie cu *â*, de es.: *când*, *cătū*, *atătū*, *gândū*, *rândū*, *stână*, *hârtie*, *smântână*, *mână*, *lână*, *fântână*, etc.

3. Sunetele *ea* și *oa*, provenite dintr'ună *e* și *o* întonate, cu condițiune ca în silaba următoare să fie ună *a* sau *ă* pentru *e* și ună *a*, *ă*, *e* pentru *o*, se vor scrie cu *é* și *ó* (*e* și *o* cu semnul accentului acut); de es.: *légă* (legū), *céră* (cerū), *urměză* (urmezū), *drěptă* (dreptū), *ștěrsă* (ștersū); *mó-ră* (mori), *móрте* (mortū), *sóre*, *dóre*, *cióră*, *pórtă*, *códă*, *frumósă*, *órbă*, etc.

Terminațiunea imperfectului verbelorū în *é* și *e*, fiind formată de la infinitivū prin adaugerea unui *a*, se va scrie cu *ea* și nu *é*, de es.: *vedeam, tăceaî, plângea, bătea, făcea*, etc.

Asemenea se va scrie cu *ea* și la finea substantivelorū, fiind-că se nasce din terminațiunea *e* și articolulū femeninū *a*, de es.: *carte-a, minte-a, pădure-a, dreptate-a*, etc.; totū ast-felū și la cuvîntulū *stea*, precum și la tóte cuvintele terminate în *ea*, cari facū pluralulū în *ele*; de es: *vîtea, vâlcea, surcea, măsea, mea, cea, rea, grea*, etc.

4. In cuvintele flexibile se va scrie *u* finalū cu semnulū scurtărei \vee (*ŭ, u* mutū) de es.: *omŭ, domnŭ. pomulŭ, calulŭ, lupŭ, bunŭ, frumosŭ, altulŭ, câtŭ, plecŭ, ducŭ*, etc.

Asemenea se va scrie cu *ŭ* și la finea cuvintelorū, când se aude numai de jumătate, (în dittongī sau triftongī) d. e. *oŭ, boŭ, leŭ, meŭ, tēŭ, aŭ, voiŭ, suiŭ, taiŭ, moiŭ, teiŭ, cimpoiŭ, plaiŭ, călcăiŭ*, etc.

Se va scrie cu *iŭ* de și sunt amêndouē scurte, iar înaintea lorū se află o consonantă, fără ca să formeze cu acêsta o silabă, de es. *ochiŭ, unchiŭ, trunchiŭ, curechiŭ, vechiŭ*, etc.

Când *u* finalū se pronunță întregū (de regulă după două sau mai multe consonante), atunci se va scrie fără semnulū scurtării, precum: *spru, membru, mândru, acru, aspru, negru, intru, aflu, susflu, umblu, umplu*, etc.

Cuvintele neflexibile se vorū scrie fără *u*, de es.: *dar, iar, cum, când, prin, din, macar, și altele*.

5. Totū cu semnulū scurtării se va însemna și *i*, atătū finalū câtū și la începutulū orī la mijloculū cuvintelorū, când se pronunță de jumătate, precum: *ómeni, domni, copii, bunii, cărți, porți, voi, noi, miei, ai, auți, cânți, socrii, munții; iadii, aibă, iară, iernă, ierbă, roibū, șoim, taică, uită, pieptū, mi-ai datū, fi-am spusū*, etc.

Când *i* se pronunță întregū, atunci se va scrie fără semnulū scurtării, precum: *socri, cuscri, negri, acri, intri, umbli*, etc.

OBSERVARE. Când *u* și *i* finalū vorū fi întonate, atunci se vorū însemna cu accentulū gravū de es. *tăcù, bătù, ținù, auți, veni*, etc.

6. Sunetulū reprezentatū prin litera cirilică ж se va

scrie totu-dea-una cu *j*, precum: *jocū, jugū, judecată, juncū, jupânū, jurămîntū, stejarū, jumătate*, etc.

7. Sunetele reprezentate prin *ч*, *ц* se voru scrie cu *c* și *g*, când sunt înainte de *e* și *i*; se voru scrie însă cu *ci* și *gi*, când se află înaintea vocalelor *a*, *o*, *u*, de exemplu: *cine, ginere, cincî, cêpă, gemū, gênă, cerci, treci, mergi, rogi; ciasū, ciocărlie, ciobanū, ciută, ciurū, giamū, Giurgiu* și altele.

Când însă semnele *c* și *g* trebuie să represinte sunetele guturale *k* și *g*, înaintea vocalelor *e* și *i*, se voru scrie cu *ch* și *gh*, de es.: *chingă, cheltuitū, răchită, chiar, ochiū, ghemū, ghiară, ghindă, junghiū*, etc.

8. Sunetele reprezentate prin literile cirilice *ш* și *ц* se voru scrie tot-dea-una cu *ș* și *ț* (*s* și *t* însemnate de desupt cu sedilă), precum: *șerpe, șină, șură, ușorū, coșū, groși, coși, eși, țelū, țintă, ținū, uși, toși, morși, lași, cărși, țapă*, etc.

9. Sunetul *z* se va scrie în două feluri. Acolo unde flexiunea sau derivațiunea română ni-lu arată că provine dintr'unū *d* se va scrie cu *đ* (*d* cu sedilă); asemenea se va scrie cu *đ* și acolo, unde se arată că provine din *d*, fie și în cuvintele primite în limba română ca neologisme, de exemplu: *cređi* (crede), *rođi* (róde), *lăđi* (ladă), *verđi* (verde), *rânceđi* (râncedū), *đeū* (divinū), *đină* (diurnă), *rađă* (radiare), etc.

În tóte casurile însă, unde nu se arată provenința lui *z* din *d*, se va scrie cu *z*, de es. *zimbru, zălogū, zelū, zăplazū, zare, botezatū, rătezatū*, etc. Asemenea se va scrie cu *z* terminațiunile verbelor în *a*, cari facū presintele cu *-ezū, -ezi, -eză*, precum: *lucrezū, urmezī, formeză, desfățeză, luminěză*, etc.

10. Sunetele împreunate și reprezentate în alfabetul cirilic prin litera compusă *шт* (*șt*) se va scrie asemenea în două forme: se voru scrie cu *sc* acolo, unde vre-o formă flexionară sau derivațiunea română le arată că au provenitū din *sc* de es. *cunosci, cúnosce* (cunoscū), *pusci* (pușcă), *pesce* (pescuitū), *musci* (mușca). Asemenea în terminațiunile verbelor în *i*, cari facū presintele în *-escū, -esci, -esce*: *înflorescū, înfloresci, vorbesce, doresci, iubescce*, etc. precum și la tóte adiectivele în *escū* atătū în declinațiune,

câtă și în formele loră adverbiale în *esce*: *părintesci, suflesci, omenesce, boeresce, Bucuresci, Călimănesci, Negoesci, etc.*

Se va scrie cu *sc* și verbulă a *sci* cu derivatele lui *sciință, consciință, etc.*

Se va scrie însă tot-dea-una *șt*, când sunetele nu provină din *sc*, de exemplu: *Ștefană, ștergă, ștergară, așteptă, deșteptă, așternă, Târgoviște, miriște, siliște, toporiște, etc.*

11. Deosebirea nuanței de pronunțare a lui *s* ca *z*, când se află între două vocale, nu se însemnează, aflându-se numai în cuvinte nouă primite, precum: *rosă, asilă, poezie, casarmă, sintesă, francesă, nasală, etc.* Dacă se întâmplă ca vre-ună neologismă să semene cu o altă vorbă românească ca verbele a *visa* (*viza*) și *visa*, atunci se va scrie cu *z* pentru înlăturarea confuziunii.

12. Literile latine: *y, ph, th, qu* și *k*, ne mai avându în limba noastră sunetele loră corăspunătoare, nu se voră întrebuința în scrierea română, nici chiar în cuvinte de origine străină, de es. *tipografie, teatru, ortografie, filosofie, ipotesă, cantitate, termometru, kilometru, etc.*

Nu intră în această regulă cuvintele străine neasimilate, de exemplu: *aquarium, aquarella, kalium*; precum și numele proprii străine ca: *Phaethon, Quintiliană, Byron, Kant, Thiers, etc.*

13. Consónanta compusă *x* se va întrebuința și în scrierea română pentru a esprime împreunarea suneteloră *c* și *s* în neologisme și în numele proprii, de es. *lexicon, exametru, xilografie, Xerxe, Xantipă, Alexandru, etc.*

Se pôte scrie însă: *expedițiune* cu *x* și *espedițiune* cu *s*, *exposițiune* și *esposițiune, exemplu* și *esemplu, există* și *esistă*.

14. Duplicarea consonanteloră se admite numai acolo, unde provine din alipirea a două cuvinte române, din cară unulă se termină și cela-laltă începe cu aceeași consonantă saă cu o consonantă de același organă, însă numai în cuvintele românești, unde se și aude; această se întâmplă mai cu seamă în vorbele compuse din prepozițiunea *în* și ună cuvântă, ce se începe cu *n*; de es.: *înnotare, innecare, innăscută, innoire*.

Se p^ote scrie *înmulțire* și *îmmulțire*, *îmmormîntare* și *înmormîntare*, adecă *n* înainte de *m* p^ote să rămână sau să se asimileze cu *m*, când vom^u av^e *mm*; însă *n* din *în*, *din* se va preface în *m* tot-dea-una înainte de *b*, *p*, așa că vom^u scrie tot-dea-una: *împărțire*, *împreună*, *împăcare*, *îmbulz^{el}ă*, *îmbuibare*, *îmbrăcare* etc.

În cazul când consonanta nu se pronunță dublu, deși este dublă prin origine, se va scrie numai o singură dată, așa vom^u scrie tot-dea-una: *aprobare*, *afirmare*, *colaborare* etc.

Escepțiune. Se admite duplicarea lui *s* în câte-va cuvinte, în cari p^ote servi pentru evitarea confusiunii între două înțelesuri deosebite: *casa* de locuit^u—*ca^{ss}a* de banⁱ, *masa* de scris^u—*mas^sa* de o materie (*la masse*), *rasă* de la ras^u—a rade—*rassă* de animale și *rassă* haⁿa călugărească.

15. Apostroful^u se pune pentru a arăta elisiunea unei vocale, precum: *n'am* (nu am), *m'a lăudat^u* (m^e a.....), *s'a dus^u* (se a.....), *las'o* (lasă o) etc.

16. Pentru împreunarea a două sau mai multe cuvinte ori particule se va întrebuiⁿta semnul liniuței (trăsura-de-unire), precum: *du-te*, *dă-mⁱ*, *spune-mi-le*, *ți-am scris^u* *tc-am văd^u*, etc.

CAPIT. II.

PĂRȚILE VORBIRII

Cuvintele limbei române se pot^u împărți în zece clase, numite părți ale vorbirii sau ale cuvîntării și sunt: *substantivul^u*, *adiectivul^u*, *articolul^u*, *numeralul^u*, *pronumele*, *verbul^u*, *prepozițiunea*, *adverbul^u*, *conjunțiunea* și *interjecțiunea*.

Cele dintâi^u șese: articolul^u, substantivul^u, adiectivul^u, numeralul^u, pronumele și verbul^u se numesc^u *flesibile* (schimbăciose). iar cele patru din urmă: prepozițiunea, adverbul^u, conjunțiunea și interjecțiunea, *nesflesibile* (neschimbăciose).

Substantivul^u, adiectivul^u și numeralul^u se dic^u *nume*, și pot^u fi înlocuite prin o altă clasă de vorbe, cari se numesc^u *ronume*; iar cele-lalte, afară de *verb^u*, se numesc^u *particule* sau *părțicele*,

Schimbarea terminațiunei (de multe ori și a tulpinei) unui cuvîntu se numesce *flexiune*.

Flexiunea sau schimbarea numelor se ȝice *declinațiune*, iar a verbulu *conjugatiune*.

I. Substantivulū

Substantivū se numesce vorba, cu care numimū o fiinȝă sau un lucru. Mai numimū substantive și unele cuvinte cari aratā o însușire, stare sau o lucrare a unei fiinȝe sau a unui lucru.

ÎMPĂRȚIREA SUBSTANTIVELORŪ DUPĂ ÎNSEMNARE

Substantivele, după însemnarea lorū sunt de mai multe feluri; mai ântâiu le putemū împărȝi în două clase: *concrete* și *abstracte*.

1. *Concretū* se numesce substantivulū, care aratā o *fiinȝă* sau unū *lucru* și pe cari le putemū cunoșce cu ajutorulū simȝurilorū nōstre, precum: *omū, copilū, frate, arbore, casă, carte, sōre, lună* etc.

2. *Abstractū* se chiamă substantivulū, care aratā o *însușire, stare* sau *lucrare* a unei fiinȝe sau a unui lucru, și în naturā nu sunt despărȝite de acestea, în mintea nōstrā în-să ni-le închipuimū ca de sine-stătătoare (*abstrase* de la fiinȝă sau lucru), de esemplū:

Nume de însușiri: *bunătate, reutate, bătrânețe, silenȝă, lene*, etc.

Nume de stări: *bucurie, întristare, mulȝumire*, etc.

Nume de lucrări: *cântecū, fugă, vorbire, citire*, etc.

Afarā de substantivele *concrete* și *abstracte* mai este o a treia clasā de substantive, cari aratā *timpulū* sau o parte de *timpū*, precum: *diminēȝă, sēră, nōpte, sēptēmână, tōmnă, anū* etc.

Substantivele concrete se împartū în: *proprii, comune, materiale, colective* și *cantitative*.

a). *Propriu* se numesce substantivulū, care aratā o *singurā fiinȝă* sau unū *singurū lucrū*, precum: *Ioanū, Maria, Bucuresci, Iași, Bârladū, Dunăre, Oltū, Prutū, Carpaș*, etc.

b). *Comunū* se chiamă substantivulū, care se cuvine la tôte ființele saū lucrurile de același felū, așa prin cuvîntulū *școlarū* numimū pre toți scolarii din lume; asemenea: *omū, leū, arbore, scaunū, masă, etc.*

c). *Materialū* se chiamă substantivulū, când numesce unū lucru, din care fie-care pârțică pōrtă numele întregulū d. e. *lapte, sare, făină, untū, vinū, aurū, jerū, aramă, lemnū, pētră, etc.*

d). *Colectivū* este substantivulū, prin care numimū o adunare de mai multe ființe saū lucruri, d. e. *poporū, armată, pădure, turmă, ôste, călărimē, etc.*

e). *Cantitative* se numescū substantivele, cari arată o mēsură (cantitatea) precum: *oca, litră, dramū, gramū, chilogramū, sută, miie, etc.*

ÎMPĂRȚIREA SUBSTANTIVELORŪ DUPĂ TERMINAȚIUNE

Substantivele după terminațiune se potū împărți în trei clase: 1. cele terminate în *ă, ea și à* d. e. *casă, măsea, oacă*; 2. cele terminate în *u* întregū, jumătățitū saū mutū d. e. *socrū, leū, pomū*; 3. Cele terminate în *e* d. e. *munte, carte, nume.*

La substantive afară de însemnare mai deosebimū și genulū, iar declinațiunea lorū se face în *numeri și casuri.*

GENULŪ.

După însemnare distingemū numai două genuri: *masculinū și femininū.*

1). *Genulū masculinū* este proprietatea, ce o dămū unei ființe saū obiectū de partea masculină (bărbătescă), și prin care putemū distinge la persōne și la animale unū *sexū naturalū*, de es. *omū, boū, calū, câne, taurū, frate, etc.*

2). *Genulū femininū* este acela, care se cuvine totū după unū *sexū naturalū* la ființele saū obiectele de partea femeiescă; de es. *femeie, mamă, soră, noră, Mariă, vacă, găină, ôie, etc.*

Numele de lucruri neînsuflețite, cari nu aū unū *sexū naturalū*, n'aū unū genū deosebitū, însă după asemena-

rea terminațiunii loră cu a numeloră de ființe, li se dă unora genulă masculină ca: *pară, prună, bradă, munte, sora*, etc. altora celă feminină ca: *tablă, casă, tufă, flora*, etc.

Sunt însă unele nume de lucruri, cari în singulară aă forma masculineloră, iar în plurală a celoră feminine, pe acestea le numimă eterogene (și neutre, ambigene) d. e. *scaună, lemnă, drumă, focă, nume*, etc.

CUNOSCEREA GENULUI LA NUME.

Genulă în limba română îlă cunoscemă în două moduri: 1° după însemnare, 2° după terminațiune.

I. GENULĂ DUPĂ INSEMNARE.

1). De genulă masculină după însemnare sunt: a) tóte numele de persóne bărbătesci, pr. *Ștefană, Alexandru, Ioană, judecătora, comerciantă, lemnară*, etc. etc.; b) numele de ginți (gentilice) pr. *română, germană, slavă*; c) numele vinturiloră pr. *austru, zefiră*; d) numele celoră două-spre-dece lună ale anului, pr. *Ianuară, Februară, Augustă, Septembrie*, etc.; e) numele animaleloră de sexă bărbătesc. pr. *boă, cală, berbecă, leă, ursă*, etc. f). numele de arbori și pomă fructiferi, pr. *mără, pără, nucă, cireșă, frasină, fagă, ulmă*; g) numele litereloră alfabetului, pr. ună *a*, doă *b*.

2). De genulă feminină sunt: a) numele de persóne femeiesci, pr. *Maria, bucătără, spălătoră*, etc.; b) numele anutimpuriloră: *primăvară, vară, toamnă*; c) numele animaleloră de sexă femeiesc, pr. *epă, vacă, găină, rață, gâscă*, etc.; d) numele fructeloră de arbori: *prună, nucă, persică, cireșă, caisă, pără*.

Esceptiune. Fructulă mără este eterogenă.

II. GENULĂ DUPĂ TERMINAȚIUNE.

Tóte substantivele în limba română la singulară se termină în vocală, și anume într'una din aceste trei, *ă, u (ă), e*, prin urmare, substantivele l. nóstre după terminațiune se împartă în trei mari clase: 1° terminațiunea *ă*, 2° terminațiunea *u (ă)*, 3° terminațiunea *e*.

1. TERMINAȚIUNEA **ă** (ea și a).

Regulă. Tóte substantivele terminate în *ă*, *ea* și *a* sunt de genulú femininú; pr. lân-*ă*, mas-*ă*, cér-*ă*, oc-*a*, st-*ea*, etc.

Esecțiune. Se abatú delá regulá, căcǐ dupá însemnare sunt de genulú masculinú, urmátóarele substantive terminate în *ă*, pr. pop-*ă*, pap-*ă*, paș-*ă*, tat-*ă*, calf-*ă*, etc.

2. TERMINAȚIUNEA **u** (*ú*).

Regulă. Substantivele terminate în *u* (*ú*) sunt de genulú masculinú, pr. an-*ú*, ban-*ú*, ficat-*ú*, och-*ii*, etc.

NOTA. Cele mai multe nume de lucruri sunt eterogene, pr. scaunú, lemnú, focú, drumú, etc.

3. TERMINAȚIUNEA **e**.

TerminaȚiunea *e* este caracteristică atâtú genulú masculinú câtú și celú femininú.

Cele mai multe substantive terminate în *e* sunt de genulú femininú, mai puține de genulú masculinú.

Acéstă terminaȚiune o putemú cunosce numai din usú.

a). ESEMPLÉ DE FEMININE IN **e**.

Cale, carne, carte, colóre, culme, curte, cute, valóre, cruce, flóre, frunte, ginte, lege, frunte, lume, minte, luntre, margine, miere, mórte, linte, pulbere, pace, sórte, pâne, parte, óste, vóce, vale, sare, mare, secure, etc. etc.

NOTA. Totú feminine sunt și substantivele mai cu sémá abstracte în *iune*, *ate*, *ute* și *ime*, d. e. RaȚiune, închinăciune, înțelepciune, religiune, rugăciune, porȚiune, naȚiune, bunătate, sănătate, grăsimé, virtute, réutate, acrimé, lungime, servitute, etc.

b). ESEMPLÉ DE MASCULINE TERMINATE IN **e**.

Arbore, abure, burete, cārbune, fluture, iepure, lapte, tēcǐune, pepene, pesce, purece, vezure, șórece, șérpe, munte, strugure, etc. etc.

MOȚIUNEA SAŢI SCHIMBAREA DE GENŢI LA SUBSTANTIVE

Sunt unele substantive în limba română, cari schimbându-şI terminašiunea, schimbă şI genulŢ. Aceste substantive le numimŢ în gramatică *mobile*, iar schimbarea *mošiune*.

1). Din substantivele masculine terminate în Ţ (u) se formeză feminine, schimbându pe Ţ în ă: precum: domn-Ţ—dómn-ă, copil-Ţ—copil-ă, fin-Ţ—fin-ă, nepot-Ţ—nepót-ă, vecin-Ţ—vecin-ă, român-Ţ—român-ă, creştin-Ţ—creştin-ă, etc. etc.

2). Substantivele de ocupašiunii saŢi demnităši bărbătescŢ, terminate în e, tŢ, arŢ şI orŢ, se schimbă în feminine, mutându-şI terminašiunea în ăsă, pr. duc-e—duc-ăsă, împărat-Ţ—impărat-ăsă, preu-tŢ—preut-ăsă, doct-orŢ—doctor-ăsă, ne-gušăt orŢ—negušător-ăsă, etc.

3). Numele masculine în elŢ formeză femininulŢ schimbându terminašiunea elŢ, în ea, pr. višelŢ—višea, căšelŢ—căšea, purcelŢ—purcea, etc.

4). Numele (cu deosebire adiective) terminate în iŢ, precum şI unele terminate în orŢ, se termină la femeninulŢ în e, (óre), precum: fiŢ—fie, viŢ—vie, lucrătorŢ—lucrătóre.

5). Numele arborilorŢ terminate în Ţ (u mutŢ), formeză femeninulŢ regulatŢ în ă, însă schimbându-şI însemnarea, numindŢ fructulŢ aceluŢi arbore, pr. prunŢ—prună, pěrŢ—pěră, nucŢ—nucă, alunŢ—alună, vişinŢ—vişină, castanŢ—castană, etc.

NOTĂ, Adiectivele cu două terminašiuni formeză femeninulŢ întocmai după regulile substantivelorŢ.

6). Unele substantive aŢi femeninulŢ cu totul deosebitŢ de masculinŢ, d. e. bărbatŢ-femeie, boŢ-vacă, colŢ-îepă, cocoşŢ-găină, cotoiŢ-pisică (măšă), frate-soră, ginere-noră, unchiŢ-mătuşă, tată-mamă, băiatŢ-fată, berbece-óie, šapŢ-capră, etc.

OBSERVAȚIUNE. O particularitate excepšională formeză în limba română următórele cincŢ substantive, prin cari numimŢ šilele sėptemănei, terminate în Ţ, precum: LunŢ, MaršŢ, MercurŢ, Joi, VinerŢ, cari se şI potŢ articula, cu articolulŢ fem. a, precum: Lunia, Maršia, Mercuria, Joia, Vineria.

NUMĂRULŪ.

Numărŭ se numesce forma gramaticală, prin care se arată cantitatea (numărulŭ) ființelorŭ, lucrurilorŭ, însușirilorŭ sau a lucrărilorŭ.

La substantive deosebimŭ două forme de acéstă natură: *singularŭ* și *pluralŭ*.

a). In numărulŭ *singularŭ*, este substantivulŭ, când arată o ființă, unŭ lucru, o însușire ori o lucrare, de es. *omŭ, casă, scaunŭ, pîeptŭ, dreptate, bunătate*, etc.

b). Substantivulŭ este în numărulŭ *pluralŭ*, când arată două sau mai multe ființe, sau lucruri (insușiri sau lucrări), de es. *omeni, case, scaune, pîepturi, dreptăți, bunătăți*, etc.

Unele substantive nu aŭ amêndoi numerii. Așa unele aŭ numai singularŭ, cum sunt cele mai multe nume proprii, de es. *Ivanŭ, Maria, România, Bărladŭ, Argeșulŭ, Dunărea*, etc.; mai de parte unele substantive abstracte, ca: *fome, sete, lene, grabă, somnŭ, zorŭ, întunericŭ, roșată, verdetă, cinste, cumpêtŭ, sațŭ*, etc., asemenea și substantivele materiale și o parte din cele colective, d. e. *ferŭ, aurŭ, sare, cêră, mazăre, linte, fasole*, etc.

Alte substantive aŭ numai pluralŭ, așa, multe nume proprii de orașe, munți, sêrbători, precum: *Bucuresci, Iași, Carpați, Alpi, Pasci, Florii*, etc., asemenea și unele substantive comune, ca: *clește, fôrfeți, mucări, zori, tinerețe*, etc.

CASURILE.

Substantivele potŭ să arate în vorbire diferite raporturi de determinări, raporturi de spațiu, de timpŭ, etc. O parte din aceste raporturi potŭ să fie exprimate prin nisce forme gramaticale ale substantivelorŭ numite *casuri*, cari consistă în schimbarea terminațiunii numelorŭ, după cum cere trebuința legăturii lorŭ în vorbire.

Unele substantive din limba română aŭ, pentru amêndoi numerii, numai trei terminațiuni, multe numai două, iar altele o singură terminațiune; cu tôte acestea după înțelesulŭ și legătura logică distingemŭ *cinci casuri* de fie-care

numărū, adecă: *nominativū, genitivū, dativū, acusativū și vocativū.*

Nominativulū arată tot-dea-una subiectulū său numele predicativū și răspunde la întrebarea: *Cine?* sau *ce?* de es. *calulū fuge, Carolū este rege.*

Prin *genitivū* se determină unū altū nume, arătându-ī originea, posesiunea sau alte raporturi și răspunde la întrebarea: *a cui?* de es. *munții României sunt frumoși, cartea școlarului este nouă.*

Dativulū determină pe unū verbū sau pe unū adiectivū și răspunde la întrebările: *cui?* *la cine* sau *ce?* etc. de es. *daū fēnū cailorū; învățatura este folositore școlarilorū, etc.*

Acusativulū determină pe unū verbū și stă ca obiectū dreptū, cu sau fără prepozițiune (*pre*), după verbele transitive și răspunde la întrebarea *pe cine?* *ce?* de es. *Dumnezeū făcū cerulū și pământulū; profesorulū învață pre școlari, etc.*

Vocativulū exprimă o chîemare, elū arată tot-dea-una persōna a două, de es. *școlarilorū!* *iubiți pe profesorii voștri; cumnate! Dumnezeule!* etc.

Forma acusativului precedată de vre-o prepozițiune stă ca complimentū circumstanțialū răspundēndū la deosebite întrebări și se numește *casulū prepoziționalū*, de es. *pase-rea sbōră în aerū; mergemū la școl'ă, etc.*

OBSERVAȚIUNE. Casurile se distingū în *drepte* și *oblice*. Casuri *drepte* sunt nominativulū și vocativulū; iar genitivulū, dativulū și acusativulū se numescū *casuri oblice*.

Pentru fie-care casū substantivele aū două forme: una nedeterminată sau nearticulată și alta determinată sau articulată.

DESPRE ARTICULŪ

Pentru-ca să putemū declina în limba română, este neapăratū să cunoscemū mai întâiū *articululū*.

Articululū este o parte flexibilă a vorbirii, care se pune de obiceiū în urma substantivului, orī înaintea lui, spre a-lū determina în raportū cu alte vorbe, de es. *când dicitū*

carte, înțelegă ori-ce *carte*; iar când *dică cartea* este nouă, înțelegă o anumită *carte*.

OBSERVAȚIUNE. Articulul nu este o parte de sine-stătătoare a vorbirii, pentru-că el nu însemnează nici substanță, nici însușire, nici lucrare, nici vre-o altă noțiune.

Articulul, după modul cum determină sau nu înțelesul unui cuvânt, este de două feluri: *hotărîtor* (definit) și *nehotărîtor* (nedefinit).

Articulul hotărîtor (definit), după întrebuintare se deosebesc în: *propriu* sau *scurtat* și *impropriu* sau *întreg*.

Articulul propriu este: *lă, le, a*, (plur. *î, le*). El nu are nici o însemnare și este pus de regulă în urma numelui, cu care este concordat și încorporat formându o singură vorbă, de es. *pomul, fratele, casa, pomii, casele*, etc.

Articulul impropriu este: *ală, a, celă, cea*, (plur. *aî, ale, ceî, cele*).

El se pune înaintea vorbelor, pe cari le determină, fără de a se alipi de acestea. *Ală, a*, se pune înaintea pronumelor posesive și a numeralelor *) de es. *ală meu, a ta, ală doilea, a treia* etc. *Celă, cea* se pune înaintea adiectivelor sau a altor vorbe luate ca adiective de es. *celă bun, celă cu minte, celă de sus, masa cea din casă*, etc.

DECLINAȚIUNEA ARTICULULUI DEFINIT.

Articulul propriu.

Articulul impropriu.

Singular

masculin		femenin		masculin		femenin	
N. A.	<i>lă-le</i>	—	<i>a</i>	<i>ală, celă</i>	—	<i>a, cea</i>	
G. D.	<i>lăi</i>	—	<i>eî, î</i>	<i>alăi, celăi</i>	—	<i>a, cele</i>	
V.	<i>le</i>	—	—	—	—	—	—

Plural

N. A.	<i>î</i>	—	<i>le</i>	<i>aî, ceî</i>	—	<i>ale, cele</i>	
G. D.	<i>loră</i>	—	<i>loră</i>	<i>aî, celoră</i>	—	<i>ale, celoră</i>	
V.	<i>loră</i>	—	<i>loră</i>	—	—	—	—

*) Înaintea genitivului unui substantiv *ală* etc. nu mai este articol, ci *pronume*, pentru-că ține locul unui nume, cu care se concordă, de es. *calulă acesta este ală vecinulă nostru*, în loc de: *calulă acesta este calulă vecinulă nostru*.

ARTICULULŢ NEDEFINITŢ ŞI DECLINAREA LUŢ.

ArticululŢ nedefinitŢ (nehotăritŢ) se presintă sub forme: *unŢ* pentru masculinŢ singularŢ şi *o* (scurtatŢ din ună) pentru genulŢ femininŢ. AcestŢ articolŢ sēmēnă forŢe multŢ cu numeralulŢ cardinalŢ, avēndŢ aceea-Ţi origine, şi se declină numai la singularŢ după genŢ şi casŢ, în modulŢ următorŢ:

GenulŢ masculinŢ	GenulŢ femininŢ
<i>Sing. N.</i> unŢ	<i>Sing. o</i> (scurtatŢ din ună)
G. unuŢ	uneŢ
D. unuŢ	uneŢ
A. unŢ	o (scurtatŢ din ună)

OBSERVAŢIUNEA 1. AcestŢ articolŢ determină şi elŢ pe substantivŢ, dar cu multŢ mai slabŢ de cătŢ articolulŢ propriŢ-ŢisŢ saŢ definitŢ, de exemplu, cānd ŢicemŢ: *unŢ copilŢ, o copilă*; şi: *copilŢ, copilă*; vedemŢ o diferenŢă Ţre-care; cāci în primulŢ casŢ, substantivele *copilŢ, copilă*, avēndŢ atributele *unŢ, o*, sunt mai determinate, de cătŢ în casulŢ alŢ doilea neînsoŢite de ele. — Se observă cā articolulŢ nedefinitŢ stă tot-dea-una înaintea substantivulŢ sēu şi nu are unŢ tonŢ de vorbă.

OBSERVAŢIUNEA 2. Cānd declinămŢ unŢ substantivŢ cu articolulŢ nedefinitŢ, observămŢ cā numele rēmāne neschimbatŢ, numai articolulŢ variēză după casŢ, de es. N. unŢ copilŢ; Gen. *unuŢ* copilŢ; Dat. *unuŢ* copilŢ; Ac. unŢ copilŢ.

De unde vedemŢ, cā adevērata declinaŢiune în casurŢ la substantivele şi adiectivele romānescē se face numai şi numai cu articolulŢ propriŢ-ŢisŢ saŢ definitŢ: *lŢ, le, a*, pentru sing. şi *Ţ, le*, pentru pluralŢ, în care împrejurare articolulŢ variēză după genŢ, numērŢ şi casŢ, iar numele la care Ţ sufixŢ, după terminaŢiune, după cum se arată mai la vale.

DECLINAŢIUNEA SUBSTANTIVELORŢ.

DeclinaŢiune se numesce schimbarea substantivelŢ după *numērŢ* şi *casŢ*.

Fiind-cā substantivele după terminaŢiune se împartŢ în trei clase, deosebimŢ în limba romānă trei felurŢ de declinaŢiuni, anume:

DeclinaŢiunea I-a în **Ă** (*ea, à*).

» II-a în **U** (*Ţ*).

» III-a în **E**.

Regulă. Fie-care din aceste trei declinațiuni p^ote fi *ne-articulată și articulată* (nedeterminată sau determinată). Declinațiunea este nearticulată, când schimbarea substantivului sau a adiectivului se face numai în terminațiune, precum: masc. domn-*ă*,—domn-*î*, fem. d^omn-*ă*,—d^omn-*e*; bun-*ă*, bun-*ș*.

Declinațiunea este articulată, când se schimbă și terminațiunea numelui și articolul^u încorporat^u cu el^u, de es. masc. domn-*u-lă*—domn-*i-î*; fem. d^omn-*a*—d^omn-*e-le*; vulp-*e-a* vulp-*i-le*, bun-*u-lă*, bun-*i-î*, bun-*a*, bun-*e-le*, etc.

DECLINAȚIUNEA I-A.

De această declinațiune se țin^u t^ote substantivele terminate în *ă*, precum și cele în *eu* și *a* întonat^u, de es. *d^omnă*, *stea*, *oca*.

Mai t^ote substantivele acestei declinări sunt feminine, afară de vre-o câte-va, cari însemnăză ființe bărbătesci, ca: *tată*, *popă*, *pașă*, și numele proprii de persoane în *a* de es. *Toma*, *Luca*, *Florea*, etc.

FEMENINELE SE DECLINĂ DUPĂ CUM URMĂZĂ:

Singular

nearticulată			articulată	
N. A. (o)	d ^o mnă	furcă	d ^o mnă	furca
G. D. (uneî)	d ^o mn ^e	furci	d ^o mn ^e î	furciî
V.	d ^o mnă	furcă	—	—

Plural

N. A. (unele)	d ^o mn ^e	furci	d ^o mn ^e le	furcile
G. D. (unor ^u)	d ^o mn ^e	furci	d ^o mn ^e lor ^u	furci ^{lor} ^u
V.	d ^o mn ^e	furci	d ^o mn ^e lor ^u	furci ^{lor} ^u

Ca *d^omnă* se declină: *mamă*, *tablă*, *capră*, *casă*, *pânză*, *pers^onă*, *ic^onă*, *sprânc^enă*, *cupă*, *c^epă*, *plăcintă*, *turtă*, *frunză*, *alună*, *prună*, *mură*, *tufă*, *s^ocră*, *nep^otă*, *cumnată*, *v^eduvă*, *căp^{ri}oră*, *lăcrămi^oră*, etc.

Ca *furcă* se declină: *talpă*, *limbă*, *barbă*, *scară*, *șară*, *rană*, *blană*, *cunună*, *nucă*, *curcă*, *lampă*, *puică*, *bancă*, *falcă*, *marcă*, *ladă*, *onivlă*, *cărămidă*, *oglinză*, *ghindă*, *baltă*, *judecată*, *p^ortă*, *săg^etă*, *inimă*, *fragă*, *fugă*, *pungă*, etc.

Singular

	nearticulată		articulată
N. A. (o) stea	oca		stea-u-a
G. D. (unei) stele	ocale		stel-ei
V. o stea!	oca!		—

Plural

N. A. (unele) stele	ocale		stele-le		ocale-le
G. D. (unor) stele	ocale		stele-lor		ocale-lor
V. stele!	ocale!		stele-lor!		ocale-lor!

Ca *stea* se declină: *cătea, curea, canapea, mărgea, măsea, nua, purcea, rândunea, șea, surcea, undrea, vâlcea, vișea, viorea*, etc.

Ca *oca*: *saca, para, dara, musaca, basma, ciulama, casma*, etc.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA DECLINĂRII I-A.

1. Declinațiunea nearticulată are numai două terminații pentru toate cazurile și pentru amândoi numărul și a-nume: *ă*, *ea* sau *a* pentru nom. ac. și voc. sing., și *e* sau *î* pentru gen., dat., sing. și pentru întregul pluralul.

2. Substantivele în *ă* în nom. și ac. sing. pierd pe acest *ă* înaintea articolului, de es. *casa* în loc de *casă-a*. Nu se pune apostrof, din cauză că articolul se contopesc cu terminațiunea într'un singur sunet.

3. Substantivele în *ea* ca *stea*, *vișea* în forma articulată, au un *u* înaintea articolului, care *u* s'a păstrat din forma veche nearticulată *steauă*, *viteauă*, etc. și care acum nu se mai aude de cât rar și care provine din formele: *steală*, *vișeală*, etc. de unde s'a păstrat *l* în gen. și dat. sing. și în tot pluralul (*stele*, *vișele*,) etc.

Întocmai ca substantivele în *ea* se declină substantivele în *a* întonată, ca: *oca*, *saca*, etc. cari toate sunt de origine străină.

4. Forma articulată a gen. și dat. sing. se termină sau în *ei* sau în *ii*, un diftong născut din contragerea articolului cu terminațiunea substantivului.

5. Cele mai multe substantive de această declinațiune formeză pluralul în *e*, multe însă au pluralul în *î*, așa

mai cu sémă cele terminate în: *că, gă, bă, dă, nă, ră, tă*, după cum s'a vădută din esemplele amintite mai sus.

6. Substantivele masculine în *ă* primescū în sing. articl. fem. *a* și nu schimbă pe *ă* la gen. și dat. în *e*, iar în pluralū schimbă pe *ă* în *î* și primescū articlulū masculinū, d. e:

nearticulatū		articulatū	
<i>sing.</i>	<i>plur.</i>	<i>sing.</i>	<i>plur.</i>
N. A. (unū) popă	popi	popa	popii
G. D. (unuī) popă	popi	popiī	popilorū
V. popă!	popi!	—	popilorū!

NOTA 1. Unele substantive, cari în sing. aū unū *a* în tulpină, în pluralū schimbă pe acestū *a* în *e*, de es. *față, fală, masă, barză, varță, pată, pară*, etc. plur. *fețe, fete, mese, berze, verde, pete, pere*, etc.

NOTA 2. Întocmai ca *stea* se declină și unele adiective feminine d. e. *grea, rea*, plur. *grele, rele*, precum și formele feminine ale pronomelerū posesive: *mea, ta, sa*, plur. *mele, tale, sale*.

DECLINAȚIUNEA II-A

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De declinaȚiunea a II-a se ținū tóte substantivele terminate la nom. singulară în *u* întregū ca: *socru, cumătru*, în *ă* jumătătū ca: *boū, leū, puiū*, și în *ă* mutū ca *domnū, lemnū, degetū*, etc.

Substantivele de acéstă declinaȚiune sunt unele masculine, altele eterogene și se declină în modulū următorū:

M a s c u l i n e

nearticulatū	articulatū		
Singularū			
N. A. (unū) <i>socru</i>	domnū	socrulū	domnulū
G. D. (unuī) <i>socru</i>	domnū	socruluī	domnuluī
V. <i>sócre!</i>	dómne!	socrule!	domnule!

P l u r a l ũ

N. A. (uniī) <i>socri</i>	domnī	socriī	domniī
G. D. (unorū) <i>socri</i>	domnī	socriilorū	domniilorū
V. <i>socri</i>	domnī	socriilorū!	domniilorū!

Ca *socru* se declină: *cuscru, cumătru, codru, jugastru*, etc.

Ca *domn* se declină toate substantivile masculine terminate în *u* de jumătate, de es.: *boiu, leu, smeu*, etc. precum și cele mai multe în *u* mută, de es.: *împăratu, nepotu, finu, băiatu, ponu, prunu, veciu*, etc.

E t e r o g e n e

nearticulată

articulată

Singular

N. A. (un) deget	piept	degetu	pieptul
G. D. (unu) deget	piept	degetului	pieptului
V deget!	piept!	degetule!	pieptule!

Plural

N. A. (unele) degete	piepturi	degetele	piepturile
G. D. (unor) degete	piepturi	degetelor	piepturilor
V. degete!	piepturi!	degetelor!	piepturilor!

Ca *deget* se declină: *lemn, măr, cântec, fulger, scaun, sat, semn, sunet, picior, mormint, cuvânt, principat, grătar, cui, călcăiu*, etc.

Ca *piept* se declină: *dor, drum, fum, lac, dos, timp, chip, glob, joc, nod, dop, preț, adevăr, discurs, dulap, val, lucr, plug, așternut, câștig, calcuș, sin, zarzavat*, etc.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA SUBSTANTIVELOR ÎN DECL. II-A.

1. Substantivile masculine de această declinație au două terminații: *u* (ă) pentru singular și *i* (i) pentru plural; altele mai cu seamă numele de ființe au trei, mai având și terminația *e* pentru voc. sing.

Eterogenele au numai două terminații *u* (ă) pentru sing. și unele *e*, altele *uri* pentru plural.

În *e* formeză pluralul eterogenele terminate în următoarele silabe:

a). *Ar, er, ir, or, ur*, ca: *amnar, grătar, fulger, fir, picior, cover, ciur*, etc.

b). *at, et, it*, ca: *palat, ducat, sunet, urlet, cutit*, etc.

c). *că, tă, fă, să, nă*, ca: *ac, act, sat, bă, maș, vas, semn, lemn*, etc. Unele din acestea au pluralul în *uri* ca: *loc, foc, nas, răspuns, dos, laț, preț, îndemn*, etc. *Vis* are *vise* și *visuri*.

d). *ecû, întû și iû*, precum : *cântecû, cuvîntû, veșmintû, jurămîntû, cuiû, călcăiû, mălaiû, bordeiû*, etc.

e). Din cele în *agû, cagû, igû, ogû*, unele aû pl. în *e* ca : *briceagû, cârligû, zălogû*, pl. *bricege, cârlige*, etc. altele în *urî*, ca : *șireagû, stogû*, pl. *șircagurî, stogurî*, etc.

Tóte cele-lalte eterogene forméză pluralulû în *urî*, ca *pieptû* (veđi paradigma).

2. Masculinele terminate în *lû* facû plur. în *î*, immutându pe *l* dinaintea lui *î*, precum : *calû, copilû, vișelû, purcelû*, plur. *caî, copîî, vișei, purceî*, etc.

3). Substantivele masculine în *iû* forméză pluralulû schimbându pe *iû* în *î*, iar nu în *iî* de es : *ochiû, unchiû, puiû, teiû, holteiû*, plur. *ochî, unchî, puî, teî, holtei*, etc. *Fiû*, are plur. *fîi*.

4. În forma articulată a substantivelorû în *û* jumătățitû și *û* mutû acestû *u* este întregû, de es. *domnû, pomû, săû, cuiû*, articulate : *domnulû, pomulû, săulû, cuiulû*, etc.

5. Eterogenele primescû în singularû articolulû masculinû, iar în plur. celû femininû, de es. sing. *degetu-lû*, pl. *degete-le*, sing. *focu-lû*, pl. *focuri-le*, etc.

NOTA 1. Substantivulû *omû* are plur. *ómenî*; *capû* pl. *capete*. *Capû* mai are pl. și *capî* (conducători) și *capurî* (promontorii).

NOTA 2. Eterogenele : *grăû, brăû, frăû*, facû plur. *grâne, biâne, frâne*.

OBSERVAȚIUNE. Unele substantive se ținû tot-de-odată de decl. a II-a și de a III-a, fiind-că aû două terminașuni, așa : *berbecû* și *berbece*, *vulturû* și *vulture*, *arborû* și *arbore*, *pieptenû* și *pieptene*, etc.

DECLINAȚIUNEA III-A.

De declinașunea a treia se ținû tóte substantivele terminate în *e* și sunt unele masculine, altele feminine și vre-o câte-va eterogene. Declinarea lorû se face după următoarele paradigme :

N earticulat ă

gen. masculin ă	femenin ă	eterogen ă
<i>Sing.</i> N. A. (un ă) frate	(o) carte	(un ă) nume
G. D. (unui) frate	(unei) c ă r ă ũ	(unui) nume
V. frate!	carte!	nume!
<i>Plur.</i> N. A. (unii) fra ũ	(unele) c ă r ă ũ	(unele) nume
G. D. (unor ă) fra ũ	(unor ă) c ă r ă ũ	(unor ă) nume
V. fra ũ!	c ă r ă ũ!	nume!

A rticulat ă

<i>Sing.</i> N. A. fratele	cartea	numele
G. D. fratelui	c ă r ă ũ	numelui
V. —	—	—
<i>Plur.</i> N. A. fra ũ	c ă r ă ile	numele
G. D. fra ũlor ă	c ă r ă ilor ă	numelor ă
V. fra ũlor ă!	c ă r ă ilor ă!	numelor ă!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca *frate* se declin ă : c ă ne, c ă rbune, d ă nte, burete, p ă rete, p ă rinte, munte, lapte, iepure, verme, pește, s ă re, t ă ciune, etc.

Ca *carte* se declin ă : p ă rte, frunte, curte, cruce, carne, p ă ne, vulpe, p ă seve, fl ă re, scris ă re, s ă rb ă t ă re, lege, bun ă tate, dreptate, rug ă ciune, etc. precum ũi t ă te infinitivele lung ă , c ă nd sunt luate ca substantive de es: c ă vere, l ă udare, vedere, fug ă re, etc.

Ca *nume* se declin ă : p ă ntece, v ă ntre, etc.

OBSERVA ũ I ASUPRA DECLIN ă R ă I A III-A.

1. Substantivele masculine ă d ă u ă termina ũ i, adec ă : *e* pentru singular ă și *i* pentru plural ă ; femininele ă asemena numai d ă u ă termina ũ i: *e* și *i*, ă ns ă *e* numai pentru N., Ac. și Voc. sing. iar *i* pentru G. D. sing. și pentru ă ntregul ă plural ă . Eterogenele ă numai o singur ă termina ũ iune anume *e* pentru ă m ă ndoi numerii.

2. Masculinele primesc ă articolul ă *le*, ca : d ă nte—d ă nte-le, pl. d ă n ũ —d ă n ũ -i; femininele primesc ă articolul ă *a*, care ă n N. și Ac. sing. form ă z ă cu termina ũ iunea *e* diftongul ă *ea*,

de es. *parte, parte-a*. În gen., dat., sing. femininele primesc articolul *î*, iar nu *ei*, ca cele de declin. I-a, de es: *parte-a*, gen. dat. sing. *părți-î, carte-a*, g. d. *cărți-î*, etc. Eterogenele primesc în sing. articolul masc. (*le*), iar în plur. celălui femeinî (*le*).

3. Substantivele feminine în *ie* (*e* finalî schimbată din *ă*) pierd pe *e* înaintea articolului *a* de es. *avuție, cutie, bucurie*, etc. art. *avuția, cutia, bucuria*, etc. În gen. dat. sing. primesc articolul întreg *ei*, însă lăsându afară terminațiunea, așa: *avuți-ei, cuti-ei, bucuri-ei*, etc.; iar în plural schimbă pe *e* în *î* de es. *avuți-î, cuti-î, bucuri-î*, art. *avuți-i-le, cuti-i-le, bucuri-i-le*, etc.

NOTĂ. Substantivele, carî înainte de *ie* mai au un *i*, în plur. au numai doi *i*, iar nu trei, de es: *vîie, miie*, pl. *viî, miî*.

4. Substantivele terminate în *le*, pierd pe *l* înainte de *i*, de es: *cale, vale*, pl. *căî, văî*; însă pe unele locuri se aude și *văî, văî*. Central University Library Cluj

OBSERVAȚIUNEA 1. Substantivele de declinațiunea a III-a nu primesc în voc. sing. articolul de es: *frote! părinte! carte!*

OBSERV. 2. Adiectivele în *e* se declină întocmai ca substantivele decl. a III-a.

OBSERV. 3. Unele substantive și toate adiectivele în *tore* (*e* schimbată din *ă*) ca: *directore, lucrătore, vorbitore*, etc. se declină în N. Ac. și Voc. sing. după a III-a cu *e*, iar în Gen. Dat. sing. și în plur. după I-a declin. de es. N. (o) *directore*, G. D. (unei) *directore*, plur. N. (unele) *directore*, G. D. (unor) *directore* și altele.

Declinațiunea substantivelor proprii.

Numele proprii în limba română se declină unele într'un mod neregulat, iar altele regulat:

1). Numele masculine de persoane în *u* (*ă*) și *ă* rămân neschimbate, primind înaintea Gen. și Dat. sing. articolul *lui*.

2). Cele feminine se declină regulat după paradigma declinațiunii I-a, primind articolul în urmă.

3). Numele proprii de țări, orașe, munți, ape etc. dacă au formă românească, se declină regulat ca substantivele comune, cu sau fără articolul.

Declinațiunea numelor proprii se face în modul următor:

N.	Stanū	Maria	Bârladu <i>l</i> ū	Bucuresci <i>ș</i>
G. (a) lui	Stanū	(a) Mariei	(a) Bârladu <i>l</i> ui	(a) Bucuresci <i>lor</i> ū
D.	lui Stanū	Mariei	Bârladu <i>l</i> ui	Bucuresci <i>lor</i> ū
Ac. pre	Stanū	pre Maria	Bârladu <i>l</i> ū	Bucuresci <i>ș</i>
V.	Stane!	Mario!	Bârladu <i>le</i> !	Bucuresci <i>lor</i> ū!

Ca *Stanū* se declină: *Ioanū, Petru, Constantinū, Gheorghe, Vasile*, etc.

Ca *Maria* se declină: *Ana, Sofia, Elena, România, Moldova, Bucovina, Italia, Craiova*, etc.

Ca *Bârladulū*: *Argeșulū, Oltulū, Prutulū, Ardealulū, Egiptulū*, etc.

Ca *Bucuresci*: *Iași, Pitești, Ploesci, Focșani, Carpați*, etc.

NOTA 1. Numele proprii de persoane, atât cele masculine, cât și cele feminine, primesc tot-dea-una înaintea Acusativului prepozițiunea *pre* (sau *pe*).

NOTA 2. Unele nume de persoane masculine pot să primescă articolul în urmă, de es. *Radu*, art. *Radulū*, etc.

NOTA 3. Propriile feminine terminate în *că* și *gă* primesc la finea numelui pentru G. D. sing un *ș* precum: N. *Veronica*, G. D. *Veronicăș*; N. *Olga*, G. D. *Olgăș*.

NOTA 4. Tot că la numele proprii masculine se pune art. *lui* în G. D. singul. și înaintea lunilor anului, precum: luna lui *Faurū*, luna lui *Decembre*

NOTA 5. Cuvântul *Dumnezeu* se declină în două feluri, ca numele proprii de persoane masculine cu art. înainte și ca numele comune cu articolul în urmă, când este urmat de un genitiv sau un posesiv ca atribut, de es. *puterea lui Dumnezeu*, însă: *să mulțumim Dumnezeului nostru*.

DECLINAȚIUNEA NEREGULATĂ.

Unele substantive se abat de la regulile declinațiunii, din care cauză declinațiunea lor se numește neregulată. Ast-fel:

a). *Tată*, art. *tatăl* și *tata*, gen. dat. *tatălui* și *tatăii* (*tateii*), plur. *tați* și *tătâni*, (gen. sing. cu poses. *tătâne-meu*). *Mamă* sau *mumă*, pl. *mame* sau *mume* și *mumâni*.

b). *Soră*, *noră* cu posesivele *mea*, *ta*, *sa*, se ȳicū cu *u*, precum : *soru-mea*, *noru-ta*; în gen. dat. sing. și plur. facū *surorī*, *nurorī*.

c). *ȳi* (și *ȳiuă*) articulatū face *ȳiua* și se declină ca substantivele în *ea*; gen. dat. sing. (unei) *ȳile*, art. *ȳilei*, plur. *ȳile*, art. *ȳile-le*. *Nea* (zăpadă, omētū), face asemenea art. *nea-u-a*; însă gen. și dat. are *neauăi*, ca și *rouă-rouăi*.

d). *Nime* și *nimenea* (luatū adese-orī ca substantivū) are gen. și dat. *nimēnuī* și *nimēruī*.

De declinaȳiunea neregulată se ȳinū și defectivele de numērū, substantivele carī la pluralū aū două genurī cu aceeași însemnare sau cu însemnare deosebită, precum și acelea carī în plur. își schimbă sensulū, ce-lū aū în singularū.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SUBSTANTIVELE DEFECTIVE.

a) Numai la singularū se usită :

1. Numele proprii, carī se cuvīnū numai la o persōnă sau lucru, pr. Stanū, Maria, Romānia, Bārladū, etc.

2. Numele abstracte, ca : fōme, înȳelepciune, junie, rușine, sănătate, sete, somnū, lene, dorū, grabă, tărie, omenie, cinste, etc.

3. Numele materiale și unele din cele colective, pr. aurū, argintū, aerū, cēră, făină, gheaȳă, mustū, sare, piperū, plévă, fasole, năsipū, cretă, rouă, etc.

b) Numai la pluralū :

1. Vorbele: călȳi, clește, fōrfeci, icre, iȳari, mucări, nuri, ochelari, tăriȳe, zori, tinereȳe, etc.

2. Alte nume de serbătorī, cetăȳi, sate și munȳi, pr.

Pasci, Florii, Rusalii, Ploesci, Floresci, Galați, Puiesci, Murgeni, Apenini, Carpați, Alpi, etc.

3. In fine, se mai usită numai la pluralul numele proprii de persoane, când prin numele propriu atribuim calitatea acestuia la două sau mai multe persoane, pe cari le credem că însușesc o asemenea calitate, pr. Stefani-i, Corvini-i, Ciceroni-i, etc., de exemplu: «Nu pot fi toți Ciceroni»; (adecă oratori ca Cicerone).

Alte neregularități la declinarea substantivelor.

Sunt unele substantive în limba română, cari, mai cu seamă la numărul pluralul au câte două genuri, unele conservându-și însemnarea, iar altele cu însemnare diferită; sau altele chiar la singularul sub aceeași formă cu două înțelesuri; Așa de exemplu:

Sing. *numărul*, pluralul *numeri* și *numere*.

Sing. *umărul*, pluralul *umeri* și *umere*.

Sing. *cotul*, plur. *cote* și *coturi* în sensul propriu; iar în sensul figurat *coți* (măsură), de e. unu cotul de postavul, doi coți de postavul.

Sing. *capul*, (în sensul propriu), pluralul *capete*, când arată partea superioară a animalului; iar în sensul figurat are pluralul *capți*, în sensul de conducători, (d. e. capi armatelor) și *capuri*, în sensul de promontoriu; (d. e. capul Nordul); totu asemenea: Singul. *litru* și *litră*, pluralul: litri și litre (cu însemnare diferită); Sing. *cadru* cu plur. *cadre*, cu înțelesul de planul; iar Sing. *cadra*, cu plur. totu *cadre*, cu înțelesul de iconă;

Singularul *cerul* (arbore), pluralul *ceri*; iar când dicu *cerul* (bolta cerescă), pluralul *ceruri*.

Sing. *ochiul*, plur. *ochi* în sensul propriu și *ochiuri* (mâncare).

Sing. *cornul*, plur. *corne* în sensul propriu, și *cornuri* (mâncare).

Sing. *bucata*, (d. e. o bucată de stofă), pluralul *bucăți*; iar: Singul. *bucată* (mâncare), pluralul *bucate* (diferite mâncări sau cereale), etc.

NOTĂ. Unele neologisme ca *metódă, sistemă, periódă* (fem.) se dicu și *metodă, sistemă, periódă*, (eterogene); pluralul însă de la amândouă formele este în *e*: *metóde, sisteme, perióde*.

II. Adiectivul

Adiectivul se numesce vorba, care se pune pe lângă un substantiv, pentru a arăta calitatea (însușirea) substanței sau pentru a-i determina înțelesul, de es: pom *bun*, prună *dulce*, grâu *mult*, patru școlari, *acéstă* carte, casa *noastră*, om *cu minte* etc.

În înțelesul mai larg numim dară adiectivul (sau espreșiune adiectivală) orice vorbă, care se pune pe lângă un substantiv și determină ființa sau lucrul esprimat prin substantiv; iar în înțelesul mai strîns numim adiectivul vorba, care esprimă *calitatea* (însușirea) unei ființe sau a unui lucru.

După însemnare adiectivele se împart în două clase: 1. *calificative*, 2. *determinative*. Cele *determinative* se mai pot împărți în: *cantitative* (numerale), *demonstrative*, *posesive*, etc. (pronume adiectivale).

1) ADIECTIVELE CALIFICATIVE.

Impărțirea, moșiuinea și declinațiunea lor.

Adiectivele calificative se împart după terminațiune în două clase: 1. Cu *două* terminațiuni și 2. cu *o singură* terminațiune.

1). Adiectivele cu două terminațiuni sunt acelea, cari se termină în *u* sau *u* pentru masc. (și eterogen), în *ă* pentru fem. pr: bun-*ă*, bun-*ă*; frumos-*ă*, frumós-*ă*; alb-*ă*, alb-*ă*; negr-*u*, négr-*ă*; aspr-*u*, aspr-*ă*, etc. de es: om *bun-ă* (mas.); lemn *negr-u* (eter); dómna frumós-*ă* (fem.).

2). Adiective cu o singură terminațiune sunt tóte câte se termină în *e* pentru câte-și trele genuri, precum: mar-*e*, tar-*e*, verd-*e*, ferbint-*e*, dulc-*e*, iut-*e*, etc., de es: om *mar-e*, (masc.) lemn *tar-e* (eterog.), apă *dulc-e* (fem.).

În limba română cele mai multe adiective sunt cu două terminațiuni, cari schimbă genul mutându pe *ă* sau *u* (masc.) în *ă* (fem.) de es. *bună-bună*, *albă-albă*, *acru-acră*, *negru-negră*, etc.

NOTA 1. Adiectivele terminate în *iă* (cu tonul pe *i*) facu femininul în *ie*, iar nu *iă*, de ex. *auriă*, *verdiă*, *cezușiă*, etc. fem. *aurie*, *verdie*, *cezușie*, etc. Cele în *aciă* (cu tonul pe *a*) facu fem. în *e* (nu *ie*), de ex. *dibaciă*, *impungaciă*, *stângaciă*, fem. *dibace*, *impungace*, *stângace*. De la *vechiă* unii scriu fem. *veche*, alții *vechie*, care e mai bine.

NOTA 2. Adiectivele terminate în *toriă* sau *toră* facu femininul asemenea în *e* de ex. *silitoriă-silitore*, *gânditoriă-gânditoare*, *curgătoriă-curgătoare*, etc.

NOTA 3. Adiectivele derivate în *elă* au pentru feminin două forme, una *ea* (mai rară) și alta în *ieă* (mai desă), de ex. *mititelă* fem. *mititea* și *mititică*, *frumuselă*, fem. *frumusea* și *frumusică*, etc.

Declinațiunea adiectivelor calificative.

Adiectivele calificative se declină ca și substantivele, după cele trei declinațiuni, și anume:

a). Cele terminate în *ă* și *ea* după declinațiunea I, ca substantivele *domn-ă* și *st-ea* de exemplu: *bună*, *rea*.

b). Cele terminate în *ă* sau *u* după declin. II, ca substant. *domn-ă*, *socr-u*, de es. *frumosă*, *acru*.

c). Cele terminate în *e* după declin. III, și anume: masculinele după exemplul substantivului *frate*; femininele după exemplul substant. *carte*; iar eterogenele în *e* nu se declină în plur. ca subst. *nume*, ci urmază regula generală a eterogenelor anume în sing. ca masculinele, în plur. ca femininele.

NOTĂ. Femininele în *ie* (de la masc. *iă*) cu *e* în locu de *ă*, se declină asemenea după a III-a declinațiune.

Regulă generală. Adiectivul în limba română concordă tot-dea-una cu substantivul, pe care-l însoțesce, în gen, număr și casă; prin urmare declinațiunea lui depinde de substantivul, lângă care stă.

Declinațiunea adiectivului se face ca și la substantiv în două forme, adecă articulată și nearticulată, după următoarele exemple:

a). DECLINAȚIUNEA NEARTICULATĂ A ADIECTIVELORŪ
PUSE IN URMA SUBSTANTIVELORŪ.

1. ADIECTIVELE IN Ū (u), Ă (ea).

Gen. masculinŭ	femininŭ	eterogenŭ
<i>Sing. N. A.</i> (unuŭ) domnŭ <i>bunŭ</i> <i>G. D.</i> (unuŭ) domnŭ <i>bunŭ</i>	[o] dómna <i>bună</i> [uneŭ] dómne <i>bune</i>	[unŭ] mĕrŭ <i>bunŭ</i> [unuŭ] mĕrŭ <i>bunŭ</i>
<i>Plur. N. A.</i> [uniŭ] domni <i>buni</i> <i>G. D.</i> [unorŭ] domni <i>buni</i>	[unele] dómne <i>bune</i> [unorŭ] dómne <i>bune</i>	(unele) mere <i>bune</i> [unorŭ] mere <i>bune</i>

Alte exemple:

<i>Sing. N. A.</i> [unŭ] câne <i>negru</i> <i>G. D.</i> [unuŭ] câne <i>negru</i>	[o] mórte <i>grea</i> [uneŭ] morți <i>grele</i>	(unŭ) drumŭ <i>latŭ</i> [unuŭ] drumŭ <i>latŭ</i>
<i>Plur. N. A.</i> (uniŭ) câni <i>negri</i> <i>G. D.</i> [unorŭ] câni <i>negri</i>	[unele] morți <i>grele</i> [unorŭ] morți <i>grele</i>	[unele] drumuri <i>late</i> [unorŭ] drumuri <i>late</i>

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. ADIECTIVELE IN e.

<i>Sing. N. A.</i> (unŭ) arbore <i>verde</i> <i>G. D.</i> [unuŭ] arbore <i>verde</i>	(o) pâne <i>dulce</i> [uneŭ] pâni <i>dulci</i>	(unŭ) satŭ <i>mare</i> (unuŭ) satŭ <i>mare</i>
<i>Plur. N. A.</i> [uniŭ] arbori <i>verdi</i> <i>G. D.</i> [unorŭ] arbori <i>verdi</i>	(unele) pâni <i>dulci</i> (unorŭ) pâni <i>dulci</i>	(unele) sate <i>marĭ</i> (unorŭ) sate <i>marĭ</i> .

NOTĂ. Substantivulŭ se pôte articula, iar adiectivulŭ fiindŭ în urmă rămâne nearticulatŭ.

b). DECLINAȚIUNEA ARTICULATĂ A ADIECTIVELORŪ
PUSE INAINTEA SUBSTANTIVELORŪ.

1. ADIECTIVE CU DÓUE TERMINAȚIUNI.

<i>Sing. N. A.</i> bunulŭ părinte <i>G. D.</i> bunulŭ „ V. bunule „	frumósă flóre frumóseŭ florĭ frumósă flóre! neart.	negrulŭ semnŭ negrulŭ „ —
<i>Plur. N. A.</i> buniŭ părinți <i>G. D.</i> bunilorŭ „ V. bunilorŭ „	frumósele florĭ frumóselorŭ „ frumóselorŭ „	negrele semne negrelorŭ „ —

2. ADIECTIVE CU O TERMINAȚIUNE.

gen. masculin	femenin	eterogen
<i>Sing.</i> N. A. verdele pomii	dulcea prună	marele globii
G. D. verdelui „	dulcei prune	marelui „
V. —	—	—
<i>Plur.</i> N. A. verșii pomii	Dulcile prune	marile globurii
G. D. verșiloră „	dulciloră „	mariloră „
V. „ „	„ „	„ „

NOTĂ. Adiectivul se declină cu articolul propriu, când se află înaintea substantivului, care rămâne nearticulat.

c). DECLINAȚIUNEA ADIECTIVELORŪ CU ART. IMPROPRIU
celū, cea, PUSE ÎN URMA SUBSTANTIVELORŪ.

S i n g u l a r ū

N. A. domnulū celū bunū	cartea cea frumoasă	fulgerulū celū iute
G. D. domnului celui bunū	cărții celei frumoase	fulgerului celui iute

BCU Cluj / Central University Library Cluj
P l u r a l ū

N. A. domnii cei bunii	cărțile cele frumoase	fulgerele cele iuți
G. D. domnilorū celorū bunii	cărților celorū frumoase	fulgelorū celorū iuți

NOTĂ. Articolul impropriu *celū, cea,* pusū între adiectivū și substantivū se declină și elū, concordându cu substantivulū în genū, numărū și casū.

OBSERVAȚIUNĪ ASUPRA ADIECTIVELORŪ CALIFICATIVE

1). Numărulū pluralū la adiective se formeză de la numărulū singularū, în următorulū modū:

a) Adiectivele de două terminațiuni în *ū (u), ă* schimbă pentru pluralū masculinū, pe *ū (u)* în *ī*, și pentru femininū, pe *ă* în *e*; de es. din: bun-ū, plur. bun-ī; bun-ă, plur. bun-e.

b) Adiectivele de o terminațiune în *e*, formeză numărulū pluralū schimbându pe *e* în *ī*, atâtū pentru masculinū, câtū și pentru femininū, precum: singul. bărbat-ū mar-e, plur. bărbat-ī mar-ī; cas-ă mar-e, plur. cas-e mar-ī.

2). Substantivele, lângă cari stău adiectivele, potă fi articulate sau nearticulate, când stău ele înainte, iar adiectivul rămâne nearticulat, de es. *arbore verde* și *arboarele verde*. Când însă va fi adiectivul înainte, atunci el se articulează, iar substantivul rămâne nearticulat, de es. *verdele arbore, frumósă lună, ascultătorii școlari, înțelefulgere, etc.*

3). Când adiectivul stă în urma substantivului, pôte lua și el articolul impropriu *cel, cea*, însă înainte; cu tóte acestea adiectivul rămâne neschimbat, de es. *domnul cel bun; dómna cea frumósă.*

4). Adiectivele terminate în *scu, cu, gu, pr*; *părinte-scă, mi-că, lun-gă*, forméază G. D. sing. și întregul plural al genului feminin în *î* în loc de *e*, de exemplu: N. *casă părintescă*, G. Dat. singul. și întregul plural: *case părintesci*; sing. *masă mică, mese mici*; *vargă lungă, vergi lungi, etc.*

5). Adiectivele *grea, rea* formele genului feminin al adiectivelor *greș, răș*, fac pluralul: *grele, rele.*

6). Adiective de o singură terminațiune în *e* sunt fórte puține în limba română, precum: *dulc-e, iut-e, rec-e, subțir-e, mar-e, tar-e, mól-e, ferbint-e, etc.*

Adiectivele întroduse de curênd în limba noastră și scrise de unii cu *e*, ca: *ambile, geniale, reale, raționale*, sunt nisce *latinisme* nepotrivite cu geniul limbei românesci, și întră mai bine în rândul adiectivelor de două terminațiuni, de unde đicem: *ambil-ă—ambil-ă, genial-ă—genial-ă, rațional-ă—rațional-ă, real-ă—real-ă, etc.*

7). Adiectivele terminate în *el, la* plural imoie pe *l* înaintea lui *ș*, întocmai ca substantivele, de es. *miș-el, pl. mișe-ș*; *frumuș-el, plur. frumușe-ș*; totu așa adiect. *sătu-l, plur. sătu-ș.*

NOTA 1. *Nouă* forma fem. de la *noș* face plur. *noi și noii*, (mai cu sêma în Muntenia), ceia ce este *răș*, ast-fel se đice: *case noi, haine noi, etc.* în loc de *case noue, haine noue, etc.*

NOTA 2. Adiectivele feminine, în *tóre*, de la masc. *torú*, ca: *muri-tóre*, *curgétóre*, *călétóre*, *săritóre*, *datóre*, *trecétóre*, etc. se declină în gen. și dat. sing. și în plur. după declinațiunea I-a cu *e*, iar nu după a III-a cu *î*, cum ar fi regulată, de es. N. A. *apa curgétóre*, G. D. *apei curgétóre*, plur. *apele curgétóre*, etc.

COMPARAȚIUNEA ADIECTIVELORŪ

Când se asemănă sau se compară între sine două însușiri, ori două sau mai multe ființe (sau lucruri), cari au însușiri de același fel, atunci se observă, că ele (insușirile) pot să fie de același grad, sau una din ele poate să fie într'unu grad mai mare sau mai mic de câtu cea-l-altă, sau în fine poate să fie într'unu grad foarte mare sau foarte mic.

Deosebim așa-dară trei grade de comparațiune (asemănare): *positivul*, *comparativul* și *superlativul*.

1. Adiectivul este în gradul pozitiv, când arată însușirea fără comparațiune, sau în același grad cu altele, de es. școlarul acesta este *silitor*, Ioan este totu așa *de silitor* ca și Vasile.

2. Adiectivul este în gradul comparativ, când arată însușirea într'unu grad mai mare sau mai mic față cu altele, de es. școlarul acesta e *mai silitor*, de câtu celalaltu; luna e *mai mică* de câtu pământul.

3. Adiectivul este în gradul superlativ, când arată însușirea în cel mai mare sau cel mai mic grad față cu altele, de es. școlarul acesta e *celu mai silitor* din-tre toți.

FORMAREA GRADELORŪ DE COMPARAȚIUNE.

Comparativul se formază punându înaintea pozitivului particula *mai*, iar înaintea numelui alu doilea de comparațiune *de câtu* sau *ca*, de es. *eș sunt mai silitor de câtu Ioan*; *flórea acésta e mai frumósă de câtu mirositóre*.

Superlativul se formază punându înaintea comparativului: *celu*, *cea* (pl. *cei*, *cele*), de es. mărul acesta e *celu mai*

frumosă dintre toate merele; casa acesta e cea mai înaltă dintre toate casele.

NOTA 1. Comparativul poate să primescă înainte adverbul *multă*, cu *multă*, de es. oia este *multă* mai folositoare de câtă capra.

NOTA 2. Superlativul se mai poate forma cu ajutorul adverbele sau adverbialelor: *forte*, *prea*, *tare de tot*, *peste măsură*, etc. puse înaintea pozitivului de es. Ioană este *forte silitoră*, etc. Acest superlativ se numește *absolut*, fiind-că arată însușirea într'un grad forte înalt. *fără asemănare* cu altele: iar superlativul format de la comparativ cu ajutorul lui *ce*, cea se numește *relativ*, fiind-că arată însușirea în cel mai înalt grad, în comparațiune (*relațiune*) cu altele.

NOTA 3. Unele adiective, din cauza însemnării lor, nu se pot compara, de es. *mort*, *părintesc*, etc.

NOTA 4. Atât comparativul, cât și superlativul relativ sunt de două feluri, de: *superioritate* sau *inferioritate*, după cum calitatea exprimată prin ele este *mai mare* (*multă*, *superioră*) sau *mai puțină* (*inferioră*), de câtă aceia, cu care este comparată, de es. florea acesta este *mai frumoasă*, de câtă mirositoare (*comp. de superioritate*); sau florea acesta este *mai puțin mirositoare*, de câtă frumoasă (*comp. de inferioritate*).

2. ADIECTIVELE DETERMINATIVE

Adiectiv în sens mai larg se numește oric-va vorbă, care se pune pe lângă un substantiv.

Adiectivele după însemnare, afară de cele calificative, mai sunt și: *cantitative* (exprimate prin numerale, definite sau nedefinite), *posesive*, *demonstrative*, etc. (exprimate prin pronumele corespunzătoare); de es. *patru școlari*, *clasa a patra*, *cartea mea*, *casele noastre*, *acest pom*, *un om*, *care școlari*? *căți-va școlari*, *fie-care om*, etc.

Aceste adiective se numesc *determinative*, fiind-că *determină* înțelesul substantivului lângă care se află

NOTA. De adiectivele *determinative* se țin și expresiunile adiectivale [substantive cu prepoziții], precum și genitivul substantivelor, de es. *școlari cu minte*, *tablă de lemn*, *om fără învelitură*, *casa vecinului*, etc.

III. Numeralul.

Vorbele, cari arată numărul sau cantitatea ființelor sau a lucrurilor se numesc adiective *cantitative* sau *numerale*.

Numerales sunt de două feluri:

1. *Definite* sau determinate, cari arată un număr anumit de es. *cinci școlari, o mie de ómeni, clasa a treia, câte șapte zile*, acestea se dicu în sensul propriu *numerale*.

2. *Nedefinite* sau nedeterminate, cari arată o cantitate nehotărîtă, de es. *atât, cât, mult, destul*, etc., numite *adiective nedefinite*.

I. NUMERALELE DEFINITE.

Acestea se impartu în cinci clase: a) *cardinale*, b) *ordinalc*, c) *distributive*, d) *proportionale* și e) *multiplicative* sau *adverbiale*.

a. Cardinalele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cardinale se dicu numeralale, cari arată numărul ființelor sau lucrurilor și răspundu la întrebarea *câți? câte?* de es. *trei școlari, dece mere*, etc.

Ele sunt *simple* și *compuse*; simple sunt: de la *unul* până la *dece*, apoi *sută, mie și milion*; tóte cele-lalte sunt compuse, de es. *doi-spre-dece, patru-deci*, etc.

Unul, doi, trei, dece, sută, mie și milion se declină atât simple, cât și în compunere cu altele; însă declinațiunea lor e neregulată; tóte cele-lalte sunt nedeclinabile.

Un-unul se declină atât cu artichu, cât și fără artichu, și are amândouă genurile, de es.

	nearticulat.		articulat.	
	masc.	fem.	masc.	fem.
Sing. N. A.	un	o (din ună) *)	unul	una
G. D.	unui	unei	unuia	uneia

*) OBSERVAȚIUNE. Ceii mai mulți gramaticii și filologii susțin pãrerea cã o vine din unã. D-lu Hasdeu în *Cuvinte din bẽtrãni*, dice: cã atãtu numeralul cãtu și pron. fem. o vine din va; d-lu Crețu într'o broșurã intitulatã: „O nouã etimologie a numeralului românesc”, susține cã o provine din lat. *ulla* (*uã, uo, o*). Noi înclinãm a admite pãrerea d-lu Schuchardt (*Suplement la Cuv. d. bẽtr.*) cã o vine din unã, elidẽndu-se n dintre 2 vocale, iar uã contragẽndu-se în o.

NOTA 1. *Unul* ca numeral cardinală n'are plural; însă el se mai întrebunțază și ca numeral nedefinit (numit și art. nedefinit sau nehotărîtor, cu însemnare de *ore-care* și atunci se declină și în plural, N. A. *unii* masc. *unele* fem. G. D. *unor* sau *unora* pentru amîndouă geaurile.

NOTA 2. Ca *unul* se declină și nedefinitele compuse: *vre-unul*, *vre-una*; *nici-unul*, *nici-una*.

Doi n'are forme deosebite de cîti pentru gen; iar gen. și dat, se pôte forma cu ajutorul prepozițiilor *a* și *la* de es.

masc.	fem. și eterogenă
N. A. doi	două
G. a doi	a două
D. la doi	la două.

Din *doi* se compune *a nendo* masc. și *amîndouă* fem. care în gen. și dat are *amînduor* și *amînduror*.

NOTĂ. În loc de *amîndoi* se mai dice și *amb*, *ambe* [neologism], care se pôte declina articulat și nearticulat: *amb-e*, g. d. *ambor*; *amb*, *ombele*, g. d. *ambilor* masc. *ambelor* fem. Formele articulate sunt mai desu întrebunțate.

Trei n'are formă deosebită pentru feminin, de cîtu numai în legătură cu vorbele *câte* și *tote*: *câte-trele*, *tote-trele* (pentru fem. și eterog.) iar pentru masc. *câte-trei* *toți-trei*.

NOTĂ. În legătură cu *totu* se mai dice și: *tustrei*, *tustrele*.

Cardinalele *dece*, *sută*, *mie* și *milion* se iaă ca substantive și se declină ca acestea anume: *dece* și *mie* (femenine) după a III-a, pl. *deci*, *mii*; *sută* (fem.) după I-a, pl. *sute*; iar *milion* (eterogenă) după a II-a, pl. *milione*.

NOTĂ. *Sută mie* și *milion* potu fi articulate atăt în sing. cîtu și în plur. pr. *sut-a*, *mii-a*, *milionu-lu*, pl. *sute-le*, *mii-le*, *milione-le*, iar *dece* primesce art. numai în plur. *deci-le*.

b). Ordinalele.

Ordinale se chiamă numeralele, cari arată șirul sau ordinea, răspundîndu la întrebarea *alū câte-lea?* a *câta* sau

a *câtea*? de es. *alū doilea școlarū, a două casă, a de-ce-a* *și*, etc.

Numeralele ordinale, afară de *ântâiū*, sunt tóte compuse din cardinale, punându înaintea lorū artículū *alū, a*, iar în urmă *le, a*, mai adăogându la masculinū și particula *a*, de es. masc. *alū doi-le-a, alū patru-le-a, alū de-ce-le-a*, fem. *a patr-a, a opt-a, a două-deci-a*, etc.

NOTA 1. Ordinalele în gen. și dat. nu se potū đice, de câtū cu ajutorulū artícululū impropriū *celū, cea*, urmatū de prepozițiunea *de*, iar numeralulū rămâne neschimbatū, de es. *celū de alū doi-lea, celei de a șapte-a*, etc.

NOTA 2. *Ântâiū* se póte întrebuița în trei felurī: a) cu artículū în urmă: *ântâiū-lū, ântâi-a*, și se declină regulatū ca adiect. calificative; b) cu doi artielī: *alū ântâiū-lea* saū *alū ântâi-lea, a ântâi-a*; c) cu artícululū *celū, cea* urmatū de prepos. *de*: *celū de-ântâiū* (contrasū *dintâiū*), etc. în acestū casū se declină numai *celū*.

In locū de *ântâiū*, se măi đice și *primă-ă* (neologismū).

NOTA 3 Ordinalele formate de la cardinalele compuse urméză regula celorū formate din cardinalele simple, de es. *alū optū-sprē-de-ce-lea, a două-deci și cinci-a*; numai *ântâiū-lū, ântâi-a* după *deci* e înlocuitū prin *unu-lū* saū *unu-lea, una*, de es. *alū trei-deci și unu-lea, a patru-deci și una*, etc.

c). Distributivele.

Distributive se đicū numeralele, carī arată o împărțire egală după numărū, răspundēnū la întrebarea: *câte-câți?* *câte-câte?* și se forméză de la cardinale, punându înaintea acestora vorba *câte*, (care rămâne neschimbată), de es. *câte doi, câte de-ce*, etc.

d). Proporționalele.

Numerale proporționale sunt acelea, carī arată (afară de simplu) de câte-orī unū lucru se ia măi mare de-cătū altulū, pusū ca unime. Se întrebuițéză numai următóarele optū: *simplu* (neologismū), *îndoitū, întreitū, împătritū, încincitū, îndecitū, însutitū și înmitū*.

NOTĂ. Proporționalele, afară de *simplu*, sunt participiī ale verbelorū derivate din cardinalele corēspundētóre. Când se punū pe lângă substantive se întrebuițéză și se declină ca adiectivele, de es. *rēsplată in-*

doită, foi îndoite, etc.; iar când se pună pe lângă verbe, adiective și adverbe, atunci se consideră ca *adverbe* și rămân neschimbate.

În locuri de *îndoit* și *întreit* se mai întrebunțază neologismele: *duplu* și *triplu*.

e). Multiplicativele sau adverbialele.

Multiplicative se țin numeralele, cari arată repetirea unei lucrări sau existențe și răspundă la întrebarea *de câte ori?* de es. *odată, de două-ori, de cinci-ori*, etc. Ele se mai numesc și *adverbiale*, fiind-că tot-dea-una stau pe lângă verbe, de es. *a fost odată, a scris de două-ori*, etc.

Afară de *odată*, cele-lalte se formeză de la cardinale cu prepos. *de* înainte și particula *ori* (din *oră*) în urmă.

2. NUMERALELE SAU ADIECTIVELE NEDEFINITE.

Adiective nedefinite se țin numeralele, cari arată un număr sau o cantitate nedeterminată, și sunt următoarele: *atât, cât, mult, puțin, destul*, precum și compusele cu unele din acestea ca: *ori-cât, fie-cât, cât-va*, etc.

Atât, cât se declină ca numeralul *un* și nu primesc articolu.

Atât primește în N. și Ac. plur. un *a* la urmă: *atâți-a, atâte-a*.

Cât în legătură cu particulele: *ore, ori, vre-o, fie*, etc., formeză nedefinite compuse, cari se declină ca simplul, iar particulele rămân neschimbate.

Mult, puțin și *destul* se declină ca adiectivele calificative, de regulă nu primesc articolu și pot să stea atât înainte cât și în urma substantivelor. *Mult* și *puțin* când stau înainte subst. aș gen. și dat. plur. în *ori*: *multor* sau *puținor* omeni.

NOTĂ. Unii gramatici mai pun între numeralele nedefinite și pe *tot* și *alt*, cari însă sunt pronume (nedefinite) adiectivale. *Tot* ca pronume nedefinit are sensul de *fie-care*, iar când este întrebunțat ca numeral, precum: *boii au mâncat totă fânul, el a dormit totă ziua*, etc. nu putem să ținem că e nedefinit, pentru-că deși nu arată un număr anumit, exprimă însă un *întreg determinat*.

Tot se mai întrebunțază ca particula întăritoare pe lângă numeralele definite, de la *trei* însus de es. *toți patru, toate cinci*, etc.

(Despre *tot* și *alt* vezi la pronumele nedefinite).

IV. Pronumele

Vorba care se pune în locul unui nume se dice *pronume*, de es. în locu să dicem: *Petru învață, Maria scie*, putem dice : *elū învață, ea scie*; *elū și ea* sunt pronume.

Pronumele se împartū în 6 clase : 1. *Personale*, 2. *pose-sive*, 3. *demonstrative*, 4. *relative*, 5. *interogative* sau *întrebătoare* și 6. *nedefinite*.

După întrebunțare le împărțimū în două clase : a) *substantivale*, cari stau tot-dea-una singure și nu se punū niciodată lângă vre-unū nume ; ast-felū sunt pronumele *personale* și întrebătorulū *cine* cu compusele lui ; b) tôte celelalte sunt *adjective*, pentru-că se potū întrebunța nu nu mai ca pronume (singure), ci și ca *adjective* pe lângă vre-unū substantivū, de es. *cartea mea este frumôsă, acestū școlarū învață bine* etc. și ele se concordă cu substantivulū, pe lângă care stau, în genū, numărū și casū.

I. PRONUMELE PERSONALE.

Pronumele personalū este de natură substantivală, care ține locul de persónă și arată atătū la singularū câtū și la pluralū trei raporturi personale diferite ; așa-darā sunt trei persóne : persóna ântâia este *eū* la sing., *noi* la plur. care vorbesce ; persóna a două : *tu* la sing., *voi* la pluralū, cu care vorbesce persóna ântâia ; persóna a treia este *acea*, despre care se vorbesce și represintă o persónă sau lucru, fie *present* sau *absent*. Acéstă persónă se represintă cu *elū* mascul. *ea* fem. pentru singularū ; *ei* mascul. *ele* fem. pentru pluralū ; mai departe în locul persónei a treia se póte pune : *dînsulū-dînsa acelū-acea*.

Pronumele personalū este de două feluri : *simplu* și *compus*.

a) Celū simplu este : pentru singul. *eū, tu, elū-ea*, pentru pluralū : *noi, voi, ei-ele*.

NOTA. La persóna a treia se mai adaugă și reflexivulū : *șie, sine*.

b) Pronumele pers. compusū este : pentru sing. *eū-însu-mi, tu-însu-ți, elū-însu-și* ; pluralū : *noi-însi-ne, voi-însi-vă, ei-însi-și*.

DECLINAȚIUNEA PRONUMELORŪ PERSONALE

a) Pronume personale simple.

Persóna I.

<i>Sing. N.</i> eu,	<i>Plur.</i> voi,
<i>G.</i> —	—
<i>D.</i> mie, îmi, -mî	nóuē, ne, ni,
<i>A.</i> pre mine, mă,	pre noi, ne,
<i>V.</i> — —	— —

Persóna II.

<i>Sing. N.</i> tu,	<i>Plur.</i> noi,
<i>G.</i> —	—
<i>D.</i> ție, îți, -ți	vóuē, vē, vi,
<i>A.</i> pre tine, te,	pre voi, vē,
<i>V.</i> tu!	voi!

Persóna III

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Masculinū		Femeninū.	Reflexivū.
<i>Sing. N.</i> elū,	<i>Sing. N.</i> ea,	<i>Sing. N.</i> — —	<i>Sing. N.</i> — —
<i>G.</i> lui,	<i>G.</i> ei,	<i>G.</i> — —	<i>G.</i> — —
<i>D.</i> lui, îi, -i,	<i>D.</i> ei, îi, -i	<i>D.</i> șie, își, -și	<i>D.</i> șie, își, -și
<i>A.</i> pre elū, îlū, -lū	<i>A.</i> pre ea, o,	<i>A.</i> pre sine, se	<i>A.</i> pre sine, se
<i>V.</i> — — —	<i>V.</i> — —	<i>Plur. N.</i> — —	<i>Plur. N.</i> — —
<i>Plur. N.</i> ei.	<i>Plur. N.</i> ele,	<i>G.</i> — —	<i>G.</i> — —
<i>G.</i> lorū,	<i>G.</i> lorū,	<i>D.</i> șie, își, -și	<i>D.</i> șie, își, -și
<i>D.</i> lorū, le, li,	<i>D.</i> lorū, le, li,	<i>A.</i> pre sine, se	<i>A.</i> pre sine, se
<i>A.</i> pre ei, îi, -i,	<i>A.</i> pre ele, le,	<i>V.</i> — —	<i>V.</i> — —
<i>V.</i> — — —	<i>V.</i> — —		

b) Pronumele personalū compusū.

Persóna I		Persóna II	
Masculinū.	Femeninū.	Masculinū	Femeninū.
<i>Sing. N.</i> eu însu-mî,	însă-mî,	<i>Sing. N.</i> tu însu-ți,	însă-ți,
<i>G.</i> — —	— —	<i>G.</i> — —	— —
<i>D.</i> mie-însu-mî,	însă-mî,	<i>D.</i> ție-însu-ți,	însă-ți,
<i>A.</i> pe mine-însu-mî,	însă-mî,	<i>A.</i> pe tine-însu-ți,	însă-ți,
<i>Plur. N.</i> noi-înși-ne,	înse-ne,	<i>Plur. N.</i> voi-înși-vē,	înse-vē,
<i>G.</i> — — —	— — —	<i>G.</i> — — —	— — —
<i>D.</i> nóuē-înși-ne,	înse-ne,	<i>D.</i> vóuē-înși-vē,	înse-vē,
<i>A.</i> pe noi-înși-ne,	înse-ne,	<i>A.</i> pe voi-înși-vē.	înse-vē,

Persóna III

Masculinŭ.	Femeninŭ.
<i>Sing.</i> N. elŭ-însu-și,	<i>Sing.</i> N. ea-însă-și,
G. lui-însu-și,	G. ei-însă-și,
D. lui-însu-și,	D. ei-însă-și,
A. pe elŭ-însu-și,	A. pe ea-însă-și,
<i>Plur.</i> N. ei-înși-și,	<i>Plur.</i> N. ele-înse-și,
G. — — —	G. — — —
D. lorŭ-înși-și,	D. lorŭ-înse-și,
A. pe ei-înși-și,	A. pe ele-înse-și.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA PRONUMELORŪ PERSONALE.

1). Pronumele personale se ȃicŭ și *substantivale*, pentru cŃ ele ținŭ tot-dea-una loculŭ substantivelorŭ.

2). Genitivulŭ singul. la aceste pronume lipsesce și se înlocuesce cu posesivulŭ: *meŭ, teŭ, seŭ, nostru, vostru*, cu art. *alŭ, a, a, ale*, înainte.

3). Dativulŭ și Acusativulŭ, atŃtŭ la singul. cŃtŭ și la pluralŭ aŭ forme duple: *întregi* și *scurte*:

a) Cele *întregi* sunt: pentru Dat. sing. *mie, ție, lui, ei*; pluralŭ: *nouŭ, vouŭ, lorŭ*; iar pentru Acusat. sing. *mine, tine, elŭ, ea*, plur. *noi, voi, ei, ele*. Aceste forme întregi sunt tot-dea-una accentuate și se numescŭ *absolute*, și la Acusativŭ sunt tot-dea-una însoțite de prepozițiunea *pre* (*pe*), de es. *pre mine, pre tine, pre noi*, etc.

b) Formele scurte pentru Dativŭ sunt: *mŭ, ți, și, i*, pentru singularŭ; *ne, ni, vŭ, vi, le, li*, pentru pluralŭ; iar pentru Acusativŭ sing. *mŭ, te, se, lŭ, o*; pluralŭ: *ne, ni, vŭ, se, i, le*. Aceste forme scurte de Dativŭ și Acusativŭ se numescŭ *pronume conjuncte*, pentru-cŃ sunt tot-dea-una în legătură cu alte vorbe, înainte sau în urma lorŭ, de es. *mŭ-ducŭ, scrie-mŭ, du-te, sculați-vŭ, chiamă-lŭ, spune-i*, etc.

NOTA 1. Dativŭ scurtați *mŭ, ti, și, i*, și ac. *lŭ, i*, fiind-cŃ nu formŕzŃ o silabă întregă, când stau singurŭ, primescŭ înainte unŭ *i*, care nu trebuie însemnatŭ cu apostrofŭ, când n'avemŭ trebuință de elŭ.

NOTA 2. Formele scurte ale Dativulŭ și Acusat. de la persóna I și II se întrebuintŕzŃ atŃtŭ ca reflexive, de es. *mŭ laudŭ* (eu-însu-mŭ), *spŕlați-vŭ*, etc., cŃtŭ și ca nereflexive, de es. *mŭ laudă* (altŭi), *vŭ întrebă*, etc. Formele scurte de pers. III *i, lŭ, o, i, le*, se întrebuintŕzŃ totŭ-dea-una ca nereflexive, de es. *le scriŭ, chiamă-i*, etc., iar formele *și, ție, se, sine*, se întrebuintŕzŃ totŭ-dea-una ca reflexive.

4). Dintre pronumele personale numai *tu* are Vocativü.

NOTA. Ca Vocativü la persóna 2-a figurează vorbele *mă* (p. masc.) *fă* și *tu* (pentru femininü).

5). Pronumele personale compuse se forméză din cele simple combinate cu vorba *însu*, *însă*, și cu pronumele conjuncte *mă*, *fă*, *și*, *ne*, *vă*; observându-se, că în această compunere numai partea ântăiă *eü*, *tu*, etc. se declină; partea međiă *însu*, *însă*, numai după genü și numărü, iar dativile de la urmă rămânü neschimbate.

6). In loculü pronumelüi personalü de persóna III se mai întrebuintéază: *dînsulü-dînsa*, plur. *dînșii-dînsele*.

2. PRONUMELE POSESIVE.

Pronume posesive se numescü acelea, cari arată, că ființele sau lucrurile sunt posesiunea cui-va, adecă ele exprimă însușirea unei ființe sau unui lucru de a fi stăpânitü de cine-va, fie de persóna I, II sau a III, prin urmare pronumele posesive au forme deosebite pentru toate trei persónele și amêndouë genurile și sunt: masc. *meü. tēü. sēü, nostru, vostru*, fem. *mea, ta, sa, nóstră, vóstră*.

Ca adiective se concórdă cu substantivulü pe lângă care se punü, adecă cu subst. care arată ființa sau lucrulü stăpânitü, iar nu cu persóna, care stăpânesce.

Ele se declină regulatü ca adiectivele cu douë terminațiuni, cu deosebire că femininele *mea, ta, sa*, se declină ca subst. în *ea*, (*stea*, adiect. *grea, rea*).

Persóna	I		II		III	
Genulü	masc.	fem.	masc.	fem.	masc.	fem.
<i>Sing.</i> N. A.	<i>meü,</i>	<i>mea,</i>	<i>sēü,</i>	<i>sa,</i>	<i>sēü,</i>	<i>sa,</i>
G. D.	<i>meü,</i>	<i>mele,</i>	<i>sēü,</i>	<i>sale,</i>	<i>sēü,</i>	<i>sale,</i>
<i>Plur.</i> N. A. G. D.	<i>mei,</i>	<i>mele,</i>	<i>sēi,</i>	<i>sale,</i>	<i>sēi,</i>	<i>sale,</i>
<i>Sing.</i> N. A.	<i>nostru, nóstră</i>		<i>vostru, vóstră</i>			
G. D.	<i>nostru, nóstre</i>		<i>vostru, vóstre</i>			
<i>Plur.</i> N. A. G. D.	<i>noștri, nóstre</i>		<i>voștri, vóstre</i>			

NOTA 1. Posesivele stău förte rarü singure în vorbire, și atunci primescü înainte articolulü: *alü, a, ai, ale*, concordându-se cu substantivulü supt-înțelesü.

Întrebuintate ca adiective ele se punü de regulă după substantivü și

fără artich, iar substantivul e tot-dea-una articulatü, de es. *calulü meu'* *cartea ta, părinții noștri, casa voastră*, etc.

Când posesivele stau înaintea substantivului, cea ce este mai rarü, atunci primescö înaintea lorü art. *alü, a, ai, ale*, iar substantivul rë-mâne nearticulatü, de es. *alü nostru părinte, ai tei frați, ale tale fapte*, etc.

NOTA 2. Pentru persöna III-a se mai întrebuițeză genetivii pron. personale: *lui, ei*, când este unü posesorü și *lorü*, când sunt mai mulți; de es. *părintele iubescö pe fiulü seü* (saü: *fiü seü, fiulü lui, fiü lui*), însă *părinții iubescö pe fiulü* (saü *fiü*) *lorü* (iar nu: *sëi*).

Sëü, sa, sëi, sale se întrebuițeză numai atunci, când substantivul, care arată pe posesorü, este subiectul propozițiunii, saü când nu se pöte face confusiune, almintrelea se întrebuițeză genetivii pronomelorü personale *lui, ei, torü*, de es. *Vasile a vëdütü pe Gheorghe și pe fratele lui*, aici *lui* arată pe *Gheorghe*, iar *sëü* ar arăta pe subiectul *Vasile*.

NOTA 3. Numele de rudenie ca *tată, mamă, frate, soră* etc. potü sta înaintea posesivelorü și fără artich de es. *tată-meü, mamă-ta, frate-tëü, soru-sa*, etc. În legătură cu numele amintite posesivele *meü, tëü, sëü* se contragü adese-orï în *mio, to, so*, de es. *frate-mio, tată-to, unchiu-so* etc.

NOTA 4. În loculü posesivelorü adese-orï se întrebuițeză dativii scurtați ai pronumelui personalü, de es. *asupra-mi* (în locü de *asupra-mea*), *din parte-ți* (*din partea ta*), *din parte-ne* (*din partea noastră*), etc.

3. PRONUMELE DEMONSTRATIVE.

Demonstrative se numescü pronumele, cari înlocuindü pe unü substantivü arată ființa saü lucrulü, despre care se vorbește, și ast-felü determinându-lü îlü deosebesce de alte ființe saü lucruri de acela-și felü.

Demonstrativele sânt de döue feluri: a) demonstrative, cari arată ființa saü lucrulü, ce este *aprópe* (în timpü saü în spațiü) precum: *acestü, cestü* și *ëstü*; b) demonstrative, cari arată pe cele de *departe*, precum: *acelü, celü* și *ëlü*.

Demonstrativele se întrebuițeză atâtü ca substantive (singure), câtü și ca adiective punëdu-se înaintea saü în urma substantivului, și se declină, după genü și numărü în modulü următorü:

a). Demonstrative de aprópe.

Masculinü.

Femeninü.

Sing. N. A. *acestü, cestü, ëstü*; — *acéstă, céstă, astă*,
G. D. *acestuï, cestuï, ëstuï*; — *acesteï, cesteï, asteï*,
Plur. N. A. *acești, cesti, ëști*; — *—aceste, ceste, aste*,
G. D. *acestorü, cestorü, ëstorü*; — *—acestorü, cestorü, astorü*.

b). Demonstrative departe.

	Masculinū.	Femeninū.
<i>Sing.</i> N. A.	acelū, celū, ělū; —	— aceea, cea, a,
G. D.	acelui, celui, ělui; —	— acelei, celei, elei,
<i>Plur.</i> N. A.	acei, cei, ěi; —	— acele cele, ele,
G. D.	acelorū, celorū, ělorū; —	acelorū, celorū, ělorū.

c). Demonstrativele determinate cu sufixul **a** la urmă, (întrebuințate ca substantive).

Genulū masculinū.

1). De aprópe.

<i>Sing.</i> N. A.	acest-a, cest-a, ěst-a,
G. D.	acestui-a, cestui-a, ěstui-a;
<i>Plur.</i> N. A.	acesti-a, cesti-a, ěsti-a,
G. D.	acestor-a, cestor-a, ěstor-a.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2). Departe.

<i>Sing.</i> N. A.	acel-a, cel-a, ěl-a,
G. D.	acelui-a, celui-a, ělui-a;
<i>Plur.</i> N. A.	acei-a, cei-a, ěi-a,
G. D.	acelor-a, celor-a, ělor-a.

Genulū femininū

1). De aprópe.

<i>Sing.</i> N. A.	acést-a, cést-a, ast-a, (ést-a),
G. D.	acestei-a, cestei-a, astei-a, (estei-a);
<i>Plur.</i> N. A.	aceste-a, ceste-a, aste-a, (este-a),
G. D.	acestor-a, cestor-a, ěstor-a.

2). Departe.

<i>Sing.</i> N. A.	aceea,	ceea, <i>a-a</i> (pronunțatū aia),
G. D.	acelei-a,	celei-a, ělei-a;
<i>Plur.</i> N. A.	acele-a,	cele-a, ele-a,
G. D.	acelor-a,	celor-a, ělor-a.

NOTA 1. Pronumele demonstrative pe lângă sufixul *a*, se mai pot întâlni cu *-și*, de e. *acel-a-și*, *acee-a-și*, etc.

NOTA 2. Demonstrativul *celu*, *cea*, servește și de articol înaintea adiectivelor (vezi la declinațiunea adiectivelor).

OBSERVAȚIUNE. Din pronumele demonstrative și nedefinitul *altu-altă*, punându-se între demonstrativ și nedefinitul un *l* (din *alū*). se formează pronumele compuse: *acesta-l-altu acela-l-altu*, în care se declină amândouă părțile, și demonstrativul poate să păstreze sau să piardă pe *a*, de la fine de e. gen. *acestui-a-l-altu* și *acestui-l-altu*; și se declină în modul următor:

	Genul masculin	genul feminin
<i>Sing.</i> N. A.	<i>acesta-l-altu, acela-l-altu;</i>	<i>acesta-l-altă, cea-l-altă,</i>
G. D.	<i>acestui-l-altu, acelu-l-altu;</i>	<i>acestei-l-alte, acelei-l-alte,</i>
<i>Plur.</i> N. A.	<i>acești-l-alti, acei-l-alti;</i>	<i>aceste-l-alte, acele-l-alte,</i>
G. D.	<i>acestoru-l-alti, acelu-l-alti;</i>	<i>acestoru-l-alte, acelu-l-alte.</i>

NOTĂ. Totu așa se declină și următoarele: *cesta-l-altu; cela-l-altu* s. *cestu-l-altu, celu-l-altu*, plur. *cestia-l-alti, ceia-l-alti* sau *cei-l-alti*, precum și fe. meninele lor.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA PRONUMELOR DEMONSTRATIVE.

1). Pronumele demonstrative sunt primitive și derivate; primitive sunt numai două: *estū*, masc., *estă* fem., și *elū* masc., *a* fem.

Cele derivate se formează de la aceste două primitive prin antepunerea prefixului *ce* (care, după opiniunea filologului romanist Diez, echivală cu latinescul *ecce*), de unde avem demonstrativele compuse: *cestū* masc. *cestă* fem. *celū* masc., *cea* fem. Din aceste forme apoi prin punerea înainte a particulei *a* avem formele: *acestū* masc., *acestă* fem., *acelu* masc., *acea* fem.

2). Este de observat, că pronumele demonstrative românești stau de regulă înaintea unui substantiv, pr. *acestū* omu, *acestă* copilă, plur. *acești* ómenī, *aceste* copile.

Îar când nu este necesitate de a se exprima substantivul, sau când stau în urma substantivului respectiv, atunci pronumele demonstrative la toate cazurile și ambi număr se întăresc prin sufixul *a*.

Așa de exemplu se dice: pentru masc. Sing. N. A. *acest-a*, G. D. *acestui-a*; Plur. N. A. *acesti-a*; G. D. *aces-*

tor-a; Femeninü: Sing. N. A. acést-a, G. D. acestei-a; plur. N. A. aceste-a, G. D. acestor-a.

Său în urma substantivului respectivü: Sing. masc. N. A. omulü acest-a, G. D. omului acestu-a; Plur. N. A. ómenii acesti-a, G. D. ómenilorü acestor-a, etc. (despre care mai pe largü la Sintaxa specială).

3). Pronumele demonstrativü *acelü*, la tóte genurile, numerii și casurile, pe lângă sufixul *a*, se mai póte întări și cu pronumele conjunctü de dativü *-șz*, (își), de unde avemü interesanta compunere a acestuï pronume în limba noastră, care se declină astü-felü:

	Masculinü	Femeninü
<i>Sing.</i>	N. A. acela-și, G. D. acelui-a-și,	acé-a-și, acelei-a-și,
<i>Plur.</i>	N. A. acei-a-și, G. D. acelor-a-și.	acele-a-și, acelor-a-și.

NOTA. Acéstă compunere corespunde cu demonstrat. lat.: *idem, eadem, idem*, și cu espresiunea francesă *le même, la même*, de es. *le même homme, la même femme* -- *acel-a-și omü, ace-a-și femeie*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4). PRONUME RELATIVE.

Pronumele relativü este *acel-a*, care se rapórtă la unü substantivü ñisü mai înainte, ce se numesce *antecedintele* lui; de es. când ñicemü: copilulü, *care* ascultă pe părinți, este celü mai fericitü; aici vorba *care*, se numesce relativü, pentru-că se rapórtă la substantivulü «*opilulü*», ñisü mai înainte. Relativele în limba română sunt: *cine, care, ce*.

Regula I. Relativulü *care* se declină după genü, numerü și casü și primesce artículu. *Cine*, are numai singularü și se declină astü-felü: N. Ac. *cine*, G. D. *cuï*.

Regula II. Pronumele relativü *ce* este ne-declinabilü, se aplică numai la N. și Acus. singul. în *acei-a-și* formă.

Declinarea relativulü *care*.

	Genulü masculinü	Genulü femininü
<i>Sing.</i>	N. A. <i>care</i> și <i>carele</i> , G. D. <i>cărui</i> și <i>cărui-a</i> ;	<i>care</i> și <i>car-a</i> , <i>cărei</i> și <i>cărei-a</i> ,
<i>Plur.</i>	N. A. <i>carü</i> și <i>cariü</i> , G. D. <i>cărorü</i> și <i>căror-a</i> .	<i>carü</i> și <i>carile</i> , <i>cărorü</i> și <i>căror-a</i> .

NOTA 1. Relativul compus *celu-ce*, este formatu din demonstrativul *celu* combinatu cu *ce*, in care numai partea prima se declina dupa declinatiunea demonstr. *celu*; relativul *ce* ramane nedeclinabilu.

NOTA 2. Relativul concorda tot-dea-una cu antecedentele seu numai in *genu* si *numeru*; iar *casulu* depinde de la locul, ce-lu ocupa in propozitiune.

NOTA 3. In locul relativelor *care, ce*, cand sunt in legatura cu prepozitiunile *in, din*, se intrebuinteaza adese-ori adverbele relative: *unde, de unde, cand, de cand*, de es. *Scola, unde (in care) inveci; din ziua, de cand (din care) ai sositu, nu te-am mai vedutu*.

5). PRONUMELE INTEROGATIVE.

Pronume interogativu numim u acel-a, cu care intrebamu despre persoane sau lucruri, sau si despre insusiri.

Regula I. Pronumele interogative sunt: *cine? ce? care?* ele se disting u de pronumele relative numai prin aceia, ca stau tot-dea-una la inceputul constructiunilor sau inaintea unui substantiv, dandu o idee de intrebare, de es. *care casa vezi? ce carte ai cititu?*

Regula II. Interogativul *cine?* are sensu substantivalu si intrebamu cu elu despre persoane; iar interogativul *care?* are mai multu sensu adiectivalu, de catu substantivalu si intrebamu cu elu despre lucruri sau obiecte, cate-o-data si despre persoane. Interogativul *ce* se poate intrebuinta atat pentru lucruri, catu si pentru persoane, in acestu casu insa numai impreuna cu numele, de es. *ce scolaru a esitu?*

NOTA 1. Interogativul *cine?* se declina fara gen, numai in singularu de es. N. A. *cine?* G. D. *cui?* interog. *care?* se declina dupa gen, numeru, casu, articulatu si nearticulat u intocmai ca pronumele relativu.

NOTA 2. Din interogativele, *cine? ce?* si *care?* combinate cu particulele *ver, ore, fie*, etc. puse inainte si cu *va* pus u in urma, se formeaza mai multe pronume substantivale si adiectivale nedefinite, pr. *ver-cine, ore-cine, fie-care, cine-va, ver-care, ore-care, care-va*.

NOTA 3. Pronumele *care*, cand nu este insotitu de substantivul seu respectiv, primesce la Genet. si Dat. singularu si pluralu, ca si relativul, sufixulu *a*. Aşa de exemplu: *caru omu sau carui-a; caroru omeni sau aroru-a; carei copile sau carei-a, caroru copile sau caroru-a*.

NOTA 4. Cand se intreb u despre speciile sau insusirile fiintelor sau a lucrurilor, atunci interog. *ce* se intaresce prin cuvintulu *felu*, de es. *ce felu de carfi sunt acestea? ce felu de prietenu esti tu?*

6). PRONUMELE NEDEFINITŪ.

Pronumele nedefinite arată într'unŭ modŭ generalŭ și nehotărîtŭ ființa saŭ lucrulŭ, în loculŭ cărora se punŭ. Ele aŭ natură atâtŭ substantivală, câtŭ și adiectivală.

Pronumele nedefinite sunt următoarele :

Altŭ-ă, nime saŭ *nimene, nimica* saŭ *nimicŭ, cutare, totŭ-ă, unulŭ, una*, precum și tóte compusele din *care, cine, ce* și *unulŭ* și din părțilele: *fie, verŭ, vre, óre, orŭ, ori-și, măcar, nes* și *nicŭ*, puse înaintea lorŭ și *va* pusŭ la urmă, d. e.

fie-care	fie-care	fie-ce
verŭ-care	verŭ-cine	verŭ-ce
óre-care	óre-cine	óre-ce
orŭ-care	orŭ-cine	orŭ-ce
orŭ-și-care	orŭ-și-cine	orŭ-și-ce
măcar-care	măcar-cine	măcar-ce
nes-care	nes-cine	nes-ce
care-va	cine-va	ce-va,
vre-unulŭ	vre-una	etc.
nicŭ-unulŭ	nicŭ-una,	etc.

Tóte pronumele compuse se declină ca cele simple, iar părțilele rămânŭ neschimbate.

Altŭ-ă întrebunțatŭ ca adiectivŭ se pune tot-dea-una nearticulatŭ înaintea substantivulŭ și se declină ca demonstrativulŭ *acestŭ, acésta*, de es. G. Dat. sing. *altuŭ m. alteŭ f.*, plur. N. A. *alŭi m. alte f.* G. D. *altorŭ*. Iar întrebunțatŭ ca substantivŭ primesce în N. A. articolulŭ propriu, și G. D. particula *a*, precum :

Sing. N. A. *altulŭ m. alta f.* G. D. *altui-a m. altei-a f.*, plur. N. A. *altŭi m. altele f.*, G. D. *altor-a*.

Nime saŭ *nimene* se întrebunțeză ca substantivŭ și numai în sing. și are Gen. Dat. *niměnuŭ* saŭ *niměruŭ* și se póte întări cu particula *a*, pr. N. *nimene-a*, G. D. *niměnui-a*.

Cutare se declină ca relativulŭ *care*.

Totŭ-tótă se declină în sing. numai după genŭ; în plur. N. A. *toŭi, tóte*, iar G. D. neregulatŭ: *tuturorŭ* saŭ *tuturor-a*. *Totŭ* se articulează numai când este singurŭ saŭ în legătură cu prepozițiunea *cu*, de es. *totu-lŭ e pierdutŭ, cu toŭi-ŭ tre-bue să învěțămŭ*.

Unul se întrebuintează ca pronume numai articulat.

OBSERVAȚIUNE. Unele din pronumele nedefinite se întrebuintează numai în sing. de es. *nimenia* și compusele cu *cine*; iar altele numai în plur. *ea nis-ce, nes-cari*, etc.

V. Verbul.

Verb se numește vorba, care arată *lucrarea* sau *starea* (firea) unei ființe sau a unui lucru. Verbele sunt partea cea mai importantă a unei limbi, fiind-că fără ele nu putem exprima cugetările noastre, nu putem forma propozițiuni, adică nu putem vorbi.

OBSERVAȚIUNE. Propozițiunea stă din două părți: *subiect* și *predicativ*. *Subiect* numim vorba, care arată ființa sau lucrul, cărui-a i se atribuiesc o lucrare sau o stare, iar *predicativ* vorba, care exprimă lucrarea sau starea atribuită ființei sau lucrului, de es. *școlarul învață, pomul înflorește*, etc.

1. ÎMPĂRȚIREA VERBELOR ÎN DUPĂ ÎNȚELES.

Verbele după înțelesul lor se împart în: *predicative* și *nepredicative* sau *auxiliare*.

a). *Predicative* se numesc verbele, cari pot forma singure predicatul propozițiunii de es. *școlarul scrie*.

b). *Nepredicative* sau *auxiliare* se numesc verbele, cari nu pot forma singure predicatul, ci numai în unire cu alte vorbe, de es. *Ioan este școlar*.

NOTĂ. Sunt trei verbe auxiliare în limba română: *sunt, am și voi*. *Sunt* se numește auxiliarul de predicativ, iar *am și voi* auxiliare de conjugare.

Sunt (a fi) poate sta și ca predicativ, când însemnează aflarea unde-va, de es. *noi suntem în școală*; asemenea trebuie să deosebim auxiliarele *am și voi* de predicativele: *am* (a avea) și *voiesc* [a voi].

Unele verbe predicative însemnează *lucrare*, precum: *scrie, cântă, vede, merge*, etc. și se numesc *active*; altele exprimă *stare*, precum: *șed, dorm, stă*, etc. și se numesc *neactive* sau *neutre*.

Verbele active se pot împărți:

a). *Active transitive*, când însemnează o lucrare, ce poate

trece asupra unei ființe sau a unui lucru, de es. *Vasile scrie tema, eî laudă pe școlari, copii spună adevărul*, etc.

b). Active *netransitive*, când înseamnă o lucrare, ce nu poate trece asupra unui obiect, de es. *mergă, fugă, viă, sară*, etc.

NOTA 1. Tote verbele neutre sunt *netransitive*, pr. *ședă, dormă*, etc.

NOTA 2. Unele verbe active se potă întrebuința atât ca *transitive*, câtă și ca *netransitive*, precum: *cântă, strigă, plângă, ascultă, rită*, etc.

NOTA 3. Unele verbe *netransitive* devină *transitive* numai cu ună obiectă de aceea-și rădăcină sau cu înțelesă analogă, de es. *am visă ună visă plăcută, dorme somnă adâncă*, etc.

Verbele active *transitive* se potă schimba în *pasive* și *reflexive*.

Pasive se numescă verbele, cari înseamnă o lucrare, ce vine asupra subiectului de la ună obiectă externă, și se potă forma de la verbele *transitive* în două moduri: sau cu participiulă verbulă respectivă și cu ajutorulă verbulă *a fi*, de es. *sunt laudată, ați fostă laudați, școlarii leneși sunt pedepsiți de profesori*, etc.; sau punendă înaintea verbulă *transitivă* *acusativă* *scurtați* ai pronumelă personală, de es. *mă laudă, te laudă, se laudă* (de alții), *pomulă uscată se taie și se aruncă în focă*, etc.

Construcțiunea cu pronumele este mai rară, de câtă cea cu ajutorulă verbulă *a fi*.

Reflexive se numescă verbele, cari arată o lucrare, ce ese de la subiectă și se întorce totă asupra lui, adecă aceea-și persoană face și primește lucrarea, este și subiectulă și obiectulă verbulă. Obiectulă se exprimă tot-dea-una prin pronumele personale conjuncte din *acusativă*, de es. *mă spălă, ei se laudă, sculați-vă, îmbracă-te*, etc. Acestea se numescă *reflexive proprii*.

NOTA 1. Se mai consideră ca verbe *reflexive* (*improprii*) și unele verbe *transitive*, cari pe lângă obiectulă dreptă mai aă și ună obiectă indirectă și care se exprimă prin *dativă* *scurtați* ai pronumelă personale, de es. *imi cumpără haine, își face casă, spălați-vă mânilă, și-a tunsă părulă, imi aducă aminte*, etc. Aceste verbe s'ar putea numi *reflexive improprii*.

NOTA 2. Mai sunt unele verbe, cari numai după formă sunt reflexive, iar după înțeles sunt sau *active netransitive* ca: *mă temă, mă plângă* etc. sau *neutre* ca: *mă miră, mă uită*, etc. sau *pasive*: *mă nască, mă logodescă*, etc.

Verbele, după unirea loră cu subiectulă, se mai împartă în *personale* și *unipersonale*.

Personale se numescă verbele, cari se potă uni cu subiectulă loră după *numără* și după cele *treă persoane*. Tote verbele, despre cari s'a vorbită până acum, sunt personale.

Unipersonale se dică verbele, cari nu se întrebunțeză de câtă în persóna a treia, precum: *plouă, ninge, fulgeră, tună*, etc.; aceste verbe fiind-că n'au de câtă persóna a treia, se numescă *unipersonale propriă*; altele însă se întrebunțeză numai în unele împrejurări ca unipersonale, iar după înțelesă sunt active transitive ori netransitive, precum: *se dică, se aude, se cade, se cuvine*, etc.; acestea se numescă *unipersonale impropriă*.

Ast-felă verbele, după înțelesulă loră, se împartă în: *predicative* și *auxiliare*;

predicativele în: *active* și *neactive* sau *neutre*;

activele în: *transitive* și *netransitive*;

cele transitive în: *transitive* în sensulă propriă, *pasive* și *reflexive*;

reflexivele sunt unele *propriă* altele *impropriă*.

Tote verbele se mai împartă în: *personale* și *unipersonale*.

2. CONJUGAȚIUNEA VERBULUI

Schimbarea terminațiunii verbulă după numărulă și persóna subiectulă, care face lucrarea, precum și după timpulă și modulă, cum o face, se numescă *conjugățiune*.

Deosebitele forme, ce are verbulă schimbându-și terminațiunea, după numeră, persóna, timpură și modură, se dică forme ale conjugării.

NOTĂ. Adese-ori schimbându-se terminațiunea se schimbă și tulpina verbulă, de es. *pote, putemă*; *înveți, învață*; *iaă, luamă*; etc.

Așa dară la conjugarea ună verbă trebuie să avemă în vedere *numărulă, persóna, timpulă și modulă*.

a) Numărul și persoana verbului.

Verbul, ca și numele are doi numeri: *singular* și *plural*.

Verbul stă în numărul *singular*, când arată lucrarea sau starea unei singure ființe sau lucru, de es. *școlarul învață, câinele lutră, flórea miróse, etc.*

Verbul stă în numărul *plural*, când arată lucrarea sau starea mai multor ființe sau lucruri, de es. *oile pascú, noi scriemú, pomi înflorescú, etc.*

Forme de persoane sunt trei în fie-care număr: de persoana I-a, când verbul arată lucrarea (starea sau firea) persoanei (persónelor), care vorbește, de es. *eú citescú, noi scriemú*; de persoana a II-a, când arată lucrarea (starea sau firea) persoanei (persónelor), cu care se vorbește, de es. *tu înveți, voi vorbiți*; de persoana III-a, când arată lucrarea (starea sau firea) persoanei (persónelor), despre care se vorbește, de es. *elú răspunde, ea scrie*.

Regulă. Verbul concórdă tot-dea-una cu subiectul său în număr și persoană, de es: *eú învețú, tu lucrezi, elú dorme, Petru ascultă, noi învețămú, voi lucrați, ei dormú, școlariú tacú.*

b) Timpurile verbului

Lucrarea (starea sau firea) unei ființe sau a unui lucru se poate întâmpla în unul din următoarele trei timpuri, adică: 1) în timpul de față, numit *presinte*; 2) în timpul trecut, numit *perfect* (împlinit); și 3) în timpul *șitor*.

Acestea trei sunt timpurile *principale* sau *absolute* ale verbului, fiind-că prin ele se arată, că lucrarea (starea sau firea) se întâmplă, s'a întâmplat, sau se va întâmpla în mod absolut, fără să fie în raport cu o altă lucrare.

Cele-lalte timpuri se numesc *secundare* sau *relative*, fiind-că prin ele se arată lucrarea (starea sau firea) tot-de-una în raport cu altă lucrare.

Perfectul este de două feluri: *simplu* și *compus*. De

timpulul trecutul se tinu timpurile relative: *imperfectul* si *plus ca-perfectul*.

Fiitorul este de doue feluri: *fiitorul I* (timpul absolut), si *fiitorul al II-lea* (timpul relativ).

Deosebim dar cu totul urmatoarele septe timpuri:

<i>A. Principale sau absolute :</i>	<i>B. Secundare sau relative :</i>
1. Presintele	5. Imperfectul
2. Perfectul simplu	6. Plus-ca-perfectul
3. » compus	7. Fiitorul II-lea
4. Fiitorul I-iu	

1. *Presintele* arata lucrarea (starea sau firea) de fata, adeca lucrarea se intampla in momentul, cand vorbim, de es. *eu scriu, Ioan asculta*, etc.

2. *Perfectul simplu* arata lucrarea (starea sau firea) ca deplin trecut intr'unu moment determinat, de es. *scolarul scrisa tema* (cand l'a intreatu profesorul).

3. *Perfectul compus* arata lucrarea (starea s. firea) ca deplin trecut, insa intr'unu timp nedeterminat, de es. *scolarul a scrisu tema*.

4. *Fiitorul I* arata lucrarea (starea s. firea), care se va intampla dupa momentul, cand vorbim, de es. *eu voi scrie, scolarii voru inveta*.

5. *Imperfectul* arata o lucrare (stare sau fire) trecut fata cu momentul, cand vorbim, insa neterminata fata cu alta lucrare trecut, de es. *cand a intratu invetatorul in clasa, scolarii invetau*.

6. *Plus-ca-perfectul* arata o lucrare (stare sau fire) trecut, terminata inaintea altei lucrari trecute, de es. *scolarii scrisese tema, cand a intratu invetatorul in clasa*.

7. *Fiitorul II-lea* arata o lucrare (stare sau fire) fiitoare, ce se va intampla inaintea altei lucrari totu fiitoare, adeca arata o lucrare fiitoare, insa trecut fata cu o alta lucrare fiitoare, de es. *scolarii voru fi scrisu tema, cand va intra profesorul in clasa*.

NOTĂ. Mai este și un *fiitor al III*, de es. *voiți fi fostu scrisu*: care însă nu este de câtu foarte rară întrebuințată.

Pe unele locuri se mai întrebuințază nise forme compuse din gerundul unui verb și cu unele din timpurile (mai cu sémă *imperfectul*, *perfectul simplu* și *fiitorul*) verbului auxiliar *a fi*, de es. *eram cântându*, *a fostu cântându*, *voiți fi cântându*.

c). Modurile verbului.

Prin modu înțelegem felul cum se arată lucrarea (starea), exprimată prin verb.

Modurile se impartă în două clase: *personale* sau *definite* și *nepersonale* sau *nedefinite*.

Personale sau *definite* se numesc modurile, în cari lucrarea (starea sau firea) este determinată după persone, numer și timpuri; iar *nepersonale* sau *nedefinite* se numesc modurile, în cari lucrarea (starea sau firea) nu e determinată după persone, numer și timpuri.

Avem în limba română următoarele opt moduri:

A. Personale sau definite:

1. Indicativul,
2. Conjunctivul,
3. Optativul,
4. Imperativul,

B. Nepersonale sau nedefinite:

5. Infinitivul,
6. Participiul,
7. Supinul,
8. Gerundiul.

1. *Indicativul* este modul, prin care se arată lucrarea (starea sau firea) ca reală, pozitivă, hotărâtă, de es. *școlarul scrie tema*, *Gheorghe a învățat lecțiunea*.

2. *Conjunctivul* (numit și *subjunctivul*) este opus indicativului, prin el se arată lucrarea (starea sau firea) ca posibilă, presupusă sau ideală, de es. *să mergem*, *să învățăm*, etc.

3. *Optativul* sau *condiționalul*, care arată lucrarea (starea sau firea) ca dorită, ca posibilă numai supt unele condițiuni, de es. *așu scrie*, *ai sci*, *dacă ai fi învățat*.

4. *Imperativul* este modul, prin care se arată lucrarea (starea sau firea) ca o poruncă, îndemnare, sfătuire sau ca o rugăciune, de es. *taci*, *învățăm*, *ajută-mi*, etc.

5. *Infinitivul* este modul, prin care verbul exprimă lucrarea (starea sau firea) într'un mod general și nehotărâtă, de es. *a voroi este mai ușor de câtu a face*.

NOTĂ. Infinitivul are două forme: una întregă sau lungă, și una scurtată. Forma scurtă primește tot-dea-una prepos. *a* înainte, iar forma lungă se întrebuintează ca substantiv abstract, de es. *celirea e folositoare*.

6. *Participiul* arată lucrarea (starea sau firea) ca o calitate a unei ființe sau a unui lucru, prin urmare el este ca un adiectiv și se concordă cu numele, pe lângă care stă, în gen, număr și casu.

Lucrarea exprimată prin participiu, fiind o calitate, nu este făcută, ci suferită de ființa sau lucrul exprimat prin numele, pe lângă care stă participiul, de es. *tema scrisă este bună, școlarul bun este laudat*.

7. *Supinul* arată lucrarea sau starea în mod nedefinit. După sens este ca un substantiv și sémână cu infinitivul. Se întrebuintează în legătură cu unele prepoziții pentru a forma locuțiuni adverbiale sau adiectivale, de es. *merg la vână, răspunde pe nimerite, hârtie de scris*, etc.

8. *Gerundiul* arată asemenea lucrarea sau starea în mod general și nedefinit. El se întrebuintează ca adverb, de es. *el învață mergându*, etc.

3. ÎMPĂRȚIREA VERBELOR ÎN DUPĂ TERMINAȚIUNE

La formele de conjugare ale fie-cărui verb deosebim două părți esențiale anume: *tulpina* sau *rădăcina* și *terminațiunea*.

a). *Tulpina* sau *rădăcina* este acea parte a verbului, care de regulă nu suferă schimbare; iar

b). *Terminațiunea* este partea, care suferă schimbări și exprimă diverse raporturi de mod, de timp, de număr și persoană, de es. *laud-ă, laud-î, laud-ăm, laud-am, laud-am, laud-at, laud-are*, etc. aici *laud-* este *tulpina* s. *rădăcina*, iar: *ă, î, ăm, am, at, are* sunt terminațiunile verbului.

Pe lângă tulpină și terminațiune verbele mai au o *vocală caracteristică*, care de obicei servește pentru a lega terminațiunea de tulpină, de multe-ori însă se elide sau se conține cu terminațiunea într'un diftong.

Vocala caracteristică este egală cu terminațiunea infini-

tivului scurtă de es. *a lăud-a—lăud-are*, caract. *a*, *a tăc-e—tăc-e-re* caract. *e* (e întonat), *a bat-e—bat-e-re* caract. *e* (e neîntonat), *a auđ-i—auđ-i-re* caract. *i*.

Fiind-că deosebimă patru vocale caracteristice saă patru feluri de terminaŃiuni ale infinitivului scurtă, de aci putemă împărŃi verbele în patru clase, de unde avemă și patru conjugări:

Conjugarea I, de care se țină toate verbele terminate la infinitivă în *-a* saă *-are*, de es. *a lăud-a*, *lăud-are*.

Conjugarea II cuprinde verbele terminate la infinitivă în *-e* (întonat) saă *-ere*, de es. *a tăc-e*, *tăc-ere*.

Conjugarea III cuprinde verbele terminate la infinitivă în *-e* (neîntonat) saă *-ere*, de es. *a bat-e*, *bat-ere*.

Conjugarea IV, de care se țină toate verbele terminate la infinitivă în *-i* saă *-ire*, de es. *a auđ-i*, *auđ-ire*.

Conjugarea unui verbă, când se face după o normă comună celoră mai multe verbe, se numește *regulată*, iar din contră *neregulată*.

Fiind-că o mare parte de timpuri la conjugare se formăză cu ajutorulă verbeloră auxiliare, (multe din timpurile compuse se formăză cu verbele auxiliare: *am* și *voiă*, iar unele cu verbulă *sum* (sunt *a fi*), pentru aceea este necesară a vorbi mai ântâiă despre ele, și apoi despre conjugările regulate.

VERBELE AUXILIARE.

Verbe *auxiliare* saă *ajutătore* se numescă acelea, cari se întrebuintăză la formarea timpurilor compuse.

În limba română avemă trei verbe auxiliare: *am*, *voiă* și *sum* (sunt).

I. Verbulă AM.

Verbulă *am*, ca auxiliară, are numai două timpuri: presintele indicativului și presintele optativului, cari se întrebuintăză la formarea perfectelor și a timpurilor din optativ; elă se conjugă în modulă următoră:

Presintele indicativului

<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 am	1 amă
2 ai	2 ați
3 a	3 ai

Presintele optativului

<i>Sing.</i>	<i>Plur.</i>
1 așu	1 amă
2 ai	2 ați
3 ar	3 ară

NOTA 1. Verbulă auxiliară *am*, deși are aceea-și origină cu verbulă predicativă *am*, infinit. *a avé*, însă se deosebesce de acesta nu numai prin întrebuintăre, ci și prin sensă. Auxiliarulă *am* și-a pierdută cu totulă sensulă primitivă și nu se măi întrebuintăză, de câtă ca o particulă la formarea măi multoră timpură compuse, de es. *am învățată, așu serie* etc. Iar verbulă predicativă *am*, *a avé*, se conjugă după conjug. a II-a și are tôte timpurile.

NOTA 2. În pers. 3 atâtă sing. câtă și plur. a pres. ind. se aude în vorbire fôrte desă o în locă de *a saă ai*; însă nu e gramaticală.

NOTA 3. Vomă scrie pers. I. sing. de la ind. *am*, și pers. III sing. de la opt *ar*, fără *ă*, spre deosebire de numărulă plur. ală acestoră persăne, pe cară le vomă scrie cu *ă* finală, anume: (noă) *amă*, (eă) *ară*.

2. Verbulă VOIŪ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Verbulă auxiliară *voiă* are numai ună singură timpă, anume presintele indicativă și se conjugă ast-felă:

	I	II	III
<i>Sing.</i>	voiă	vei	va
<i>Plur.</i>	vomă	veți	voră

Voiă se întrebuintăză la formarea timpuriloră fitore de es. *voiă lăuda, voiă fi scrisă*.

NOTA 1. În vorbirea populară măi tot-dea-una se lasă afară *v* și se ăice: *oiă, eă saă ei* (i), *a saă o*, plur. *omă, eți saă eți, oră*; aceste forme nu trebuie imitate în scriere.

NOTA 2. Auxiliarulă *voiă*, se deosebesce de verbele predicative *voiescă*, inf. *a voi, voire* și *vréu*, inf. *a vré, vrere*, cară sunt de aceea-și origină cu *voiă*, însă ai tôte timpurile și se conjugă celă dintăiă după a IV-a, iar ală doilea după a II-a conjugare.

Câte odată se întrebuintăză și *voiă*, de regulă numai pers. I, și ca verbă predicativă.

NOTA 3. În locă de *vei* pers. II se ăicea și *veri*, care s'a măi păstrată ca particulă în pronumele nedefinite: *veri-care, veri-cine*, etc.

Pers. III sing. *va* se întrebuintăză asemenea în compuse, punându-se însă la fine, de es. *care-va, cine-va, ce-va*.

3. Verbul SUM (SUNT), A FI, FIRE.

Verbul *sum (sunt)* cu infinitivul *a fi, fire* se ține de conjugarea a IV-a și se numește verb *substantiv*, pentru-că arată existența sa și firea subiectului.

El se întrebuințează: 1. ca auxiliar (formele: *fi și fost*) de es. *aș fi știut, am fost știut*; 2. la formarea pasivului în toate timpurile, de es. *ești laudat, eram laudat*, etc. 3. ca verb copulativ între subiect și numele predicativ, de es. *noi suntem școlari*, 4. ca verb predicativ de es. *noi suntem în clasă, el e afară*.

Conjugarea lui este foarte neregulată și se face în modul următor:

MODUL ÎNDICATIV.

Timpul prezente

Sing. 1 sum, sunt, (îs, -s),
2 ești,
3 este, e, (îi, -i),

Plur. 1 suntem,
2 sunteți,
3 sunt, (îs, -s).

Imperfectul

Sing. eram,
erași,
era,

Plur. eram, eram,
erași,
erați.

Perfectul simplu

(istoric)

Sing. fui și fusei,
fuși » fuseși,
fu » fuse,

Plur. furăm și fuserăm,
furăți » fuserăți,
fură » fuseră.

Perfectul compus

(absolut)

Sing. am fost,
ai fost,
a fost,

Plur. am fost,
ați fost,
au fost.

Plus-ca-perfectul

Sing. fusesem sau fuseam,
fusesesi » fuseși,
fusesese » fuse.

Plur. fuseserăm sau fuseam,
fuseserăți » fuseți,
fuseseră » fuse.

Fiitorul I.

Sing. voi
vei } fi
va

Plur. vom
veți } fi
vor

Fiitorul II (esact).

Sing. Voi
vei } fi fost
va

Plur. vom
veți } fi fost
vor

MODULŢ CONJUNCTIVŢ**TimpulŢ presinte.**

Sing. sŢ fiŢ,
sŢ fiŢ,
sŢ fie.

Plur. sŢ fimŢ,
sŢ fiŢiŢ,
sŢ fie.

PerfectulŢ.

SŢ fi fostŢ (pentru tŢte persŢnele Ţi amŢdoŢ numerii).

MODULŢ OPTATIVŢ.**Presintele.**

Sing. aŢŢ fi Ţi fire-aŢŢ,
aŢ fi » fire-aŢ,
ar fi » fire-ar.
Plur. amŢ fi Ţi fire-amŢ,
aŢi fi » fire-aŢi.
arŢ fi » fire-arŢ.

PerfectulŢ.

Sing. aŢŢ }
aŢ } fi fostŢ,
ar }
Plur. amŢ }
aŢi } fi fostŢ.
arŢ }

MODULŢ IMPERATIVŢ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Presinte.

Sing. 1) fiŢ (tu),
2) fie (elŢ, ea),

Plur. fiŢiŢ (voiŢ),
fie (ei, ele).

FiitorulŢ imperativŢ.

Sing. sŢ fiŢ (tu),
sŢ fie (elŢ, ea),

Plur. sŢ fimŢ (noiŢ),
sŢ fiŢiŢ (voiŢ),
sŢ fie (ei, ele).

NOTĂ. AcestŢ timpŢ nu este altŢ-ceva decŢtŢ formele presintelui conjunctivŢ.

InfŢn. *pres.* a fi, fire; *perf.* a fi fostŢ.

Particip. (trecutŢ) fostŢ, fŢstŢ; *plur.* fostiŢ, fŢste.

GerundiulŢ: fiindŢ.

NOTA 1. Unele timpuri compuse se dicŢŢ Ţi ŢntŢrse, aŢa : *am fostŢ Ţi fost-am*, *voiu fi Ţi fi-voiu*, *aŢŢ fi Ţi fire-aŢŢ*, *aŢŢ fi fostŢ Ţi fire-aŢŢ fostŢ* sau *fire-aŢŢ fi fostŢ Ţi altele*.

NOTA 2. PersŢna I *sing.* a presint. ind. se dicŢe mai multŢ *sunt*, dupŢ analogia persŢnei a III *plur.* Se mai dicŢe Ţn pers. I Ţi *escŢ*, dupŢ pers. II Ţi III (*estŢ*, *este*), Ţi care formŢ se ŢntrebuŢtezŢ de RomŢniŢ macedonenŢ.

Formele scurte -să (pers. I sing și III pl.) și -î se întrebuițază ca enclitice după cuvintele terminate în vocală, de es. *io-să, ele-să, cartea-î, frumósă, nu-î bine*, etc. dacă însă nu se potú lega de vre-unú cuvintú, atunci primescú înainte unú *î* (*isă, îi*).

Pers. I și II plur. *suntemú, sunteți* s'au formatú de la pers. III *sunt*.

NOTA 3. Imperfectulú se pronunță pe unele locurí și *eream, ereai, e-rea*, etc. însă e mai corectă forma *eram*. Persóna I sing. se află în cărțile vechi și fără *m*, numai *io era* în locú de *io eram*.

NOTA 4. Pentru *perfectulú simplu* și plus-ca-perfectú avemú câte dóuë forme, anume: *fui* și *fusem*, *fusei* și *fusesem*, cele din urmă sunt mai desú întrebuițate.

NOTA 5. De la *a fi* este și cuvintulú *fitorú*, care se întrebuițază numai ca adiectivú.

DESPRE CELE PATRU CONJUGĂRI REGULATE.

Mai tóte timpurile simple se forméză de la tulpina verbuluí, care se află lăsându afară vocala caracteristică saú terminațiunea infinitivulú scurtú de es. *a lăud-a, a tăc-é, a bat-e, a fug-i*, tulpinile: *laud-, tac-, bat-, fug-*.

Timpurile compuse se forméză cu ajutorulú verbelorú auxiliare unele din infinitivú, altele din supinú, de es. *voiú tăc-é, am tăcutú, voiú fi tăcutú, am fostú tăcutú*, etc.

CONJUGAREA I.

De conjugarea I se ținú tóte verbele, carí aú infinitivulú scurtú în *-a* (intonatú) și celú întregú în *-are*, de es. *a lăud-a—lăud-are, a cânt-a—cânt-are*, etc. și se conjugă după următórea paradigmă:

MODULŪ INDICATIVŪ

Timpulú presinte	Imperfectulú
<i>Sing.</i> laud-ú, laud-î, laud-ă,	<i>Sing.</i> lăud-am, lăud-ai, lăud-a.
<i>Plur.</i> lăud-ámú, lăud-ați, lăud-ă.	<i>Plur.</i> lăud-amú, lăud-ați, lăud-aú.

Perfectul simplu

(istoric).

Sing. laud-aî,
laud-aşî,
laud-ă.

Plur. laud-arămü,
laud-arăţi,
laud-ară.

Perfectul compus

(absolut).

Sing. am }
aî } laudatü
a }

Plur. amü }
ară } laudatü
arü }

Plus-ca-perfectul simplu

Sing. laud-asem,
laud-aseşî,
laud-ase.

Plur. laud-aserămü,
laud-aserăţi,
laud-aseră.

Plus-ca-perfectul compus

Sing. am }
Plur. amü } fostü laudatü.

Fiitorul I.

Sing. voiü }
veî } lauda
va }

Plur. vomü }
veţi } lauda
vorü }

Fiitorul II.

Sing. voiü }
veî } fi laudatü
va }

Plur. vomü }
veţi } fi laudatü.
vorü }

Fiitorul III.

Sing. voiü }
Plur. vomü } fi fostü laudatü

MODULŪ CONJUNCTIVŪ**TimpulŪ presinte.**

Sing. să laud-ü,
să laud-î,
să laude,

Plur. să laud-ämü,
să laud-aţi,
să laud-e.

PerfectulŪ.

să fi laudatü
(pentru tôte persónele şi
amêndoî numerii).

Plus-ca-perfectulŪ.

să fi fostü laudatü
(pentru tôte persónele şi
amêndoî numerii).

MODULŪ OPTATIVŪ**TimpulŪ presinte**

Sing. aşü lauda sau laudare-aşü
aî lauda » laudare-aî
ar lauda » laudare-ar

Plur. amü lauda » laudare-amü
aţi lauda » laudare-aţi
arü lauda » laudare-arü

PerfectulŪ.

Sing. aşü }
aî } fi laudatü.
ar }

Plur. amü }
aţi } fi laudatü.
arü }

Plus-ca-perfectulū.

<i>Sing.</i> așū	} fi fostū lăudatū	<i>Plur.</i> amū	} fi fostū lăudatū
aī		așī	
ar		arū	

MODULŪ IMPERATIVŪ.

Timpulū presinte.	Fiitorulū imperativū.
<i>Sing.</i> laudă (tu), laude (elū, ea),	<i>Sing.</i> să lauđi (tu), să laude (elū, ea),
<i>Plur.</i> lăudați (voi), laude (ei, ele).	<i>Plur.</i> sa lăudămū (noi), să lăudați (voi), să laude (ei, ele).

MODULŪ INFINITIVŪ.

Timpulū presinte.	Perf. infin. a fi lăudatū.
<i>Scurtatū:</i> a lăud-a,	Plus-ca-perf. a fi fostū lăudatū.
<i>Intregū:</i> lăud-are.	

BCU Cluj / (PARTICIPIULŪ.library Cluj

(masculinū) lăudatū.

(femeninū) lăudată

GERUNDIULŪ

SUPINULŪ

Presint. Lăud-ândū	<i>Sing.</i> Lăudatū
Perfect. avëndū lăudatū,	<i>Plur.</i> Lăudate

NOTA. Ca a *lăuda*—*lăudare* se conjugă și următoarele verbe: a aduna—adunare; a alina—alinare; a apăpa—apăpare; a afla—afare; a umbla—umblare; a apăsa—apăsare; a apăra—apărare; a pleca—plecare; a asculta—ascultare; a arunca—aruncare; a căra—cărare; a cânta—cântare; a descânta—descântare; a gusta—gustare; a împătura—împăturare; a învăța—învățare; a leșina—leșinare; a mătura—măturare; a măsura—măsurare; a arăta—arătare; etc.

Observațiune. Sunt unele verbe în limba română de conjug. I, cari la presintele indicativului, imperativului și conjunctivului primescū la întregulū numărū singularū și la a III-a persónă din pluralū terminațiunea *ezū, ezī, eză*; iar în cele-l-alte modurī și timpurī se conjugă regulatū ca: *laudū*.

Așa de exemplu:

Presint. indicat.	Presintele conjunc.	Presintele imperat.
<i>Sing.</i> urm- <i>ezū</i> , urm- <i>ezī</i> , urm- <i>eză</i> ;	<i>Sing.</i> să urm- <i>ezū</i> , să urm- <i>ezī</i> , să urm- <i>eze</i> ;	<i>Sing.</i> urm- <i>eză</i> (tu), urm- <i>eze</i> (elū, ea)
<i>Plur.</i> urm- <i>ămū</i> , urm- <i>aī</i> , urm- <i>eză</i> .	<i>Plur.</i> să urm- <i>ămū</i> , să urm- <i>aī</i> , să urm- <i>eze</i> .	<i>Plur.</i> urm- <i>aī</i> (voi), urm- <i>eze</i> (ei, ele)

Cele-l-alte timpurī regulatū, de exemplu: imperfectulū *uram*; perfectulū *urmai*; fiitorulū I *voiū urma*; fiitorulū II *voiū fi urmatū*; infinitivulū *a urma—urmare*, etc.

NOTA. Ca verbulū *urmezū* se conjugă și următorele: *păstrează*, *cuvîntezū*, *însemnezū*, *lucrezū*, *formează*, *iernezū*, *luminezū*, *visitezū*, etc. (cele mai multe verbe derivate de la nume).

Sunt patru verbe, în carī *ezū* se ține de rădăcină și prin *urmare* ilū păstrează în tôte timpurile, anume: *botezū—a boteza*, *cutezū—a cuteza*, *rătezū—a răteza* și *nechiezū—a nechieza*.

CONJUGAREA A II-A.

De conjugarea a II-a se ținū tôte verbele, carī aū infinitivulū scurtū în *e* (intonatū), și celū întregū în *ere*, de es. *a tăc-e—tăc-ere*, *a ved-e—ved-ere*, etc., și se conjugă după cum urmază:

MODULŪ INDICATIVŪ

Presintele		<i>Plur.</i> tăc-urămū, tăc-urăī, tăc-ură.
<i>Sing.</i> tac-ū, tac-ī, tac-e,		
<i>Plur.</i> tăc-emū, tăc-eī, tac-ū.		Perfectulū compusū (absolutū)
Imperfectulū.		<i>Sing.</i> am aī } tăcutū, a }
<i>Sing.</i> tăc-eam, tăc-eaī, tăc-ea,		<i>Plur.</i> amū aī } tăcutū. aū }
<i>Plur.</i> tăc-eamū, tăc-eaī, tăc-eaū.		Plus-ca-perfectulū simplu.
Perfectulū simplu (istoricū).		<i>Sing.</i> tăc-usem, tăc-useși, tăc-use,
<i>Sing.</i> tăc-uī, tăc-uși, tăc-ū,		<i>Plur.</i> tăc-userămū, tăc-userăī, tăc-useră.

Plus-ca-perfectulă compusă

Sing. am
aî
a

fostă tăcută,

Plur. amă
aî
aă

fostă tăcută.

Fiitorulă I.

Sing. voiă
vei
va

tăcé,

Plur. vomă
veî
voră

tăcé.

Fiitorulă II.

Sing. voiă
vei
va

fi tăcută

Plur. vomă
veî
voră

fi tăcută.

Fiitorulă III.

Sing. voiă
vei
va

fi fostă tăcută,

Plur. vomă
veî
voră

fi fostă tăcută.

MODULĂ CONJUNCTIVĂ.**Presinte.**

Sing. să tac-ă,
să tac-ă,
să tac-ă,

Plur. să tac-emă,
să tac-eî,
să tac-ă.

Perfectulă.

să fi tăcută.

(pentru tôte persônele și amândoi numerii).

Plus-ca-perfectulă.

să fi fostă tăcută,

(pentru tôte persônele și amândoi numerii).

MODULĂ OPTATIVĂ**Presinte.**

Sing. așă tăcé și tăcere-așă,
aî tăcé » tăcere-aî,
ar tăcé » tăcere-ar,

Plur. amă tăcé » tăcere-amă
aî tăcé » tăcere-aî,
ară tăcé » tăcere-ară,

Perfectulă.

Sing. așă
aî
ar

fi tăcută.

Plur. amă
aî
ară

fi tăcută.

Plus-ca-perfectulă.

Sing. așă
aî
ar

fi fostă tăcută

Plur. amă
aî
ară

fi fostă tăcută

MODULŪ IMPERATIVŪ

Presinte.

Sing. tacī (tu),
tacă (elū, ea),
Plur. tăceți (voi),
tacă (ei, ele).

Fiitorulū imperativū.

Sing. să tacī,
să tacă,
Plur. să tăcemū,
să tăceți,
să tacă.

MODULŪ INFINITIVŪ.

Presinte.

Scurtatū: a tăcé,
Întregū: tăcere;

Perf: a fi tăcutū,

Plus-ca-perf: a fi fostū tăcutū

PARTICIPIULŪ.

(masculinū): tăcutū.

(femeninū): tăcută.

Gerundiulū.

Presinte: tăcēndū,
Perfectū: avēndū tăcutū.

Supinulū.

Sing. tăcutū,
Plur. tăcute.

NOTĂ. Conjugă totū asemenea următorele verbe: a cădē—cădere; a scādē—scădere; a ședē—ședere; a umplē—umplere; a vedē—vedere; a ținē—ținere; a plăcē—plăcere; a părē—pădere, etc. etc.

CONJUGAREA III.

De conjugarea a III se ținū tôte verbele, carī aū infinitivulū scurtū în *-e* (neintonatū) și celū întregū în *-ere*, de es. *a bat-e—bat-ere*, *a gem-e—gem-ere*, *a merg-e—merg-ere*, *a duc-e—duc-ere*, etc.

După formarea *perfectulū simplū* verbele de conjugarea a III se potū împărți în două clase:

1. Verbele carī forméză *perf. simplū* în *-uī* (supinulū *utī*), ca cele de conj a II, precum: *a bat-e*, *băt-uī*, *băt-utī*; *a gem-e*, *gem-uī*, *gem-utī*; *a pierd-e*, *pierd-uī*, *pierd-utī*; etc. De acéstă clasă se ținū puține verbe.

2. Verbele, carī forméză *perfectulū simplū* în *-seī* (supinulū în *-sū*, puține în *-tū*) și carī sunt mai numerose. E de notatū, că ultima consonantă, din tulpina verbulū, se elide înaintea terminațiunilor: *-seī* și *-sū* (tū) de es. *a merg-e* *mer-seī*, *mer-sū*; *a duc-e*, *du-seī*, *du-sū*; *a tund-e*, *tun-seī*, *tun-sū*; *a ard-e*, *ar-seī*, *ar-sū*, etc.

Conjugarea se face în modulū următorū:

a bat-e, băt-nî, băt-utû; a merg-e, mer-seî, mer-sû.

MODULŪ INDICATIVŪ.

Presintele.

<p><i>Sing.</i> bat-û, baţ-î, bat-e;</p> <p><i>Plur.</i> bat-emû, bat-eţî, bat-û.</p>	<p><i>Sing.</i> merg-û, merg-î, merg-e;</p> <p><i>Plur.</i> merg-emû, merg-eţî, merg-û.</p>
---	---

Imperfectulû.

<p><i>Sing.</i> băt-eam, băt-eaî, băt-ea;</p> <p><i>Plur.</i> băt-eamû, băt-eaţî, băt-eaû.</p>	<p><i>Sing.</i> merg-eam, merg-eaî, merg-ea;</p> <p><i>Plur.</i> merg-eamû, merg-eaţî, merg-eaû.</p>
--	--

Perfectulû simplu

BCU Cluj / Centrul de Cercetare Istorică / University Library Cluj

<p><i>Sing.</i> băt-uî, băt-uşî, băt-û;</p> <p><i>Plur.</i> băt-urămû, băt-urăţî, băt-ură.</p>	<p><i>Sing.</i> mer-seî, mer-seşî, mer-se;</p> <p><i>Plur.</i> mer-serămû, mer-serăţî, mer-seră.</p>
--	--

Perfectulû compusû

(absolutû)

<p><i>Sing.</i> am aî a</p>	<p>} bătutû.</p>	<p><i>Sing.</i> am aî a</p>	<p>} mersû.</p>
<p><i>Plur.</i> amû aţî aû</p>	<p>} bătutû.</p>	<p><i>Plur.</i> amû aţî aû</p>	<p>} mersû.</p>

Plus-ca-perfectulû simplu.

<p><i>Sing.</i> băt-usem, băt-useşî, băt-use;</p> <p><i>Plur.</i> băt-userămû, băt-userăţî, băt-useră.</p>	<p><i>Sing.</i> mer-sesem, mer-seseşî, mer-sese;</p> <p><i>Plur.</i> mer-seserămû, mer-seserăţî, mer-seseră.</p>
--	--

Plus-ca-perfectul ă compusă.

<i>Sing.</i> am	}	fostă bătută;	<i>Sing.</i> am	}	fostă mersă;
ai			ai		
a			a		
<i>Plur.</i> amă	}	fostă bătută.	<i>Plur.</i> amă	}	fostă mersă.
ați			ați		
aă			aă		

Fiitorulă I.

<i>Sing.</i> Voiă	}	bate,	<i>Sing.</i> voiă	}	merge;
vei			vei		
va			va		
<i>Plur.</i> vomă	}	bate.	<i>Plur.</i> vomă	}	merge.
veți			veți		
voră			voră		

Fiitorulă II

<i>Sing.</i> voiă	}	fi bătută,	<i>Sing.</i> voiă	}	fi mersă.
vei			vei		
va			va		
<i>Plur.</i> vomă	}	fi bătută,	<i>Plur.</i> vomă	}	fi mersă.
veți			veți		
voră			voră		

Fiitorulă III

<i>Sing.</i> voiă	}	fi fostă bătută,	<i>Sing.</i> voiă	}	fi fostă mersă.
vei			vei		
va			va		
<i>Plur.</i> vomă	}	fi fostă bătută,	<i>Plur.</i> vomă	}	fi fostă mersă.
veți			veți		
voră			voră		

MODULă CONJUNCTIVă

Presintele.

<i>Sing.</i> să bat-ă,	}	<i>Sing.</i> să merg-ă.
să bat-ă,		să merg-ă.
să bat-ă,		să merg-ă.
<i>Plur.</i> să bat-emă,	}	<i>Plur.</i> să merg-emă.
să bat-eți,		să merg-eți.
să bat-ă,		să merg-ă.

Perfectulü.

Să fi bătutü, | *Să fi mersü.*
(pentru tóte persónele și amêndoï numerii).

Plus-ca-perfectulü.

Să fi fostü bătutü, | *Să fi fostü mersü.*
(pentru tóte persónele și amêndoï numerii).

MODULÛ OPTATIVÛ**Presintele**

<i>Sing.</i> așü bate și batere-așü, aï bate « batere-aï, ar bate « batere-ar,		<i>Sing.</i> așü merge și mergere-așü, aï merge « mergere-aï, ar merge « mergere-ar.
<i>Plur.</i> amü bate « batere-amü, așï bate « batere-așï, arü bate « batere-arü.		<i>Plur.</i> amü merge « mergere-amü așï merge « mergere-așï. arü merge « mergere-arü.

Perfectulü.

<i>Sing.</i> așü aï } fi bătutü, ar }		<i>Sing.</i> așü aï } fi mersü. ar }
<i>Plur.</i> amü așï } fi bătutü, arü }		<i>Plur.</i> amü așï } fi mersü. arü }

Plus-ca-perfectulü.

<i>Sing.</i> așü aï } fi fostü bătutü, ar }		<i>Sing.</i> așü aï } fi fostü mersü. ar }
<i>Plur.</i> amü așï } fi fostü bătutü, arü }		<i>Plur.</i> amü așï } fi fostü mersü. arü }

MODULÛ IMPERATIVÛ.**Presintele.**

<i>Sing.</i> bate (tu), bată (elü, ea),		<i>Sing.</i> mergi (tu), mêrgă (elü, ea),
<i>Plur.</i> bateți (voi), bată (ei, ele).		<i>Plur.</i> mergeți (voi), mêrgă (ei, ele).

Fiitorul^u imperativ^u.

Sing. să bați,
să bată,

Plur. să batem^u,
să bateți,
să bată,

Sing. să mergi.
să mergă.

Plur. să mergem^u.
să mergeți.
să mergă.

MODUL^U INFINITIV^U.

Presinte.

Scurtat^u: a bate,
Intreg^u: a bate,

a merge.
a merge.

Perfect^u.

a fi bătut^u,

a fi mers^u.

Plus-ca-perfect^u.

a fi fost^u bătut^u,

a fi fost^u mers^u.

Participiul^u.

Sing. bătut^u—bătută,
Plur. bătuți—bătute,

mers^u—mersă.
merși—merse.

Supinul^u.

Sing. bătut^u,
Plur. bătute,

mers^u.
merse.

Gerundiul^u.

Presinte: bătând^u,

mergând^u.

Perfect^u: având^u bătut^u,

având^u mers^u.

NOTA. Ca a bate—baterse se conjugă următoarele verbe: a combate—combatere; a debate—debatere; a străbate—străbatere; a crede—credere; a crește—crescere; a face—facere; a geme—gemere; a pierde—pierdere; a naște—naștere; a renasce—renasștere; a teme—temere; a începe—începere; a cunoște—cunoșștere; a cöse—cöseere; a petrece—petrecere; a vinde—vinđere; a cerne—cernere; a trece—trecere; a cere—cerere; etc.

Ca a merge—mergere se conjugă următoarele verbe: a țice—țicere; a duce—ducere; a arde—ardere; a rîde—rîdere; a tunde—tundere; a prinde—prindere; a ținde—țindere; a închide—închidere; a ascunde—ascundere; a pătrunde—pătrundere; a ucide—ucidere; a rade—radere; a rîde—rîdere; a atinge—atingere; a încinge—încingere; a plînge—plîngere; a scöte—scötere; a trimite—trimitere; a pune—punere; etc. etc.

CONJUGAREA IV.

De conjugarea a IV se ținū tóte verbele, cari aū infini-
tivulū scurtū în *-i* (intonatū) și celū întregū în *-ire*, de es.
a auḑ-i—auḑ-ire; *a fug-i—fug-ire*, etc. și se conjugă după
cum urméză :

MODULŪ INDICATIVŪ

<p>Presintele</p> <p><i>Sing.</i> Aud-ū, auḑ-ī, aud-e,</p> <p><i>Plur.</i> auḑ-imū, auḑ-iṭī, aud-ū,</p> <p>Imperfectulū.</p> <p><i>Sing.</i> Auḑ-iam. auḑ-iaī. auḑ-ia.</p> <p><i>Plur.</i> Auḑ-iamū, auḑ-iaṭī. auḑ-iaū.</p> <p>Perfectulū simplu (istoricū).</p> <p><i>Sing.</i> auḑ-ii, auḑ-iși, auḑ-ī,</p> <p><i>Plur.</i> auḑ-irāmū, auḑ-irāṭī, auḑ-irā.</p> <p>Perfectulū compusū (absolutū).</p> <p><i>Sing.</i> am aī a</p> <p><i>Plur.</i> amū aṭī aū</p> <p>Plus-ca-perfectulū simplu</p> <p><i>Sing.</i> auḑ-isem, auḑ-iseși, auḑ-ise,</p>	<p><i>Plur.</i> auḑ-serāmū, auḑ-iserāṭī, auḑ-iserā.</p> <p>Plus-ca-perfectulū compusū</p> <p><i>Sing.</i> am aī a</p> <p><i>Plur.</i> amū aṭī aū</p> <p>Fiitorulū I.</p> <p><i>Sing.</i> voiū vei va</p> <p><i>Plur.</i> vomū veṭī vorū</p> <p>Fiitorulū II.</p> <p><i>Sing.</i> voiū vei va</p> <p><i>Plur.</i> vomū veṭī vorū</p> <p>Fiitorulū III.</p> <p><i>Sing.</i> voiū vei va</p> <p><i>Plur.</i> vomū veṭī vorū</p>
--	--

MODULŢ CONJUNCTIVŢ.

Presinte.

Sing. să aud-Ń,
să aud-Ń,
să aud-ă,

Plur. să aud-imŃ,
să aud-iŃŃ,
să aud-ă,

PerfectulŃ.

să fi auditŃ.

(pentru tŃte persŃnele Ńi amŃdoŃ numerii).

Plus-ca-perfectulŃ

să fi fostŃ auditŃ

MODULŢ OPTATIVŢ.

Presinte.

Sing. aŃŃ audŃ Ńi audire-aŃŃ,
aŃ audŃ » audire-aŃ,
ar audŃ » audire-ar,

Plur. amŃ audŃ » audire-amŃ,
aŃŃ audŃ » audire-aŃŃ,
arŃ audŃ » audire-arŃ.

Plur. amŃ

aŃŃ

arŃ

} fi auditŃ.

Plus-ca-perfectulŃ

Sing. aŃŃ

aŃ

ar

} fi fostŃ auditŃ,

PerfectulŃ.

Sing. aŃŃ } fi auditŃ,
aŃ }
ar }

Plur. amŃ

aŃŃ

arŃ

} fi fostŃ auditŃ,

MODULŢ IMPERATIVŢ

Presinte.

Sing. audŃ (tu),
audă (elŃ, ea),

Plur. audŃŃŃ (voi),
audă (ei, ele).

FiitorulŃ imperativŃ

Sing. să audŃ,
să audă,

Plur. să audimŃ,
să audŃŃŃ,
să audă.

MODULŢ INFINITIVŢ.

Presinte.

ScurtatŃ: a audŃ,

IntregŃ: audire,

PerfectulŃ: a fi auditŃ,

Plus-ca-perf.: a fi fostŃ auditŃ.

GerundiulŃ.

Presinte: aud-indŃ,

PerfectulŃ: avŃndŃ auditŃ,

ParticipiulŃ.

Sing. aud-itŃ—ită,

Plur. aud-iŃŃ—ite.

SupinulŃ.

Sing. auditŃ,

Plur. audite.

NOTA. Ca *a auzi-auzire* se conjugă și următoarele verbe: *a ascuți-ascuțire*; *a acoperi-acoperire*; *a dormi-dormire*; *a fugi-fugire*; *a veni-venire*; *a suferi-suferire*; *a sui-suire*; *a înghiți-înghițire*; etc.

Observațiune. Puține verbe de conjugarea a IV-a se conjugă în presint. indicat. conjunct. și imperat. ca verbulu *a auzi*, cele mai multe însă primesc sufixul *-esc-* între rădăcină și terminațiune, anume în toate persónele din numărul sing. și a III-a pers. din plur., iar în pers. I și II din plur., a presintelui din modurile amintite, precum și în toate cele-l-alte timpuri se conjugă regulatú ca verbulu *a auzi-auzire*.

Conjugarea verbelorú cu sufixul *-esc-* se face ast-felú :

Presintele.

Indicativulú	Conjunctivulú	Imperativulú
<i>Sing.</i> înflor-esc-ú înflor-esc-í înflor-esc-e	<i>Sing.</i> să înflor-esc-ú să înflor-esc-í să înflor-esc-á	<i>Sing.</i> înflor-esc-e (tu), înflor-esc-á (elú, ea),
<i>Plur.</i> înflor-imú înflor-iți înflor-esc-ú	<i>Plur.</i> să înflor-imú să înflor-iți să înflor-esc-á	<i>Plur.</i> înflor-iți (voi), înflor-esc-á (eí, ele).

Cele-l-alte timpuri se conjugă regulatú, de es. imperf. *înflor-iam*, perf. simplu *înflor-ií*, perf. comp. *am înflor-itú*, inf. *a înflori-înflorire*. etc.

NOTĂ. Ca *înflorescú* se conjugă o mulțime de verbe, mai cu sémă cele derivate de la nume, de es. *albescú*, *asprescú*, *aurescú*, *bolescú*, *domnescú*, *dorescú*, *dovedescú*, *ferescú*, *iubescú*, *immulfescú*, *innoescú*, *numescú*, *recescú*, *risipescú*, *tușescú*, *unescú*, *vorbecú*, etc.

Unele verbe forméză presintele și ca *audú* și ca *înflorescú*, de es *curățú* și *curățescú*, *impartú* și *impartescú*, *mintú* și *mintescú*, *patú* (pațú) și *pățescú*, etc.

DESPRE FORMAREA TIMPURILORÚ

Mai tóte timpurile simple se forméză de la tulpina (rădęcina) verbului; iar cele compuse de la infinitivú și supinú cu ajutorulú verbelorú auxiliare.

I. De la tulpină se forméază :

a). Presintele indicativului se forméază a laugându la tulpina verbului terminațiunile : *î* și *î* în pers. 1 și 2 sing., iar în pers. 3 *ă* pentru conj. I, și *e* pentru cele-lalte ; în în pers, 3 plur. *ă* pentru conj. I și *î* pentru cele-lalte. In pers. 1 și 2 plur. avemü terminațiunile-*mî* și-*î*, cari se légă de tulpină cu ajutorulü vocalei caracteristice, pr.: *tăc-e-mî*, *merg-e-î*, *aud-i-mü*, *läud-a-î*, etc.

b). De la pres. ind. se forméază presintele conjunctivului, cu deosebire că primesce înainte conjuncțiunea *să*, cu următóarele schimbări : *ă* de la pers. 3 sing. și plur. pentru conjug. I se schimbă *e*, pr. *läud-ă*—*să läud-e*; iar *e* de la pers. 3 sing. și *î* de la plur. pentru conjug. II, III și IV se schimbă în *ă*, de es, *tac-e* — *să tac-ă*, *bat-e* — *să bat-ă*, *aud-e*—*să aud-ă*.

c). De la pres. ind. se forméază și presintele imperativului în modulü următóru : în conj. I și III pers. 3 a pres. ind. se întrebuintéază ca pers. 2 a imperativului, iar în conj. II și IV pers. 2 sing. a imperat. este egală cu a 2 a pres. ind.;—pers. 2 plur. pentru tóte conjug. este întocmai ca a pres. ind., iar pers. 3 sing. și plur. este egală la tóte conjug. cu pers. coréspundétóre a pres. conjunctivü, cu deosebire că se lasă afară conjuncțiunea *să*.

d). Totü de la tulpină se forméază perfectulü simplu punându-se terminațiunile : *-ai* pentru conj. I, *-ü* pentru a II și o parte din a III, și *-i* pentru a IV, pr. *läud-ai*, *tăc-ü*, *bät-ü* *aud-i*, etc. (la conj. I și IV, *-ai* și *-i* provinü din contragerea în diftongü a terminațiunii *î* cu vocala caracteristică).

Cele mai multe verbe de conj. III forméază perf. simplu adaugându la tulpină terminațiunea *-sei*, după ce însă elidü ultimulü sunetü din tulpină, de es. *a merg-e*—*mer-sei*, *a duc-e*—*du-sei*, *a plâng-e*—*plân-sei*, etc.

e). De la perf. simplu alü ind. se forméază plus-ca-perfectulü, anume schimbându pe *-i* de la fine în *-sem*, de es. —*läud-ai*—*läud-a-sem*, *tăc-ü*—*tăc-u-sem*, *bät-ü*—*bät-u-sem*, *mer-sei*—*mer-se-sem*, *aud-i*—*aud-i-sem*.

II. Dela supinü se formézä următorele timpurî:

a). Perfectulü compusü alü indicativulü, antepunëndü la supinulü verbulü respectivü verbulü ausiliarü *am*, care apoi se conjugă regulatü. rămânëndü supinulü neschimbatü la amêndoï numeriï; de es. din lăudatü, *am* lăudatü; tăcutü, *am* tăcutü; mersü *am* mersü; auđitü, *am* auđitü.

b). Perfectulü infinitivulü *a fi* (sire) antepusü supinulü; de. es. *a fi* lăudatü; *a fi* tăcutü; *a fi* mersü *a fi* auđitü.

c). Cu ajutorulü perfectulü infinitivü se formézä: perfecte perifrastice (compuse) la conjunctivü, la optativü și fiitorulü alü II-lea indicativü; de. es. *să fi* lăudatü, *să fi* tăcutü, *să fi* mersü *să fi* auđitü; *așü fi* mersü; *voiü fi* tăcutü; *voiü fi* auđitü (activü), etc.

d). Cu ajutorulü plus-ca-perfectulü infinitivü *a fi fostü*, (lăudatü, tăcutü, mersü, auđitü), se formézä plus-ca-perfect. compusü (perifrasticü) la acelea-și moduri; și fiitorulü III alü indicativulü, de es. *să fi fostü* lăudatü, *așü fi fostü* lăudatü; *voiü fi fostü* lăudatü.

III. De la presintele infinitivulü se formézä:

a) *Imperfectulü indicativulü* adăugândü la urma infinitivulü scurtatü la tóte conjugările terminațiunea *am*; în care vocala caracteristică *a* din infin. conjug. I se contrage într'unü *a* lungü cu *a* din terminațiune; iar la cele-lalte conjugățiuni se formézä diftongi; de e. din *a* lăud-a va fi: lăud-*am*, tăc-é—tăc-*eam*; merg-e—merg-*eam*; aud-i—aud-*iam*

b) *Fiitorulü I*: antepunëndü infinitivulü scurtatü alü verbulü respectivü pe ausiliarulü *voiü*; s. e. *voiü* lăuda; *voiü* tăcé; *voiü* merge; *voiü* auđi; sau postpunëndu-lü, d. es. lăuda-*voiü*, tăcé-*voiü*, merge-*voiü*, auđi-*voiü*.

c) *Presintele optativulü*: antepunëndü pe auxiliarulü *așü* infinitivelorü scurtate ale verbulü respectivü; sau postpunëndu-lü infinitivelorü *întregi*; de. es. *așü* lăuda sau lăudare-*așü*; *așü* tăcé—tăcere-*așü*; *așü* merge—merge-*așü*; *așü* auđi—auđire-*așü*.

d). Totu delä infîn. scurtatü se mäi formézä äi imperativulü presinte negativü în pers. 2 sing. de es. *nu lända, nu tacé, nu bate, nu dormi*; iar în cele-lalte persóne este egalü cu imperativulü afirmativü.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA CELORÜ PATRU CONJUGĂRI.

Multe verbe în unele timpuri, mäi cu sémä în presinte (atätü indicat. câtü äi conjunct. äi imperat.), suferü,—fie în tulpinä, fie în terminațiune,—nisce schimbări, cari deäi nu sunt conformü conjugării arätate, cu tóte acestea nu formézä o neregularitate.

Unele schimbări ale vocalelorü din tulpinä sunt comune la tóte patru conjugările, anume :

a). Ca äi la nume vocala *e* (întonatü) trece în *é* (*ea*), când în silaba următóre este unü *ă*, iar *o* (întonatü) în *ó* (*oa*), când urmézä unü *ă* sau *e*, de es. *leg-ü—lég-ă, cred-ü—sä cred-ă, dorm-ü—dórm-e—sä dórm-ă*, etc.

b). Vocala *z* (întonatü) din pers. 1 a pres., (provenitü din *e* sau *a*), adese-óri äi *e* (întonatü) se schimbä în *a*, când în silaba următóre este unü *ă*, de es. *învěü—învată, apěsü—apasă, adăpü—adăpa, vědü—sä vadă, șed-ü—sä șad-ă, pierd-ü—sä piard-ă, pier-ü—sä piar-ă*, etc.

Câte-va verbe de conjug. I äü asemenea *a* când este întonatü äi în silaba următóre este unü *ă*, iar în cele-lalte forme äü *e* (provenitü din *ă* prin influința lui *i* dinaintea lui), de es. *chiamă, înghiață*; însä: *chiemü, chiemämü, înghieü, înghiețaü*, etc.

c). Vocala *o* (întonatü) precum äi *ó* (*oa*) se schimbä în *u*, când își pierdü accentulü, de es. *portü—purtämü, dóre—durutü, potü—putemü, moriü—murimü*, etc.

NOTĂ. Verbulü *dormü* face esepțiune, însä numai în limba literară, äi se äice: *dormimü, dormiü*; iar în limba popularä se äice: *durmimü, durmiü* cum e äi mäi bine după regulele fonetice.

B

OBSERVAȚIUNI ASUPRA CONJUGĂRII I.

a). Verbele *a mânca* și *a usca* au în pres. ind. două forme: una în sing. și pers. 3 plur., iar alta în pers. 1 și a 2 plur. și se conjugă astfel:

<i>Sing.</i> mănânc- <u>u</u> ,	<i>Sing.</i> usuc- <u>u</u> ,
mănânc- <u>i</u> ,	usuc- <u>i</u> ,
mănânc- <u>ă</u> ,	usuc- <u>ă</u> ;
<i>Plur.</i> mănânc- <u>ăm</u> u,	<i>Plur.</i> usc- <u>ăm</u> u,
mănânc- <u>a</u> ți,	usc- <u>a</u> ți,
mănânc- <u>ă</u> .	usuc- <u>ă</u> .

NOTĂ. Totu astfel ce conjugă și în prezentele conjunctiv și imperativ, iar în celelalte timpuri se conjugă regulat ca verbul *a lăuda*, precum: *mănc-am*, *usc-am*; *mănc-aî*, *usc-aî*, *mănc-atu*, *usc-atu*, etc. În Transilvania s'a uniformisat și așa are în prezente o singură tulpină: *mănc-u*, *mănc-i*, *mănc-ă*, etc. *usc-u*, *usc-i*, *usc-ă*, etc.

b) Unele verbe, cari formeză prezentele în *-eșu*, etc. se întrebuințază tot-de-odată și fără sufixul *ez-* de es. *lucr-eșu* și *lucr-u*, *lumin-eșu* și *luminu*, însă mai cu samă numai în pers. 3 sing. și plur.

c) Persóna 1 a perf. simplu se dice pe unele locuri și cu *-ăi* în locu de *-aî*: *lăud-ăi*, însă nu e corect.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA CONJUGĂRII A II-a.

a). Verbele în *-de*, ca: *a vedé*, *a ședé*, *a cădé* au în două feluri pers. 1. a pres. ind. anume cu *d* sau cu *đ* (din *đi*) pr. *vedu* și *vedu*, *ședu* și *ședu*, *cadu* și *cadu*. Asemenea și la pers. 1 sing. și a 3 sing. și plur. a pres. conjunctiv și imperativ, precum: *să vedu*, *să vadă*, și *să vedu*, *să vadă*, etc.

b). Verbul *a ținé* are asemenea două forme: *ținu* și *țiu*, *să ținu*, *să țină*, și *să țiu*, *să ție*.

c). Verbul *a puté*, are în pers. 1 a pres. *potu* și *poțiu*.

d). Verbele *a duré* și *a păré* se întrebuințază mai multă ca unipersonale. În pres. conjunct. se dice une-orî: *să doie*, *să paie*, în locu de: *să doră*, *să pară*.

e). Verbele *a ține* și *a umple* formeză imperativul în *e*, iar nu în *i*, precum: *ține, umple*.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA CONJUGĂRII III.

a) Verbele în *-de* și *-te* formeză persoana 1 din prezente în două feluri, anume păstrându neschimbată tulpina, precum: *ard-ă, ascund-ă, scot-ă*, etc. sau schimbându pe *d* și *t* în *q* și *ț*, pr. *arq-ă, ascund-ă, scoț-ă*, etc. care formă este mai rară în limba scrisă. Face excepțiune: *bată (a bate)*.

b). Unele verbe în *-ne* și *-re* au asemenea două forme, precum: *pun-ă, cer-ă*, sau elidându pe *n* și *r* înaintea lui *i* din terminațiune: *puiă, ceiă*, etc.

Verbele cari mai au înaintea lui *n* o altă consună, ca: *cern-ă, aștern-ă*, etc., nu suferă elisiunea lui *n*,

Atât verbele de la litera *a*, cât și cele de la *b*, au și în pres. conj. (pers. 1 și 3 sing, și plur.) precum și în imperat. câte două forme: *să ard-ă și să arq-ă, să scot-ă și să scoț-ă*, etc. însă cele în *-ne* și *-re* în formele în cari s'au făcut elisiunea consonantelor, schimbă pe *ă* în *e* din cauza lui *i*, pr. *să pună—să pună, să ceră—să ceră*, însă: *să puiă—să puiă, să ceiă—să ceiă*, etc.

c). Unele verbe în *-de* schimbă adese-orî pe *d* în *g*, atât în pres. indic. (pers. 1 sing. și 3 pl.) precum și conjunct. și imper. (mai cu seamă pers. 3 sing. și plur.), pr. *ucid-ă și ucig-ă, să ucid-ă și să ucig-ă*, etc. In expresiuni ca: *ucigă-lă crucea*, etc. se întrebuițeză numai forma cu *g*.

OBSERVAȚIUNE. De la verbul *a scrie* se aude pe unele locuri în pers. 1 și 2 plur. a presintelui: *scri-mă, scri-ți*, inf. *a scri*, ca verbele de conj. IV, în locu de: *scri-e-mă, scri-e-ți*, ca *bat-e-mă, bat-e-ți*, cum e mai corect.

d). Câte-va verbe formeză imperativul în *i*, iar nu în *e* precum: *mergi, plângi, cređi și crede*. Când imperativele au un cuvânt enclitic, atunci se întrebuițeză forma cu *e*, (care este cea regulată), de es. *plânge-lă, crede-mă*, etc.

e). După formarea perfectului simplu verbele de conjug. III se împart în două clase:

1° Verbele cari formeză perfectul simplu în *-uă* (supin. în *-utuă*) precum: *a bat-e, bătuă (băt-utuă); a cred-e, cređ-ă (cređ-utuă)*, etc. De această clasă se țin puține verbe.

2° Cele mai multe verbe de conjug. III forméză perfectul simplu în *-seî* (supinul în *-sî*), care terminațiune se pune la tulpina verbului, după ce se elide ultima consonantă, de es. *a duc-e, du-seî (du-sî)*; *a prind-e, prin-seî (prin-sî)*; *a ating-e, atin-seî (atin-sî)*; *a plâng-e, plân-seî (plân-sî)*; *a trimite-e, trimi-seî (trimi-sî)*; *a pune, pu-seî (pu-sî)*; *a scri-e, scri-seî (scri-sî)*, etc. etc.

NOTA. Câte-va verbe forméză perf. simplu în *-seî*, iar supinul în *-tî*; unele însă din ele mai suferî schimbări și în rădăcină, pentru acea se va vorbi despre ele la conjugarea neregulată.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA CONJUGĂRII A IV.

a). Cele mai multe verbe de conjugarea a IV forméză presintele (întregu sing. și pers. 3 plur.) cu sufixul *-esc-*, precum: *înflor-esc-î, domn-esc-î, imnul-esc-î*, etc. și numai puține se conjugă ca: *aud-î—a aud-i*.

Unele se conjugă și cu *-î* și cu *-escî*, de es. *împartî și împărțescî, patî și pățescî*, etc.

b). Multe din verbele, cari se conjugă ca verbul *a audi*. aî în presinte, ca și cele de conj. a II și III, câte două forme, de es. *acoperî și acoperîî, suferî și suferîî, patî și pațî, simțî și simțîî*, etc.

Verbele *a sări* și *a peri* aî asemenea câte două forme, din cari una regulată, iar alta cu *r* elidatî (de la verbul *a peri* se elide *r* și în alte timpuri), de es. *sarî, pierî și saî, pieî*.

Formele duple, la toate verbele amintite mai sus, se păstrează și în presintele conjunct. și imperativî.

NOTA. Câte-va verbe în *-ri*, ca: *a suferi, a acoperi*, etc. se întrebunțéză în pers. 3 sing. și plur. a presintelui conjunctivî cu *e* în locu de *î*, de es. *să suferi, să acopere*, etc. Prin urmare ca verbele de conj. I, de aci rîu dicî unî și în pres. ind. (pers. 3 sing.) cu *î* în locu de *e*; se dicî: *sufer-î, să sufer-e*, ca: *laud-î, să laud-e*.

c). Tote verbele, cari forméză presintele indicativî cu sufixul *-esc-î*, aî imperativul în *e*, de es. *înflor-esc-e, domn-esc-e*, etc.

Asemenea aî imperativul în *e* și verbele: *a suferi, a acoperi*, cu compusele lui, de es. *sufere, copere* (tu).

Verbele *a împărți* și *a despărți* au: imperat. *împărțesc-e* și *împart-e*, *despărțesc-e* și *despart-e*.

DESPRE CONJUGAREA PASIVĂ.

Conjug pasivă la verbe se formeză cu ajutorul participiului verbelor active transitive, în următorul mod:

Punem înaintea participiului respectiv pe verbul auxiliar *sum*, care se conjugă în toate modurile, timpurile, persoane și numeri; iar participiul variază ca un adiectiv calificativ cu două terminațiuni, numai după gen și număr. Așa de exemplu: ca să facem din forma activă a verbului (activ transitiv) *a bate*, forma pasivă, îl punem mai întâi la participiu și va fi pentru mascul. *bătut*, plur. *bătuți*; fem. sing. *bătată*, plur. *bătute*; după aceea îi antepunem pe «*sum*», de es. sing. *sum* bătut, plur. *suntem* bătuți, etc. etc. De unde observăm că participiul în propozițiune figurează ca nume predicativ, care concordă cu subiectul (gramatical) în gen, număr și cas; iar auxiliarul *sum* figurează ca verb copulativ, d. e. cănele este *bătut*, plur. căni sunt *bătuți*. Vaca este *legată*, plur. vacile sunt *legate*.

Esemele de conjugarea pasivă.

MODUL ÎNDICATIV

Presente.		Perfectul simplu.	
<i>Sing.</i> <i>sum</i>	} <i>bătută, bătute,</i> <i>bătut, bătuți.</i>	<i>Sing.</i> fui—fusei	} <i>bătut, bătuți,</i> <i>bătată, bătute.</i>
ești		fui »	
este		fu	
<i>Plur.</i> <i>suntem</i>	} <i>bătută, bătute,</i> <i>bătut, bătuți.</i>	<i>Plur.</i> <i>furăm</i>	} <i>bătut, bătuți,</i> <i>bătată, bătute.</i>
sunteți		<i>furăți</i>	
sunt		<i>fură</i>	
Imperfectul.		Perfectul compus	
<i>Sing.</i> <i>eram</i>	} <i>bătut, bătuți,</i> <i>bătată, bătute.</i>	<i>Sing.</i> <i>am</i>	} <i>bătută, bătute,</i> <i>bătut, bătuți.</i>
erași		fostu	
era		a	
<i>Plur.</i> <i>eram</i>	} <i>bătut, bătute,</i> <i>bătut, bătuți.</i>	<i>Plur.</i> <i>am</i>	} <i>bătută, bătute,</i> <i>bătut, bătuți.</i>
erați		fostu	
erau		a	

Plus-ca-perfectul simplu.

<i>Sing.</i> fusem, etc.	} bătută, bătute, bătutū, bātuți.	Fiitorul I voiū fi bătutū,-ă.
<i>Plur.</i> fusemū, etc.		Fiitorul II voiū fi fostū bătutū,-ă.

MODULŪ CONJUNCTIVŪ.**Presinte.**

Sing. să fiū bătutū,-ă,
Plur. să fimū bātuți,-e.

Perfectulū.

Sing. să fi fostū bătutū,-ă,
Plur. să fi fostū bātuți,-e.

MODULŪ OPTATIVŪ.**Presinte.**

Sing. așū fi bătutū,-ă, etc.
Plur. amū fi bātuți,-e, etc.

Perfectulū.

Sing. așū fi fostū bătutū,-ă, etc.
Plur. amū fi fostū bātuți,-e, etc.

MODULŪ IMPERATIVŪ**Presinte.**

Sing. Fiī bătutū,-ă,
Plur. Fiți bātuți,-e.

Imper. fiitorū.

Să fiī bătutū,-ă.
Să fiți bātuți,-e.

MODULŪ INFINITIVŪ.**Presinte.**

A fi bătutū,-ă, bātuți,-e

Perfectulū.

A fi fostū bătutū,-ă, bātuți,-e

GERUNDIULŪ

Fiindū bătutū,-ă, bātuți,-e.

NOTA. Pentru forma pasivă în limba rom. se mai aplică și forma reflexivă, cu acusativū, când nu se produce echivocitate; d. e. Pânea se vinde scumpū, este mai bine ȕisū, decâtū: Pânea este vîndută scumpū.

Acastă formă se întrebuițeză mai cu sēmă în pers. III.

CONJUGAREA VERBULŪ REFLEXIVŪ.

Reflexivulū se conjugă în tôte modurile și timpurile după conjugarea verbului, din care e formatū, punēndū în-

intea verbului respectiv, după persoane: pronumele conjunctive, și anume: sau cele de acuzativ: pentru sing. *mă, te, se*, și pentru plur. *ne, vă, se*; sau cele de dativ: pentru sing. *îmi, îți, își*, plur. *ne, vă își*.

NOTA. Conjugarea cu dativii scurtați nu este reflexivă în sensul propriu al cuvintului, pentru-că în cazul acesta verbele mai au un obiect drept, iar dativul este ca obiect nedrept și exprimă persoana în folosul său dauna căreia, se face lucrarea, pentru acea numim conjugarea această *reflexivă improprie*, spre deosebire de cea *proprie* (cu acusat).

a). CONJUGĂRI REFLESIVE CU ACUSATIVŪ.

Presintele indicativŭ.

<i>Conjug. I.</i>	<i>Conjug. II.</i>	<i>Conjug. III.</i>	<i>Conjug. IV.</i>
<i>Sing.</i> Mă laudă	mă umplu	mă bată	mă acoperă
te laudă	te umpli	te bați	te acoperi
se laudă	se umple	se bate	se acopere
<i>Plur.</i> ne laudămŭ	ne umplemŭ	ne batemŭ	ne acoperimŭ
vă laudați	vă umpleți	vă bateți	vă acoperiți
se laudă	se umplu	se bată	se acoperă

b). REFLESIVELE (IMPROPRIŪ) CU DATIVŪ.

Presintele indicat.

<i>Conjug. I.</i>	<i>Conj. II.</i>	<i>Conjug. III.</i>	<i>Conjug. IV.</i>
<i>Sing.</i> îmi spălă	îmi vedă,	îmi tundă	îmi acoperă
îți speli	îți vedi	îți tunzi	îți acoperi
își spală	își vede	își tunde	își acopere
<i>Pl.</i> ne spălămŭ	ne vedemŭ	ne tundemŭ	ne acoperimŭ
vă spelați	vă vedeți	vă tundeți	vă acoperiți
își spală	își vedă	își tundă	își acoperă

OBSERVAȚIUNE. În cele-lalte moduri și timpuri se conjugă regulat după modelul celor patru conjugări regulate.

NOTĂ. Pronumele conjunctive de acuzativŭ și de dativŭ: *mă, te, se, îmi, îți, ne, vă*, în unele timpuri pot sta numai înaintea verbului; iară în altele înaintea și în urma verbului, și în fine în alte timpuri numai în urma verbului respectiv.

a) Numai înaintea verbului, în timpurile simple, afară de imperativă și gerundiă :

Cu acusativă.		Cu dativă.	
Indicativă.		Indicativă.	
<i>Presinte</i> : mă laudă, etc.		—îmi tundă, etc.	} (perlu)
<i>Imperf</i> : mă laudam,		—îmi tundeam,	
<i>Perf</i> : mă laudai.		—îmi tunseai.	
Conjunct.		Conjunct.	
<i>Presinte</i> : să mă laudă,		—să-mi tundă,	} (perlu)
<i>Perfect</i> : să mă fi laudatū,		—să-mi fi tunsū,	
<i>Infinitiv</i> : a mă lauda.		—a-mi tunde.	

b) Reflexive cu pronumele conjunctive înainte și în urma verbului, numai în timpurile cele compuse :

	Cu acusativă.	Cu dativă.
<i>Perf. comp. ală indic.</i>	m'am laudatū și laudatu-m'am,	mī-am tunsū tunsu-mī-am,
<i>Fiit. I indic.</i>	mă voiū lauda și lauda-mă-voiū,	îmī voiū tunde tunde-mī-voiū,
<i>Fiit. II »</i>	mă voiū fi laudatū,	îmī voiū fi tunsū
<i>Optat. pres.</i>	m'așū lauda lauda-m'așū,	mī-așū tunde tunde-mī-așū,
<i>Optat. perf.</i>	m'așū fi laudatū laudatu-m'așū fi,	mī-așū fi tunsū tunsu-mī-așū fi.

c) Numai în urma verbului:

Cu acusativă.	Cu dativă.
<i>Imperativă</i> : laudă-te,	tunde-ți,
<i>Gerundiulă</i> : laudându-te,	tunđându-ți.

Observațiune. După cum vedemă, verbele reflexive se conjugă la toate modurile și timpurile ca și cele-lalte verbe, cu deosebire numai, că pronumele conjunctive de Dat. și Acusat. însoțesc pe verbulă respectivă, afară de *supin*, d. e. nu se poate dice *tunsu-mi*, ci *tunsu*, (fără pronumele conjunct.). *Participiulă* lipsesce la verbele reflexive.

DESPRE VERBELE UNIPERSONALE.

Verbe unipersonale se ȳicū acelea, a cǎrorū activitate nu se rapórtǎ la unū subiectū determinatū, ŝi de aceia se întrebuiţezǎ numai în persóna a treia de la singularū.

1) Verbele unipersonale *propriū ȳise* în limba română sunt mai cu sémǎ acelea, carī aratǎ fenomene ale naturei, ŝi tot-dea-una sunt unipersonale, pr. *plouǎ, fulgerǎ, tunǎ, trǎsnesce, grindinǎ, ninge, rourǎzǎ, innoptǎzǎ, inserǎzǎ*; etc.

2) Afarǎ de acestea se potū întrebuiţa ca unipersonale ŝi alte multe verbe, fie transitive, netransitive, pasive sau reflexive, de es. *se ȳice, se vorbesce, se aude, se spune, se cade, trebue, catǎ (cantǎ), place, dǎce, etc.* pe acestea le numimū unipersonale *impropriū*.

3) Verbulū auxiliarū *este* sau *e*, în legǎturǎ cu pronumele conjunctive de dativū ŝi cu unū substantivū sau adiectivū, formǎzǎ multe *locuţiuni* sau *frase unipersonale*, precum: *mǎ-e bine, mǎ-e rǎu, mǎ-e caldū, mǎ-e frǐgū, mǎ-e uritū, mǎ-e dorū, etc.*

Totū asemenea se întrebuiţezǎ verbele *şede* ŝi *stǎ*, pe lângǎ pronum. conjunctive de dativū, în unire cu unū adverbū, de. es. *imǎ şede bine, imǎ şede rǎu, nu-ţi stǎ frumosū, etc.*

CONJUGAREA VERBELORŪ UNIPERSONALE.

Verbele unipersonale *propriū ȳise* se conjugǎ regulatū în tóte timpurile ŝi modurile, afarǎ de *imperativū*; iar cele *impropriū* se conjugǎ întocmai ca verbulū, din care sunt formate, atǎtū în forma activǎ câtū ŝi în cea pasivǎ.

ESEMPLU DE CONJUGARE UNIPERSONALǎ.

a) în forma activǎ.

Indicativulū.

Presinte: fulgerǎ,
Imperf. fulgera,
Perf. simplū: fulgerǎ,
Perf. compusū: a fulgeratū,
Plus-ca-perf. simplū: fulgerase,

Plus-ca-perf. com. a fostū fulgeratū,
Fǐitorulū I va fulgera,
Fǐitorulū II va fi fulgeratū,
Fǐitorulū III va fi fostū fulgeratū),
(formǎ mai puţin usitatǎ).

Optativul.

Presinte : ar fulgera, fulgerare-ar,
Perfe-tu : ar fi fulgeratü,
Plus-ca-perf. ar fi fostü fulgeratü,
 (formă mai puțin usitată).

Infîn. pres. a fulgera,
 „ *perf.* a fi fulgeratü,

Conjunct.

Presinte : să fulgere,
Perfect : să fi fulgeratü,
Plus-ca-perf. să fi fostü fulgeratü,

Particip. fulgeratü,
Gerund. fulgerândü.

b) în forma pasivă.**Indicativul.**

Presinte: se cuvine,
Imperf. se cuvenia,
Perf. simplu : se cuveni,
Perf. comp. s'a cuvenitü.
Plus-ca-perf. simplu: se cuvenise,
Plus-ca-p. comp. s'a fostü cuvenitü,
Fiitorul I se va cuveni,
Fiitorul II se va fi cuvenitü,
Fiitorul III se va fi fostü cuvenitü,
 (formă mai puțin usitată .

Inf. pres. a se cuveni, *Part.* cuvenitü, *Gerund.* cuvenindu-se.

Optativul.

Presintele: s'ar cuveni, cuveni-s'ar,
Perfectulü : s'ar fi cuvenitü,
Plus-ca-perf. s'ar fi fostü cuvenitü,

Conjunctivul.

Presinte : să se cuvină,
Perfectulü : să se fi cuvenitü,
Plus-ca-perf. să se fi fostü cuvenitü,
 (formă mai puțin usitată).

NOTA. Conjugă totă așa și următoarele verbe uni-personale: *se cade*, *se șlice*, *se lumineză*, *se întunecă*, *se innoreză*, *se vede*, *se poate*, *se ține*, *se face ziua*, *se face noapte*, *se crede*, *se aude*, *se vorbește*, *se răcesce*, etc.

OBSERVAȚIUNE. Verbele unipersonale, cari au lângă ele unü pronume personalü în acus. său dat., precum și locuțiunile unipersonale, se conjugă ca cele-l-alte verbe schimbându-se pronumele după persöne, de exemplu :

mă dore, *te dore*, *ilü dore*, etc.
imi place, *îți place*, *îi place*, etc.
mi-se cade, *ți-se cade*, *i-se cade*, etc.
mă-e sete, *ți-e sete*, *i-e sete*, etc.
mă-e frigü, *ți-e frigü*, *i-e frigü*, etc.
mă-e uritü, *ți-e uritü*, *i-e uritü*, etc.
imi stă bine, *îți stă bine*, *îi stă bine*, și altele.

CONJUGAREA VERBELORÜ NEREGULATE.

Sunt unele verbe, în limba română, cari se abatü de la norma generală a celorü patru conjugări regulate, și de aceea se numescü *verbe neregulate*.

Acéstă neregularitate consistă mai alesü în combinarea anormală a formelorü de timpü și de persönă cu *caracteristica*, sau în modificarea vre-unui sunetü din rădăcină.

1. NEREGULATE LA CONJUG. I-A SUNT:

Verbele: *a da* (dare); *a sta* (stare); *a lua* (luare); *a la* (lare), precum și verbele în *-ia* (*-iare*) ca: *a muia*, *a tăia*, *a speria*, etc.

a) Conjugarea verbelor: *a da-dare*, și *a sta-stare*.

MODULŢ INDICATIVŢ

Presinte.

<i>Sing.</i> daš,	staš,
daš,	staš,
dă,	stă,
<i>Plur.</i> dămš,	stămš,
dašš,	stašš,
daš,	staš.

Imperfectulš.

<i>Sing.</i> dam,	stam,
daš,	staš,
da,	sta,
<i>Plur.</i> damš,	stamš,
dašš,	stašš,
daš,	staš.

Perfectulš simplu

(istoricš).

<i>Sing.</i> dedeš,	steteš,
dedešš,	stetešš,
dede (dete),	stete,
<i>Plur.</i> dederămš,	steterămš
dederăšš,	steterăšš,
dederă,	steteră,

Perfectulš compusš

(absolutš).

<i>Sing.</i> am	} ρ	am	} \bar{u}
aš		aš	
a		a	
<i>Plur.</i> amš	} ρ	amš	} \bar{u}
ašš		ašš	
aš		aš	
aš		aš	

Plus-ca-perfectulš simplu

<i>Sing.</i> dedesem,	stetesem,
dedesešš,	stetesešš,
dedese,	stetese,
<i>Plur.</i> dedeserămš,	steteserămš
dedeserăšš,	steteserăšš
dedeseră.	steteseră.

Plus-ca-perfectulš compusš

<i>Sing.</i> am fostš datš,	etc.
am fostš statš,	etc.
<i>Plur.</i> amš fostš datš,	etc.
amš fostš statš,	etc.

Fiitorulš I.

<i>Sing.</i> voiš da,	etc.
voiš sta,	etc.
<i>Plur.</i> vomš da,	etc.
vomš sta,	etc.

Fiitorulš II.

<i>Sing.</i> voiš fi datš,	etc.
voiš fi statš,	etc.

Fiitorulš III.

<i>Sing.</i> voiš fi fostš datš,	etc.
voiš fi fostš statš,	etc.

MODULŢ CONJUNCTIVŢ.

Presinte.

SingularŢ

să daŢ, să staŢ,
 să dai, să stai,
 să dè (dee, dea), să stè (stee, stea),

PluralŢ

să dămŢ, să stămŢ,
 să daŢi, să staŢi,
 să dè (dee, dea), să stè (stee, stea),

PerfectulŢ.

să fi datŢ, să fi statŢ,

(pentru tóte persónele Ţi
 amèndoŢi numerŢi).

MODULŢ OPTATIVŢ.

Presinte.

Sing. aŢŢ da, aŢŢ sta,
 aŢ da, aŢ sta,
 ar da, ar sta,
Plur. amŢ da, amŢ sta,
 aŢi da, aŢi sta,
 arŢ da. arŢ sta.

PerfectulŢ

aŢŢ fi datŢ, aŢŢ fi statŢ, etc.

Plus-ca perfectulŢ

aŢŢ fi fostŢ datŢ—statŢ, etc

ImperativulŢ presinte.

Sing. dă, stăi (stă),
 să dè (dee). să stè (stee).

Plur. daŢi, staŢi.
 3 ca în sing.

InfinitivulŢ

Pres. a da, dare.
 a sta, stare.

Perf. a fi datŢ,
 a fi statŢ,

Plus-ca-perf. a fi fostŢ datŢ,
 a fi fostŢ statŢ,

GerundiulŢ: dândŢ, stândŢ.

ParticipiulŢ: datŢ, statŢ.

SupinulŢ.

Sing. datŢ, statŢ,
Plur. date, state.

NOTA. PerfectulŢ simplu se mai Ţice în locŢ de: *dedeŢi, steeŢi, Ţi dăluŢi, stătuŢi*; plus-ca-perf. *dădusem, stătusem*.

b) Conjugarea verbului: a lua—luare.

P r e s i n t e l e

Indicativă	Imperativă	Conjunctivă
<i>Sing.</i> iaă, iaă, ieă, ia,	<i>Sing.</i> ia (tu), să ia (elă, ea),	<i>Sing.</i> să iaă, să iaă (ieă), să ieă, ia, iae,
<i>Plur.</i> luămă, luaăi, iaă.	<i>Plur.</i> luaăi (voi), să ieă, ia, iae (eă, ele).	<i>Plur.</i> să luămă, să luaăi, să ieă, ia, iae.

NOTĂ. Cele-l-alte forme de moduri și timpuri se conjugă regulat după conjugarea lui „laudă“.

c) Verbulă laă, infn. a la—lare,

Indicativă.	Perfect. compusă	Conjunctivă pres.
Presinte.	<i>Sing.</i> am lăută, etc.	<i>Sing.</i> să laă, să laă, să le,
<i>Sing.</i> laă, laă, lă,	Plus-ca-perf. simplă	<i>Plur.</i> să lămă, să laăi, să le.
<i>Plur.</i> lămă, laăi, laă.	lăusem, etc.	Particip.
Perfectulă simplă.	Plus-ca-perf. comp.	<i>Sing.</i> lăută,—ă, <i>Plur.</i> lăutăi,—e.
	am fostă lăută, etc.	
<i>Sing.</i> lăui, lăuși, lău,	Imperat presinte	NOTĂ. Verbulă laă se întrebunțeză puțină și numai în timpurile compuse și unele forme din timpurile simple, în loculă lui se întrebunțeză măi multă compusulă spēă, a spēla, care se conjugă regulată.
<i>Plur.</i> lăurămă, lăurăi, lăură.	lă (tu), să lea (elă, ea), laăi (voi), lea (eă, ele).	

d). Neregulată se conjugă și verbele terminate la infinitivă în -ia (iare), de es. a tăia, a muia, etc. cari în presinte (ind. conj. și imper.) aă unele forme cu e în locă de ă, de es.

Presinte.

<i>Sing.</i> taiă, taiă, taie,	moiă, moiă, móie,	<i>Plur.</i> tăiemă, tăiaăi, taie.	muiemă, muiaăi, móie.
--------------------------------------	-------------------------	--	-----------------------------

Totă ast-felă e și în pres. conj. și imperativă.

Gerundiulă: tăindă, muindă.

NOTA I. În presinte pers. 2 sing. se scrie numai cu ună i în locă de doi: taiă, moiă, iar nu taiă, moiă. Pe unele locuri se aude cu e în locă

de *a* și în alte persoane și timpuri, pr. *tăieți*, (pers. 2 plur.), *tăietu*, (partic.), etc., cari forme sunt necorecte.

NOTA 2. Verbul *a speria* (și *spēria*), în care terminațiunea *-ia* e de două silabe, iar nu de una ca în *a tăia*, se conjugă asemenea în unele forme cu *e* în locu de *ă* în terminațiune. Pers. 3 sing. și plur. are: *sperie* și *sparie*. Gerundiul *speriindū*.

2) VERBE NEREGULATE DE CONJUGAREA II SUNT:

A ave (avere), *a vrē* (vrere), *a bé* (bere), *a mânē* (mânere) și compusul *a rămânē* (rămânere).

a). Verbul *a avē* (avere) se conjugă ast-felū:

Presintele.

Indicativū.	Conjunctivū.	Imperativū.
<i>Sing.</i> am, aī, are,	<i>Sing.</i> să am, să aī, să aibă,	<i>Sing.</i> — — aibī (tu), aibă (elū, ea);
<i>Plur.</i> avemū, aveți, aū.	<i>Plur.</i> să avemū, să aveți, să aibă.	<i>Plur.</i> — — aveți (voi), aibă (ei, ele).

Cele-lalte timpuri sunt regulate: Perf. simplu *avūș*, supinulū *avutū*, fiit. *voiū avē*, gerund. *avēndū*, etc.

NOTĂ. În cărțile vechi se află pentru pres. conjunct. sing. 1 *să aibū*, 2 *să aibī*, 3 *să aibă*, forme, cari și până acum se mai audū pe unele locuri.

b). *A bé* (bere) se conjugă în modulū următorū:

Presintele indic.	Pres. Conjunct.	Pres. Imper.
<i>Sing.</i> béū, beī, bea (bè),	<i>Sing.</i> să béū, să beī, să bea (bè),	<i>Sing.</i> bea (bè), să bea (bè),
<i>Plur.</i> bemū, beți, béū.	<i>Plur.</i> să bemū, să beți, să bea (bè),	<i>Plur.</i> beți, să bea (bè).
Perfectul ūsimplū		
<i>Sing.</i> beuī, beuși, beū;		
<i>Plur.</i> beurāmū, beurăți, beură.		
	Supinulū: <i>Sing.</i> beutū, <i>plur.</i> beute	
	Participiulū: beutū—beută.	
	Gerundulū: bēndū.	

c). A vré (vrere) se conjugă ast-felū :

Presintele.

Indicativū.

Sing. vréū,
vrei,
vrea;
Plur. vremū,
vreți,
vréū.

Conjunctivū.

Sing. să vréū,
să vrei,
să vrea (vrè),
Plur. să vremū,
să vreți,
să vrea (vrè).

Perfectulū simplu.

Sing. vrui,
vruși,
vrū,
Plur. vrurămū,
vrurăți,
vrură.

Supinulū: *Sing.* vrutū, *pl.* vrute.

Participiulū: vrutū, vrută.

Gerundiulū: vrëndū.

NOTĂ. La imperativū se întrebuinteză mai multū formele de la *a voi: voriesce, voiți, iasă și: vrè, vreți.*

d). A mané (mânere) și compusulū a remâné (remânere) este neregulatū numai în perfectulū simplu și supinū, precum și în timpurile derivate de la ele, de es.

Perfectulū simplu.

Sing. masei (vechiū masi)
masesi,
mase;
Plur. maserămū (și masemū).
maserăți (» maseți),
maseră.

Sing. rēmasei,
rēmaseși,
rēmase;
Plur. rēmaserămū,
rēmaserăți,
rēmaseră.

Supinulū: masū, rēmasū; **Perf. comp.** am masū, am rēmasū, etc. Cele-lalte timpuri se conjugă regulatū.

3. VERBE NEREGULATE LA CONJUGAREA A III-A.

a). Unele verbe de conjug. III-a deși aū perf. simplu în *-seī*, cu tóte acestea nu aū supinulū în *-sū*, ci în *-tū*, și a-fără de acēsta o parte din ele mai suferi schimbare și în rādēcină; ele sunt următórele:

Presintele.	Perfectulū.	Supinulū.
coc-ū	cop-seī	cop-tū,
fierb-ū	fier-seī	fier-tū,
frig-ū	frip-seī	frip-tū,
înfig-ū	înșip-seī	înșip-tū,
Rup-ū sau rump-ū	rup-seī (rump-seī)	rup-tū.

b). Câte-va verbe au supinul în *-sū* și *-tū*, de la unele însă forma în *-tū* se întrebuițeză numai ca substantiv; ast-felū de verbe sunt:

Presintele.	Perfectulū.	Supinulū.
smulg-ū	smul-sei	smul-sū și smul-tū,
frâng-ū	frân-sei	frân-sū și frân-tū,
torc-ū	tor-sei	tor-sū și tor-tū (subst.),
ung-ū	un-sei	un-sū și un-tū »
scri-ū	scri-sei	scri-sū și <i>script-ū</i> (vechiū de unde <i>scripturā</i>).

c). Imperativulū regulatū se termină în *e*, câte-va verbe însă îlū au în *ī*, precum: *trecī, plângī, mergī*.

Verbele *dicū, ducū, facū*, au imperativulū pers. 2 sing.: *đi, du, fă*; iar în cele-l-alte persone regulatū. Verbulū *aducū* are imperativulū: *adu* și *adā* (vechiū și *adō*).

NOTĂ. Verbulū *facū* are perf. regulatū: *făcuī* (ca *bătuī*), însă în vechime se dicea: *fecī, feceși, fece* etc.

Supinulū și participiulū este astă-đi *făcutū*; forme vechi: *faptū, faptā*, întrebuițate numai ca substantive, de unde și *fūpturā*.

4. VERBE NEREGULATE DE CONJUGAREA IV-A SUNT:

A sci-scire, a veni-venire, precum și verbele în *-rī*, ca: *a coborī, a doborī, a omorī, a vīrī*, etc.

a). *A sci* se conjugă în presinte: *sciū, sciū, scie* (și *sci*) etc.; pres. conj. 3 pers. *să scie*. Perfectulū *sciūș*, supinulū *sciutū*, gerundiulū *sciindū*.

Cele-l-alte timpurī sunt regulate.

b). *A veni* se conjugă ast-felū: presintele ind. *viū, viū, vine, venimū, veniși, vinū*; pres. conj. pers. 3: *să vinā* și *să vie*. Imperat. afirmativū: *vino* (și *vinā*), *vā vie* (și *să vinā*); participiulū *venitū* (*vintū* este necorectū); gerundiulū *venindū* și *viindū*.

Pe unele locurī se aude și în pers. 1 și 2 plur. din presinte cu *i* în locū de *e*: *vinimū, viniși*, carī forme nu sunt corecte.

Cele-l-alte timpurī sunt regulate.

c). Verbele în *-ri* precum: *a coborî, a doborî, a omorî a vîri*, etc. formeză pers. 3 din pres. ind. și conj. atîtu sing. cîtu și plur. precum și imperativul amîndouă persoanele după conjugarea I, de es. (*elî, ei*) *doborî, omorî, sî doborî, sî omorî; doborî, omorî (tu), doborî, omorî (elî, ei)*.

În cele-lalte timpurî se conjugă regulatî după conjugarea a IV-a.

NOTĂ. Verbulî *a fi-fie* este asemenea neregulatî de conj. IV-a, despre elî s'a vorbitî la verbele auxiliare.

VERBELE DEFECTIVE.

Verbe defective numimî acelea, cîrora le lipsescî cele mai multe forme.

Cele mai usitate sunt urmîtoarele forme de imperativî: 1) *aide, aidemî, aideî*; 2) *blemî, bleî*; în sensî de: *sî mergemî, sî mergeî*; 3) *i!* și 4) *vî!* în sensî de: *merge, du-te*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAPIT. III.

Pîrțile neflexibile ale vorbirîi.

I. Despre Adverbe.

Adverbî numimî o parte neflexibilî a vorbirîi, ce determinî mai de aprîpe saî modificî pe unî *verbî* arîtîndî o circumstanțî: *de locî, de timpî, saî de modî*: de es.: cînd ōicemî: «Gheorghe a *învîțatî ierî*»; «Petru se *pîrtî bine*»; aici vorbele: *ierî* și *bine* sunt *adverbe*; pentru-cî determinî pe verbele «*a învîțatî*», și *se pîrtî*.

NOTĂ. Adverbele se mai potî pune și pe lîngî *adjective* saî chiar pe lîngî alte *adverbe* spre a-le întîri saî modifica sensulî, de es *fîrte frumosî, prea bine*, etc.

Adverbele în limba romînî se împartî mai întîiî în trei clase: *adverbe locale* (de locî), *timpovale* (de timpî) *modale* (de modî).

I. Adverbele locale sunt acelea, cari arată unŭ locŭ saŭ o direcțiune, și răspundŭ la întrebările: *unde?* *de unde?* *încotro?*

Așa de exemplu:

a). La întrebarea *unde?* răspundŭ următoarele: *ici, aici, aci, colo, acolo, colea, aiurea, nicăiurea, ori-unde, pretutindene, unde-va, departe, aproape, dincoace, dincolo, afară, înainte, înapoi, îndărătŭ, susŭ, josŭ, de-asupra, de-desuptŭ, împrejurŭ, în-contra, împotrivă, etc.*

b). La întrebarea *de unde?* *de aci, de colo, de afară, de unde-va, dimprejurŭ, de susŭ, de josŭ, de departe, de ori-unde, etc.*

c). La întrebarea *încotro?* răspundŭ: *încăci, încolo, într'acolo, încotro-va, în-drepta, în-stânga, în-susŭ, în-josŭ, la delŭ, la vale, de-vale, etc.*

II. Adverbele temporale sunt acelea, cari arată unŭ punctŭ, durată saŭ o repetiție de timpŭ, și răspundŭ la întrebările: *când?* *de-când?* *până când?* *câtŭ timpŭ?* *de-câtŭ?* *câtŭ-de-multŭ?*

a). La întrebarea *când?* răspundŭ următoarele adverbe: *acum, atunci, ađi, astăđi, mâne, dimineță, poi-mâne, ieri, altă-ieri, iute, curândŭ, deja, ăiua, noptea, sêra, primăvara, toamna, etc.*

b). La întrebarea *de când?* sunt următoarele: *de-acum, de-atunci, de-ieri, de-mâne, de multŭ, de anŭ, etc.*

III. Adverbele modale sunt acelea, cari arată modulŭ saŭ felulŭ lucrului și sunt de șese specii:

a). Afirmative, precum: *asa, da, ăeŭ, fără-îndoială, asemenea, în-adeverŭ, tocmai, etc.*

b). Negative: *nu, ba, ba-nu, nici-de-cum din-contra, din-potrivă, nimica, de-felŭ, de-locŭ, etc.*

c). Dubitative, precum: *pote, cu puțină, dora, mă alesŭ, cam, etc.*

d). Interogative: *cum?* *de-ee?* *la-ce?* *pentru-ce?* *nu-cum-va?* *ore?* etc.

e). Intensitive: *pr: forte, prea, tare, mă, abia, încă, etc.*

f). **Calitativele:** toate adverbele terminate în *esc*, formate dela adiective sau participii, d. e. *înțelepțesce, omenesce, nebunesce, românesce, italiennesce*; precum și toate celelalte adverbe, cari răspund la întrebarea *cum?* d. e. *bine, în-zadar, cruciș, fățiș, altmintrelea*, etc.

Observațiunea I. Totu de adverbele calitative se țin și formele adiectivale, precum și gerundiile verbelor, când se ia în sensu adverbial; pr: *rău, scump, frumos, urit, ieftin*, etc. Gerundiile: *mergând, făcând, sărind, cântând*, etc.

NOTA 1. Pentru ca să putem distinge un adiectiv de un adverb în analiza gramaticală stabilim următoarea regulă: Când un adiectiv va fi pus pe lângă verbul substantiv *a fi*, atunci este considerat curat adiectiv; iar când va fi pus pe lângă un verb predicativ, atunci devine acel adiectiv un adverb; de exemplu, când ăicem: „*Petru este frumos*,” „*Petru scrie frumos*,” în construcțiunea întâi vorba *frumos* este un adiectiv; pentru-că califică pe subiectul *Petru*, și este pus pe lângă verbul spst. *este*; iar în cea de a două, vorba *frumos* este adverb, pentru-că determină predicatul „*scrie*”, pe lângă care este pus (ca complin. circumst. de mod).

NOTA 2. În locul adverbilor ne mai servim și de substantive unite cu prepozițiunii, ce se numesc *locuțiuni adverbiale*, și anume atunci-a, când pentru vre-o determinare adverbială, ne-ar lipsi adverbul propriu; așa d. e. *în frunte, în cap, în fuga mare*, etc. toate aceste expresiuni sunt locuțiuni adverbiale.

NOTA 3. Adverbele, mai cu sémă cele calificative, se pot compara întocmai ca adiectivele, d. e. *elú învață bine, mai bine, foarte bine; scrie frumos, mai frumos foarte frumos*, etc.

Observațiunea 2. Adverbele de loc, de timp, de cantitate sau modalitate, precum și cele de calitate mai pot fi: *interogative, demonstrative, nedefinite și relative*, ca și pronumele; de-unde apoi, considerate în raportul, ce au între ele, se numesc în gramatică: *adverbe corelative*. Corelațiunea lor se pôte afla după întrebările: *cum?, cât?, când?, unde?, deunde?, încotro? pre-unde?*

Tabela următoare ne va explica acéstă corelațiune:

	Nedefinite	Interog.	Demons.	Relative
cum?	óre-cum	cum?	așa	pre-cum orî-cum,
câtü?	câtü-va	câtü?	atâtü, atât-a,	câtü, orî-câtü,
când?	odată	când?	atuncî,	când, orî-când,
unde?	unde-va	unde?	aicî, aci, acolo,	unde, orî-unde,
de-unde?	de unde-va	de-unde?	de acolo, de aicî, de colo,	de unde, orî-de-unde,
încotro?	încotro-va	încotro?	aicî, acolo,	unde, orî-unde,
pe unde?	pe unde-va	pe unde?	pe aicî, pe icî, pe colo,	pe unde, orî-pe unde.

Observațiunea 3. Partea cea mai importantă a adverbelor sunt cele interogative și anume, cari se referă la mod, timp și loc; la întrebările: *cum?*, *când?*, *unde?*, cu răspunsurile lor.

Întrebarea se face în două moduri: a) sau prin adverbe și pronume, precum: *când?* *unde?* *câtü?* *cine?* *ce?* *care?* *cum vrei?* *când vii?* *unde ești?* *câtü dai?* *care-i acolo?* etc. b) sau prin verbe; precum: *vădu' ai,* *mama e săü tata?*

În cazul întăii putem răspunde sau cu adverbele: *așa*, *aicî*, *atâtü*, sau cu pronume: *eü*, *ace-a*, *acel-a*; sau cu alte nume, cu sau fără prepozițiune, precum: *bine*, *trumosü*, *călare*, *pe josü*, *cu carulü*, *în trăsură*, *la vară*, *la anulü*, *în satü la noi*, *la țară*, *la Iași*, *la Bârladü*, etc.

Iar la întrebările făcute cu verbe putem răspunde afirmativü sau negativü, de exemplu: *vădu-l'ai?* resp. *da*, l'am vădu-tü. *Negative:* nu l'ai vădu-tü? resp. *nu*, nu l'am vădu-tü, sau *ba*, etc.

Observațiunea 4. Adverbele mai arată și scopul și cauza. Scopulul se poate exprime cu prepozițiunea *spre*, în legătură cu unu nume sau cu unu infinitiv; de exemplu: *spre binele tēu, spre a scăpa de morte*, sau cu conjuncțiunile: *ca, pentru-ca*; de exemplu: *am venitū, ca să-ți spunū, pentru-ca să nu te superi*.

Cauza se poate exprime și cu conjuncțiunile: *căci, pentru-că*, etc. d. e. *am venitū, căci ți-am promisū; ți-am datū unū premiū, pentru-că-lū meriți*.

Observațiunea 5. Adverbele de locū, de timpū, de modū și de causă, potū avé și rolū de conjuncțiunii într'o frază; prin urmare în acestū sensū légă propozițiunii subordonate circumstanțiale de locū, timpū, modū și causă cu principalele lorū respective.

a) Adverbe de locū cu sensū conjuncționalū sunt: *unde, pe-unde*, căror-a în propozițiunea principală le răspundū adverbele demonstrative: *acolo, pre-acolo*, espreses sau subînțelese; d. e. *unde sunt multū, puterea creșce*; mergi acolo, *de unde ai plecatū*. *Mă ducū, unde mă chiamă patria. Am fostū pân'acolo, până-unde mi-ai arătatū*, etc.

b) Adverbe de timpū, luate ca conjuncțiunii subordonative de timpū sunt: *când, pe-când, până-când, după-ce, îndată-ce*. Esemple: *Pe când veniam frate-meū plecase; Gheorghe învață mai bine atunci, când se preumblă mai puținū*.

Pe-când eram în grădină, Maria se întorcea de la școlă. După-ce s'a făcutū ziua, am plecatū cu toți la țară. De când am părăsitū școlă, nu mă mai potū consola. Îndată-ce a înseratū, m'am pusū la scrisū. Am statū în grădină, până-când a înseratū etc.

c). Adverbe de modū cu sensū de conjuncțiunii sunt: *cum, pre-cum, după-cum, ca-și-când, câtū, de câtū, cu câtū*; căror-a le răspundū în propozițiunea principală adverbele demonstrative: *așa, ast-felū, atâtū, cu-atâtū*, fie espreses sau subînțelese. Esemple: *Ștefanū se pōrtă așa de bine, încâtū toți se mulțumescū. Eu voiū face, cum a făcutū și părinți mei. Străinū sunt priviți în țară mai bine, de câtū ori-unde. C pilulū silitorū lucrēzā, cum îi spune profesorulū. Cu câtū Romāniū eraū mai persecutați de inimici lorū seculari, cu atâtū*

ei se purtau mai înțelepțese. Cu câtă cine-va se scôlă mai de dimineță, cu atât e mai avută.

d). Circumstanțele de *causă* și de *scop* se exprimă prin conjuncțiunile: *fiind-că, pentru-că, de ôre ce, de vreme-ce, ca să, pentru-ca*, etc. de exemplu: *Gheorghe este decorat, fiind-că sa luptat la Grivița. Noi mâncăm, ca să trăim; iar nu trăim, ca să mâncăm*, etc. etc.

II. Despre Prepozițiuni.

Prepozițiunea este o vorbă, care se pune înaintea unui nume sau a unui pronume spre a arăta legătura acestora cu verbul, precum și înaintea altor vorbe; d. e. când zic: *Ioan merge la școlă; Petru șede în casă*; aici vorbele: *la* și *în* sunt prepozițiuni; pentru-că arată legătura substantivelor *școlă* și *casă* cu verbele *merge* și *șede*.

Prepozițiunile în limba noastră se disting în *nedespărțibile* și *despărțibile*.

1). *Prepozițiunile nedespărțibile* se numesc acelea, cari nu pot sta ca vorbe de sine, ci numai în unire cu alte vorbe compuse, și—

Sunt următoarele: *ad, es, con, des, pro, stră, tră, răs*, de exemplu: *ad-unu, ad-ăpă, con-tenire, des-facă, des-trămă, pro-vocă, pro-pună, stră-pungă, stră-bat, tră-mit, es-pună, răs-bună, răs-bat*, etc.

2). *Prepozițiunile despărțibile* se zic acelea, cari pot sta ca vorbă de sine, și se usită la determinarea raportului dintre cuvintele înaintea cărora sunt puse și între verbe, precum și la compunerea verbelor; ele se subdivid în două clase: a) *despărțibile simple* și b) *despărțibile compuse*.

a) Cele simple sunt: *a, cu, cătră, după, fără, de, întru, între, la, pe* și *spre*, etc.

b) Compuse între sine: *afară, despre, dela, asupra, din (de-în), dintru, dintre, pela, dinaintea, desub, pentru, prin (pre-în)*, etc.

Observațiunea 1. Prepozițiunile în vorbirea și scrierea română sunt prea puține, cari se construiesc cu casuri.

Atâtŭ prepozițiunile simple, câtŭ și cele compuse se construiescŭ cu forma **Acusativului**, și acesta o putemŭ recunosce după pronumele personalŭ, precum și din forma artic. a substantivelorŭ. Ele esprimă nisce raporturi și circumstanțe: **de timpŭ, de modŭ, de causă, de spațiu**, ca și adverbele; de unde șicemŭ, că substantivele în legătură cu prepozițiuni se potŭ considera în analiza gramaticală, ca nisce locuțiuni adverbiale; de es. a intratŭ multă apă în pământŭ. De ađi intr' o septămână se dă vacanță. Gheorghe a venitŭ la noi; Ioanŭ a venitŭ la școlă fără carte, etc.

Observațiunea 2. Dintre prepozițiuni numai «de» ține loculŭ genitivului; iar prepoziț: **la**, ține loculŭ dativului—și anume: când se vorŭ putē înlocui cu gen. ori dat. articulatŭ saŭ determinatŭ; de exemplu: calulŭ ține de casa noastră==(calulŭ este alŭ casei noastre); Ionŭ este unŭ omŭ de casă==(I. este omulŭ casei). Corbŭ **la** corbŭ nu scôte ochii==(corbulŭ corbului...)

Observațiunea 3. Unele prepozițiuni în limba română, puse înaintea numelorŭ, cu cari staŭ în de-aprope legătură, aŭ natura substantivelorŭ și se potŭ și articula ca-și substantivele; aceste sunț: **asupra** (asupra), **înainte** (înaintea), **îndērētŭ** (îndērētulŭ), **în-apoi** (în-apoia), **în-lă-untru** (în-lă-untrulŭ), etc. Când sunt determinate se construiescŭ cu genitivulŭ numelui de regimŭ saŭ cu forma posesivală în pronume; de es. **asupra** casei; **înaintea** bisericeii; **îndērētulŭ** casei; **înaintea** noastră; **îndērētulŭ** tuturor-a, etc.

Iar când sunt nedeterminate mai primescŭ după sine prepozițiunea *de*, cu casŭ prepoziționalŭ; de es. *înainte de timpŭ; înapoi de alții; îndērētŭ de mulți*.

Tôte cele-l-alte prepozițiuni simple și compuse se construiescŭ cu **acusativulŭ** numelui saŭ pronumelui din regimŭ, pr. *cu mine, cu tine, cu noi, cu voi*, etc.

NOTA 1. Din prepozițiuni se facŭ adverbe și din adverbe prepozițiuni, d. e. *mă-a călulŭ asupra, de-asupra, de desubtŭ, afară, înainte, mai—înainte, încōce, încolo, aproape de*; etc.

NOTA 2. Prepozițiunile în unire cu unŭ substantivŭ ținŭ și loculŭ adiectivelorŭ calificative (numite adiective materiale), cari în limba română sunt foarte puține, d. e. Copilŭ *cu minte* (adecă: care are minte), munte *de aurŭ*, masă *de lemnŭ*, omŭ *fără învețatură*, etc.

III. Despre Conjuncțiuni.

Conjuncțiuni se numescă vorbele neflexibile, cari lĂgă douĂ vorbe sau douĂ propozițiuni, d. e. cĂnd ȕicĂ: *Dumneȕeu și patria*, aici vorba «și» lĂgă vorba *Dumneȕeu* cu vorba *patria*, de unde se ȕice conjuncțiune; sau cĂnd ȕicĂ: *Alesandru și-a invĂțatĂ lecțiunile*, dar *Gheorghe nu-și-le-a invĂțatĂ*; aici vorba *dar* este conjuncțiune, pentru-cĂ lĂgă douĂ propozițiuni.

Conjuncțiunile, dupĂ calitatea propozițiunilorĂ ce lĂgă ıntre ele, se distingĂ ıntre *coordinative* și *subordinative*.

Coordinative se numescă acelea, cari lĂgă propozițiuni ce potĂ sta nedependinți ıntre o frasĂ; iar *subordinative* sunt acelea, cari unescĂ propozițiuni secundare cu principale.

Conjuncțiunile ıntre limba romĂnĂ, dupĂ ıntsemnarea ce au, se dividĂ ıntre urmĂtoarele ȕecce clase:

1. **Copulative:** *și, nici, și-și, nici-nici*;
2. **Disjunctive:** *aiĂ, sau, ori, veri, ori-ori, aiĂ-aiĂ, sau-sau*;
3. **Causale:** *cĂ, eaci, pentru-cĂ, fiind-cĂ*;
4. **Adversative:** *ci, ıntsĂ, iar, iarĂ, ma, dar, darĂ, totuși, etc.*
5. **Conclusive:** *deci, aș-a-darĂ, de-aceia, prin-urmare, dreptĂ-aceia, pentru-aceia, etc.*
6. **Timpurale:** *cĂnd, pe cĂnd, pe ce timpĂ, dupĂ cum, dupĂ-ce, de-cĂte-ori, pĂnĂ-ce, etc.*
7. **Comparative:** *cĂ, aș-a, ca-și, cum, pre-cum*;
8. **Condiționale:** *daeĂ, de, sĂ, de cum-va, etc.*
9. **Concesive:** *de-și, cu tote-cĂ, macar-cĂ, totuși, numai*;
10. **Finale:** *ca, pentru-ca, sĂ, ca-sĂ, etc.*

NOTA 1. Conjuncțiunile coordinative cele mai usitate sunt: Copulative, precum: *și, nici, nu-numai,—dar și; atĂtĂ—cĂtĂ*. Adversativele: *ci, sau, dar, ıntsĂ, iarĂ, totuși, și altele*. Causale: *cĂ, pentru-cĂ, fiind-cĂ, deaceia, pentru aceia, cĂci, etc.* Comparative: *ca, aș-a, cum, etc.* Conclusive: *deci, prin urmare, aș-a-dar, etc.* TĂte aceste lĂgă ıntre de-comunĂ propozițiuni principale ıntre o frasĂ (numite ıntre sintaxĂ propozițiuni principale coordonate ıntre sine); tĂte cele-l-alte conjuncțiuni sunt de regulĂ cu sensĂ subordinativĂ, ıntre nindĂ propozițiuni secundare cu una principalĂ.

Esemples cu conj. coordinative:

Te stimezĂ și mĂ bucurĂ de fericirea ta: Nu ıntvĂțamĂ pentru școla,

ci ne instruimă pentru viață. Leul este un animal, iar nucul este o plantă. Gheorghe este sănătos, iar Ioan a căzut la pat. Tata nu e acasă, prin urmare nu poți vorbi cu dînsul.—Învată lecțiunile, altfel vei fi muștrățu. Afară e noru, cu-tote-aceste nu va ploua.

NOTA 2. Sunt mări multe conjuncțiuni în limba română formate din adverbe, cari, după usul lor, se întrebunțază, când ca conjuncțiuni, când ca adverbe; de unde șicem, că conjuncțiunile pot fi proprii, precum: și, dar, însă, că,—și improprii, precum: când, unde, după-ce, pe-unde, etc. Conjuncțiunile, ca și cele-l-alte părțicele, mări pot fi simple și compuse, de exemplu: și, iar, dar, (simple), etc. de-și, de ore-ce, prin-urmare etc. (compuse).

IV. Despre Interjecțiuni.

Prin *interjecțiuni* înțelegem în gramatică nisce expresiuni ale mișcărilor sufletesci, prin ele nu arătăm nici lucrări, nici calități; în scurtu: *interjecțiunile* nu fac parte din vorbire, și nu stau în legătură cu cele-l-alte părți ale propozițiunii, de cătră cari se despart prin virgule, de unde au și numele, ci ele arată puru și simplu o agitațiune iute de sentimentu sau dorința, provenită din sufletu.

Interjecțiunile se împart în proprii și improprii. Cele proprii mări multu unisilabe arată *sentimente* de :

1. **Bucurie**: pr. *iu! iuha! bravo! vivat! a ha!*
2. **Risă**: *ha! ha! ha! haha!*
3. **Durere**: *aă! ah! valeu! vai! of!*
4. **Mirare**: *a! o! ah!*
5. **Ură**: *fu! uf! e! fi!*
6. **Oprire**: *ho!*
7. **De strigare**: *u! u-u..., ei! hei!*
8. » **tăcere**: *șis! st! pst!*

Interjecțiunile *neproprii* sunt nisce forme singuratice de vorbe, precum *vocativii*: *Dómne! Dumneșeule!*; *imperativii*: *stă! săriți! nu mă lăsați!! blăstemele*, pr. *mânca-te-ar vermi!*; *jurămintele*: *Děu, pe onórea mea!* precum și alte mări multe vorbe și expresiuni de diferite sentimente iuți și aprinse, precum: *sărăculu de mine! iacă-mă! focu! vai de capulu tđu! ferice de tine! nebunule! drace!* etc. etc.

CAPIT. IV.

FORMAREA VORBELORŪ.

Afară de schimbarea prin flexiune care consistă în mutarea terminațiunii (câte-odată puțin și a tulpinei), fără însă de a-și schimba și înțelesul, cuvintele pot și împreună cu tulpina și terminațiunea să-și schimbe mai mult sau mai puțin și înțelesul.

Prin această schimbare se *formază* cuvinte nouă din cele ce există deja în limbă. Formarea cuvintelor este una din cele mai importante părți ale etimologiei.

Formarea cuvintelor în limba română se face în două moduri:

1. Prin adăugarea unor particule în urma sau înaintea tulpinei (*sufixe* și *prefixe*) schimbându-și și înțelesul, de es. de la *scriu* se formază: *de-scriu*, *în-scriu*, *pre-scriu*, *scris-ore*, *scrip-tură*, etc. de la *bun* se formază: *răs-bun*, *bună-tate*, *nebun*, etc. Această schimbare se numește *derivațiune*.

2. Prin combinarea a două sau mai multe vorbe, de es. *primă-vară*, *bine-facere*, *două-zeci*, *tot-dea-una*, etc. Acesta se numește *compunere*.

I. FORMAREA VORBELORŪ PRIN DERIVAȚIUNE.

Formarea vorbelor prin derivațiune se face adăugându-se la rădăcina cuvântului unele particule, cari îi schimbă înțelesul, așa că dintr'unu cuvânt se face altul.

Terminațiunile modifică și ele încâtă-va sensul unui cuvânt, nu-l schimbă însă de tot, ca să formeze unu cuvânt dintr'altul și tocmai prin acesta se deosebesce flexiunea de derivațiune.

Particulele se pot adăuga atât înaintea rădăcinii și atunci se numesc *prefixe*, de es. *fac*, *des-fac*, *prefac*; *prind*, *aprinde*, *cu-prinde*, *des-prinde*; *bun*, *ne-bun*, etc.; cât și în urmă și atunci se chiamă *sufixe*, de es. *car-ă*—*căru-ță*, *bun-ă*—*bună-tate*, *asupra*—*asupra-ire*, etc.

Cuvintele formate prin derivațiune se numesc *derivate*, iar acelea, de la cari se formază, se numesc *primitive*.

Formarea prin derivațiune se face mai cu sémă la *substantive, adiective, verbe și adverbe*.

a). Derivarea Substantivelorū.

Substantivele derivate se potū forma în două moduri:

1). Dela verbū și se numescū: *substantive verbale*, 2) de la nume și se dīcū: *substantive denominative*.

A. Substantivele verbale.

Substantivele verbale se forméză cu următoarele terminațiuni: *ă, elă, etū, ință, işū, iune, mīntū, orū, ură, etc.*

1) Cele terminate în *ă* se forméză dela supinulū verbulū respectivū, d. e. din vênare—vênat-*ă*, mergere—mer-*să*, resărire—resărit-*ă*; sau dela persóna I-a present. indicativulū, d. e. dela gustare—gust-*ă*, vedere—ved-*ă*, mirosire—miros-*ă*, auđire—auđ-*ă*, simțire—simț-*ă*; (articulate: vedū-lū, mirosulū, gus-tulū, auđu-lū, simțu-lū).

2) Cele în *elă* se forméză dela infinitivulū scurtatū alū verbelorū de conjug. IV, d. e. dela amorti—amort-*elă*, osteni—osten-*elă*;

3) Cele în *etū* dela supinū sau răděcina verbulū respectivū; d. e. din plânsū—plâns-*etū*, sbierū—sbier-*etū*, țipū—țip-*etū*, tunū—tun-*etū*, a trăsni—trăsn-*etū*, etc.

4) Cele în *ință* se forméză dela răděcina verbulū, d. es. de la: șed-ere răd. *șed*.—s'a formatū: șed-*ință*; put-ere—put-*ință*; cred-ere—cred-*ință*, umil-ire—umil-*ință*, etc.

5) Cele în *ișū* totū dela răděcina verbulū respectivū, pr. dela ascuț-ire—ascuț-*ișū*, cobor-ire—cobor-*ișū*, su-ire—su-*ișū*, etc.

6) Cele în *iune*, se forméză dela supinulū verbelorū de conj. I și IV și sunt abstracte; d. e. dela rugare—rugatū—rugăc-*iune*; perire—peritū—peric-*iune*, urire—uritū—uric-*iune*.

7) Cele în *mīntū*, se forméză dela persóna 3 singul. pre sintele indicat. d. e. încălțare, dela: încălță, subst. încăl.

ță-mîntî; totu așa din verbulu acoperire—acopere-mîntî, jurare—jură-mîntî, etc.

8) Cele în *orū* dela sup. conj. I și IV, d. e. spălare—spelatū—spelat-orū, urdire—urditū—urdit-orū, etc.

9) Cele în *ură* dela supinū d. e. din arare, sup. aratū, subst. arăt-ură, totu așa: cócere—coptū—copt-ură scriere—scriptū—script-ură; facere—faptū—făpt-ură; ardere—arsū—ars-ură, frigere—friptū—fript-ură, etc.

NOTĂ. Tóte infinitivele lungi se potū întrebuinta ca substantive fără vre-o schimbare și sunt de genulū femeninū, d. e. *cântare, ascultare, tăcere, plăcere, mergere, cerere, vorbire, fugire, etc.*

B) Substantivele denominative.

Substantive denominative se numescū acelea, cari se forméză dela alte nume (substantive sau adiective) și sunt de două feluri:

1). Substantive derivate, cari nu schimbă, însă numai mărescū sau micșoréză însemnarea primitivului;

2). Substantive derivate cu însemnare deosebită de a primitivului.

1. *Substantivele derivate, cari micșoréză sau mărescū însemnarea primitivului.*

Acestea substantive sunt de două specii: *diminutive* și *augmentative*.

I. Diminutivele sunt acelea, cari micșoréză însemnarea primitivelorū și sunt fórte multe în limba română, ele se forméză cu următóarele sufixe:

a). *așū*, d. e. din copilū—copil-așū;

b). *elū, ea*, d. e. viț-elū, viț-ea (de la *vită*), porcū—purc-elū, —purc-ea; scaunū—scaun-elū, etc.

c). *ilă*, din: rôtă—rot-ilă;

d). *iorū-ióră, șorū-șóră, ciorū-cióră*, d. e. frate—frăț-iorū, soră—sor-ióră, vērū—veri-șorū, merū—meri-șorū, dómná—domni-șóră, casă—căs-cióră, etc.

e). *icū-ică*, d. e. bunū—bun-icū, pasere—păser-ică, etc.

f). *ușă-ușă, uțu-uță*, de es. cățel—cățel-ușu, picior—picior-ușu, mână—mân-ută, hârtie—hârti-uță, casă—căs-uță, etc.

g). *ulețu, coșu—coș-ulețu, sacu—sac-ulețu*, etc.

h). *uică, ișcă, ușcă*, de es. pasere—păser-uică, móră—mor-ișcă, biciu—bici-ușcă, etc.

i). *iță, liță*, de es. dómna—domn-iță, pungă—pungu-liță, muscă—muscu-liță.

k). *ice, ue*, d. e. pădure—pădur-ice, feréstră—ferestr-ue, etc.

NOTĂ. Multe din substantivele cu terminațiunile numérate mai susu, nu mai sunt diminutive, pentru-că primitivele saú nu se mai întrebuintéază saú aú însemnare deosebită, așa sunt: *mielú, cățea, piciorú, feciorú, mánuse, culcușú*, etc.

II. Augmentative se numescú substantivele derivate, cari mărescú însemnarea primitivuluí și se forméză cu următoarele sufixe:

a) *oiú* de es. bubă—bub-oiú, bute—but-oiú, piétră—pietr-oiú, etc.

b) *andru*, de es. copilú—copil-andru, cățelú—cățel-andru, etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. *Substantive derivate de la nume, cu însemnare deosebită de a primitivelorú.*

Substantivele denominative se mai forméză:

1). Adăugându la răděcina primitivuluí terminațiunile *arú* și *așú* se forméză substantive, cari însemnéază persóne, ce se ocupă cu lucrulú esprimatú prin primitivú, d. e. argintú—argint-arú, cărbune—cărbun-arú, móră—mor-arú, lemnú—lemn-arú, pădure—pădur-arú, dógă—dog-arú, cósă—cos-așú, luntre—luntr-așú, pungă—pung-așú, etc.

2). De la numele proprii de persóne se forméză substantivele *patronimice*, cari arată alú cui fiú este cine-va și anume: adăogându la numele propriú terminațiunea *escu*; d. e. din: *Iónú—Ion-escu, George—Georg-escu, Mihailú—Mihail-escu, Avramú—Avram-escu, Adamú—Adam-escu, Ștefanú—Ștefan-escu*, etc.

3). Cu sufixulú *etú* se forméză substantivele colective,

cară arată locul, unde crește primitivul; d. e. din: pom—pom-*etă*, prună—prun-*etă*, nucă—nuc-*etă*, fag—fag-*etă*, etc. Câte-va arată colectivitatea primitivului, de es. tiner—tiner-*etă*, etc.

4). Cu *ime* se formază substantivele colective de persoane, precum: preot—preot-*ime*, nobil—nobil-*ime*, jun—jun-*ime*, etc.

5). Cu *ișă* se formază colectivele de lucruri, precum: piatră—pietr-*ișă*, tufă—tuf-*ișă*, prundă—prund-*ișă*, etc.

6). Cu *istă* se formază substantivele, care arată persoane deprinse în vre-o specialitate, pr. din: artă—art-*istă*, dinte—dent-*istă*, farmacie—farmac-*istă*, etc. (neologisme).

7). Cu *ie*, *ărie*, precum: episcop—episcop-*ie*, jun—jun-*ie*, lemn—lemn-*ărie*, fier—fier-*ărie*, față—faț-*ărie*, copil—copil-*ărie*, etc.

8). Cu *ismă* se formază neologisme, pr. român—român-*ismă*, barbar—barbar-*ismă*, totu așa: *archaismă*, *neologismă*, *galicismă*, etc.

9). În fine substantive denominative se mai formază încă și de la adiective, adăugându-se la rădăcina primitivului terminațiunile: *ate*, *tate*, *etă*, *ie*, *ime*, *ore* și *ură*, d. e. din: bun—bun-*tate*, rău—rău-*tate*, dulce—dulc-*etă*, verde—verd-*etă*, tare—tăr-*ie*, sărac—sărac-*ie*, avut—avuț-*ie*, mare—măr-*ime*, înalt—înălț-*ime*, gros—gros-*ime*, rece—rēc-*ore*, cald—cald-*ură*, etc.

NOTĂ. Sunt foarte puține substantive, care se derivă de la alte părți de cuvânt, afară de cele arătate până aici.

Se mai formază substantive și de la numerale, pronume, adverbe și prepozițiuni, însă mai toate sunt neologisme, precum: *unime*, *treime*, *ântăietate*, *asuprelă* (vechiu), *asuprire* și *insușire* (inf. lungi); totu așa și: *decime*, *centenară*, *deitate*, *identitate*, *supremație*, *egoismă*, și altele.

b). Formarea adiectivului prin derivațiune.

Adiectivele derivate se formază de la verbe și de la nume; în cazul întâiu se dică: *adiective verbale*, în alu doilea: *adiective denominative*.

a). **Adiectivele verbale**, se forméză :

1). Cu terminațiunea *aciũ-ace*, adause la rădęcina verbului, precum : cap-*aciũ*, cap-*ace*, ten-*aciũ*, ten-*ace*, rap-*aciũ*, rap-*ace*, (saũ rap-*uce*, pentru masculinũ și femeninũ).

2). În *atũ*, *sũ*, *iũ*, tóte particip. întrebuițate ca adiective de es. laud-*atũ-ã*, făc-*utũ-ã*, lucr-*atũ-ã*, *culesũ-culesã*, *ruptũ-ruptã*, etc.

3). Cu *abilũ* și *ibilũ*, adause la rădęcina verbului, pr. laud-*abilũ-abilã*, cred-cred-*ibilũ*, aud-aud-*ibilũ*, etc.

4). În *ivũ*, pr. beț-*ivũ-ivã*, uscăț-*ivũ-ivã*, etc.

5). Se mai forméză adiective prin sufixulũ *ușũ*, adausũ la pers. 3 a presintelui indic. alũ verbului respectivũ, d. e. din a *bate*, adiect. bâte-*ușũ*, a juca, adiect. jucã-*ușũ*, (aceste se întrebuițéză mai desũ ca substantive).

b). **Adiectivele denominative**, se forméză de la substantive saũ de la alte adiective.

De la *substantive* :

1). Adãugãndũ la rădęcina substantivului terminațiunea *eanũ* saũ *anũ*; de es. munte-munt-*eanũ-ã*, Bãrladũ-bãrlãd-*eanũ-ã*, Roma-Rom-*anũ-ã*.

2). Cu terminațiunea *alũ*, pr. rege-reg-*alũ*, verbũ-verb-*alũ*, substantivũ-substantiv-*alũ*, adiectivũ-adiectiv-*alũ*, etc. la unele adiective formate cu sufixulũ *alũ*, consuna *l* din sufixũ se preface *r*, de es. în vorbele : *lunarũ*, *fonciarũ*, *financiarũ*, *mobilierũ*, și alte mai multe, întroduse de curențũ în limbã.

3). Cu *așũ*, *ișũ*, pr. parte-pãrt-*așũ*, frunte-frunt-*așũ*, cruce-cruc-*ișũ*, etc.

4). Cu *escũ*; domnũ-domn-*escũ*, pãrinte-pãrint-*escũ*, cerũ-cer-*escũ*, etc.

5). Cu diftongulũ *iũ*, pr. aurũ-aur-*iũ*, argintũ-argint-*iũ*, etc.

6). Cu terminațiunea *osũ*, *ciosũ*, de es. carne-cãrn-*osũ*, pãrũ-pãr-*osũ*, știrũ-știr-*osũ*, (de es. vinũ știrosũ); ierbã-ierb-*osũ*, tinã-tin-*osũ*, cuviințã-cuviin-*ciosũ*, etc.

7). Cu terminațiunea *nică*, de es. obrază—obraz-*nică*, vécă—veci-*nică*, putere—puter-*nică*, etc.

8). Cu sufixul *ică* se formază adiective românesce dela multe alte substantive, d. e. *poet-ică*, *chim-ică*, *fis-ică*, *carbon-ică*, și alte mai multe adiective, din nou întroduse în limbă.

De la alte adiective se formază adiectivele diminutive terminate :

1). In *elă*, *icelă*, d. esem. frumosă—frumuș-*elă*, bună—bun-*icelă*, subțire—subțir-*elă*, etc.

2). In *oră* și *ișoră*, pr. roșă—roși-*oră*, înaltă—înalt-*ișoră*, acru—acr-*ișoră*, etc.

3). In *uță*, pr. mică—mic-*uță*, înaltă—înalt-*uță*, etc.

4). In *leță* și *reță*, pr. lungă—lungu-*leță*, lată—lătă-*reță*, etc.

5). In *astru*, d. e. albă—alb-*astru*.

6). Totă dela adiective se mai formază alte adiective derivate prin sufixul *ă*, d. e. din dulce—dulc-*ă*, verde—verđ-*ă*, albastru—albăstr-*ă*, albă—albu-r-*ă*, etc.

c). Formarea verbului prin derivațiune.

Verbe derivate în limba română avemă : *dela substantive, dela adiective, dela alte verbe, dela părțicele*, și tóte acestea sunt de conjugarea I și IV, și cele mai multe în presinte se termină în *eză* și *escă*.

De conjugarea I cu *eză* :

1). Dela substantive : lucru—lucr-*eză*, lumină—lumin-*eză*, formă—form-*eză*, cină—cin-*eză*, pradă—prăđ-*eză*.

2). Dela adiective: strâmbă—strâmb-*eză*, ușoră—ușur-*eză*, târđiă—în-târđi-*eză*, etc.

3). Dela verbe : dormă—dormit-*eză*, scapă—scăpăt-*eză*.

4). Dela părțicele : înainte—înaint-*eză*, înapoi—înapoi-*eză*, împrejură—împrejur-*eză*.

Cu terminațiunea *escă*, pentru conjugarea IV:

1). Dela substantive: glóbă—glób-*escă*, colacă—colăc-*escă*,

robū—rob-*escū*, grije—în-grij-*escū*, frunză—în-frunz-*escū*, zidū—zid-*escū*, oțelū—oțel-*escū*, etc.

2). Dela adiective sunt fórtē multe cu saū fără prepozițiune înainte, pr. albū—alb-*escū*, orbū—orb-*escū*, mare—măr-*escū*, sëracū—sërăc-*escū*, negru—în-negr-*escū*, multū—în-mult-*escū*, etc.

3). Dela numerale: unu—un-*escū*, doi—îndoi-*escū*, patru—împătr-*escū*, etc.

4). Dela pronume: însu-și—însuș-*escū*.

5). Dela prepozițiune: asupra—asupr-*escū*.

NOTĂ. Unele verbe din clasa acésta se ținū și de conjug. I și de a IV, pr. adevér-*ezū* și adevér-*escū*, îndestul-*ezū* și îndestul-*escū*, îndator-*ezū* și îndator-*escū*.

Afară de acestea se mai potū deriva verbe de la substantive adăugându-se la rădęcina substantivelorū pentru infinitivulū scurtū sufixele: *eca*, *ega*, *ișa*, *ura*, *ui*, precum: feru—a fer-*eca*, calū—a încal-*eca*, spumă—a spum-*ega*, fumū—a fum-*ega*, față—a înfăt-*isa*, cruce—a încruc-*ișa*, vântū—a vânt-*ura*, vreme—a vrem-*ui*, vămă—a văm-*ui*, trébă—a treb-*ui*, etc.

Totū asemenea sunt și verbele derivate în *isa* și *isi*, atâtū de la subst. câtū și adiective și carī mai tóte sunt neologisme, precum: romănū—a roman-*isa*, eternū—a etern-*isa*, autorū—a autor-*isa*, istorie—a istor-*isi*, urgie—a urg-*isi*; așa și: *a plic-isi*, și altele mai cu sémă de origină grecécă.

d). Formarea adverbului prin derivațiune.

1). Adverbele derivate se forméză de la adiective prin terminațiunea *esce*, pr. din omenescū—omen-*esce*, nebunescū—nebun-*esce*, domnescū—domn-*esce*, romănescū—român-*esce*, etc.

2). Se mai forméză puține adverbe prin derivațiune, și de la substantive și verbe, adăugându la tulpina nu melui saū a verbului respectivū sufixulū *ișă*, ba câte-odată punându-le înainte și o prepozițiune; așa de exemplu: din substantivele *cruce*, *cóstă*, *față*, *lature*, formămū adverbele:

cruc-ișă, cost-ișă, făț-ișă, lătur-ișă; de la verbele: a *curma*, a *fura*, adăugându la persóna I-a pers. indicativului sufixul *ișă*, va fi: *curmez-ișă, fur-ișă*; sau și cu prepozițiunî înainte: *pe fur-ișă, în cruc-ișă, în curmez-ișă*, etc.

De la *bună* se face abverbü *bine*.

OBSERVAȚIUNE. De la fórte multe adiective se întrebuintează genulü neutru ca adverbü, fără nici o schimbare, de es. *reü, târđiü, multü, puřinü, repede, tare, atätü, câtü*, etc.

Adverbele atätü cele simple, câtü și cele derivate, se compară, d. e. *bine, mai bine, prea bine, fórte bine; omenesce, mai omenesce, fórte omenesce*, etc.

II. FORMAREA VORBELORÜ PRIN COMPUNERE.

Compunere de vorbe, în sensü strictü gramaticalü, numimü combinarea la unü locü a două cuvinte, cari necombinate arü pute sta și ca cuvinte de sine-stätätóre.

Limba română posedea prea puține cuvinte compuse din câte două substantive, adiective sau verbe; cele mai multe vorbe compuse sunt cu părțicele, adică cu *prepozițiunî, ad-
verbe și conjunțiunî*.

Compunerea vorbelorü în l. română este de două feluri: *compunere propriü-đisă și compunere impropriü-đisă*.

1). Când compunemü o vorbă așa ca tóte părțile esențiale, din cari se compune vorba, potü să aibă unü înțelesü de sine-stätätörü, atunci compunerea *este propriü-đisă*, de es. în vorbele compuse: *primă-vară, untü-de-lemnü*, fie-care parte de vorbă, ce forméză acéstă compunere, póte fi luată ca vorbă de sine, adică vorba *primă* ca adiectivü, *vară* ca substantivü; *untü* ca subst., *de* ca prepozițiune despărțibilă, *lemnü* ca substantivü.

2). Când compunemü o vorbă așa, ca numai una din părțile compunerii, să póta sta ca vorbă de sine; iar cealaltă numai ca o părțică nedespărțibilă sau ca unü *pre-
fixü*, atunci acele vorbe compuse le numimü: *compuse-im-
propriü*, de ĩesemplu în vorbele compuse: *ad-ăpü, ad-unü, rës-pingü*, partea primă a compunerii *ad, rës*, nu forméză vorbe de sine, ci sunt numai nisce *prefixe*, de unde đi-

cemă că vorbele: *adună, adăpă, răspingă*, sunt vorbe *compuse-improprii*.

1). Compunerea substantivelor.

a). Ună substantivă se pöte compune cu ună altă substantivă; de es. *Dumnezeu*, din: (domnă și deă), *unt-delemnă, anu-timpuri, Turnu-Măgurele*, etc.

b). Cu ună adiectivă, pr. *mijlocă* (din: meă și locă); *Sân-Pctru* (din: sântă și Petru); *bună-voință, meă-ăi*, (din: meă și ăi); *Turnu-roșă*, etc.

c). Cu ună numerală, pr. *trifoiă* (din: trei și foiă); *primă-vară* (din: primă și vară); *uni-formă, tri-coloră, se-mestru* (neologisme).

d). Cu verbă, pr. *batjocură*, (din bată și jocă); *perdevară* (din: perdă și vară); *papă-lapte* (din: papă și lapte), etc.

e). Cu adverbă, pr. *bine-cuvintare, ne-adeveră* (din: bine și cuvintare, ne și adevără), *ne-in-demănare, non-sensă* (neologismă).

f). Cu prepozițiune, pr. *fără-de-lege, ad-unare, des-facere, ră-sunetă, stră-moșă, să-punere*, etc. precum și cu alte prepozițiuni măi cu samă în neologisme.

2). Compunerea adiectivelor.

Se formăză compunându-le :

a). Cu ună adiectivă: d. e. *a-totă-puternică* (din a totă și puternică), *greco-răsăritenă*, etc.

b). Cu adverbă: pr. *bine-cuvintată, ne-adeverată, ne-vedută, ne-bună, bine-făcătoră*, (cu adverbele: bine și ne).

c). Cu prepozițiuni, măi cu sémă în neo-logisme, pr. *profundă, sub-ordinată, extra-ordinară*, etc.

3). Compunerea verbelor.

Se compună măi cu sémă cu prepozițiuni, și anume: cele *nedespărtibile și despărtibile*.

1). Dintre cele nedespărțibile :

- a) cu *a* și *ad*, pr. *a-batū*, *a-fumū*, *ad-unū*, *ad-augū*;
- b) cu *des*, pr. *des-facū*, *des-nodū*, *des-vēțū*;
- c) cu *rē* și *rēs*, pr. *rē-sarū*, *rē-sunū*, *rēs-tornū*, *rēs-batū*;
- d) cu *stră*, pr. *stră-pungū*, *stră-mutū*, *stră-batū*;
- e) cu *tră* și (*tre*) pr. *tră-sarū* (*tre-sarū*);
- f) cu *s*, pr. *s-mulgū*, *s-punū*, *s-pintecū*;
- g) și cu alte prepozițiuni în neologisme, de es. *ab-đicū-ab-ținū*, *con-ducū*, *con-vingū*, *circum-scriū*, *contra-đicū*, *contra-semnezū*, *dis-punū*, *es-plicū*, *es-pediezū*, *e-mitū*, *inter-pelezū*, *intro-ducū*, *o-punū*, *ob-servū*, *per-secutū*, *pro-movezū*, *se-ducū*, *se-parū*, etc.

2). Dintre cele despărțibile :

- a) cu prepos. *cu*, pr. *cu-legū*, *cu-prindū*;
 - b) cu *de* pr. *de-părtezū*, *de-ochiezū*;
 - c) cu *în* (*îm*), pr. *în-cingū*, *în-nodū*, *îm-partū*, *îm-pacū*;
 - d) cu *pre*, pr. *pre-facū*, *pre-sarū*, *pre-lungescū*, *pre-umblū*;
 - e) cu *su* (*sub*) pr. *su-punū*, *su-ridū*;
- Prepozițiunile *de*, *în*, *pre* și *sub* se află foarte des și în neologisme, pr. *de-punū*, *de-ducū*, *de-scriū*, *în-ducū*, *în-stitu*, *escū*, *pre-đicū*, *pre-scriū*, *sub-tragū*, *sub-scriū*, *sub-semnezū*, etc.

4). Compunerea numeralelor.

Cele mai multe numerele sunt compuse și anume legându-se între ele cu ajutorul conjuncțiunilor sau a prepozițiunilor, ori a altor particule, iar *decile* fără vre-o particulă, de es. *două-deci*, *cinci-deci*, etc.

Aprope toate numerele compuse sunt compunerii improprii :

- a). Cu prepozițiunea *sprē*, (*spre*, *super*) se compun numerele de la *un-sprē-dece* până la *nouē-sprē-dece*.
- b). Decimile compuse cu unimi se lęgă cu conjuncțiunea *și*, pr. *douē-deci și unulū*, *patru-deci și optū*, etc.
- c). Ordinalele, afară de *ântâiū*, se forméză cu artículul impropriū *alū*, *a*, pusū înaintea și celū propriū *le*, *a*, pusū

în urma cardinalelor, de es. *alū doi-lea, alū cincî-sprê-dece-lea, a șapte-a, a treî-decî și trei-a, etc.*

d). Cu *de* înainte și *orî* în urmă se forméză numeralale adverbiale afară de *odată*, pr. *de patru-orî, de șapte-orî, etc.*

e). Cu *câte*, pusă înaintea cardinalelor, se forméză distributivele, pr. *câte-doî, câte-patru, etc.*

5). Compunerea pronumelor.

Fôrte puține pronume snt simple și anume: pron. person. posesive, demonstr. *estû* și *elû* și relative: *care* și *ce*, tôte cele-lalte sunt compuse, de es. *a-cestû, fie-care, ori-cine, etc.*, iar despre compunerea lorû s'a vorbitû la declinațiunea pronumelor.

6). Compunerea părțicelelor.

a). *Adverbele* se compunû mai desû cu prepozițiuni și mai rarû între sine, de exemplu *cu, în, de, unde, de-ieri, de-alaltă-ieri, până-când, ori-unde, de-parte, mâne-sară, poî-mâne-sară, etc.*

b). *Prepozițiunile* se compunû fôrte multû între sine, de e. *din*, (din: *de* și *in*); *prin*, (din: *pre* și *in*); *dela*, (*de* și *la*); *pela* (*pe* și *la*); *aprópe*, (*a* și *própe*); *înainte-a*, (*în* și *ainte-a*); *pe-de-asupra*, (*pe*, *de*, *a* și *supra*), *pentru*, (*pre* și *intru*); *despre*, *dîntre*, *printre*, etc.

NOTĂ. Prepozițiunile se mai compunû și cu substantive, pr. *în-josû, împrejurû*. Atunci se potû și articula pr. *împregiuru-lû, în josu-lû, etc.* și se construiesc cu subst. în genetivû.

Analisa gramaticală.

Analisa gramaticală nu este altû-ceva decâtû desfacerea unei scrieri și cercetarea cu de amênuntulû a fie-cărei părți de vorbe ce o constitue, servindu-ne de legile gramaticale ale etimologiei, care lucrare cu dreptû cuvîntû se pôte dice analiză gramaticală.

La analiza gramaticală așa-darâ trebuie să avemû în vedere: a) felulû părților cuvîntării dintr'o scriere, b) dacă

este substantiv, să vedem în ce gen, număr, cas și declinație? Dacă este verb: ce fel de verb este? în ce formă? c) în sine trebuie să cercetăm cu de amănuntul fie-care parte de vorbă, ce rol împlinesc? și care sunt diferitele raporturi, ce există între ele? Spre o mai mare facilitate și exercițiu în acesta, ne servim de următorul model:

ESEMPLU DE ANALISĂ GRAMATICALĂ

Faptele cele bune au în sine respălătirea lor; ele contribuiesc la fericirea noastră.

- FAPTELE** Substantiv, pentru-că reprezintă acțiunea unei ființe sau lucru; abstract pentru-că numai în mintea noastră ni-lu închipuim ea de sine-stătător; de genul fem. pentru-că la sing. se termină în *ă*, pr. *faptă*, de declinația I, pentru-că femininele terminate în *ă* sunt de decl. I; de numărul plural, pentru-că arată mai multe lucruri de acela-și fel; articulat, pentru-că este determinat cu articolul *le*, cazul nominativ, pentru-că răspunde la întrebarea ce? tot-de-odată se dice și subiectul alu propozițiunii.
- CELE** Articul, în forma pronumelui demonstrativ, este de genul fem. numărul plural, cazul nominativului concordând cu substantivul „*faptele*” în gen, număr și cas.
- BUNE** Adiectiv, pentru-că numesce calitatea substantivului *faptele*, cu care este concordat în gen, număr și cas; de două terminațiuni, pentru-că la singular mascul. face: *bun-ă*, feminin *bun-ă*.
- AO** Verb activ, pentru-că arată o lucrare dicându ce face subiectul *faptele*; transitiv, pentru-că exprime o acțiune îndreptată asupra obiectului său *respălătirea*; modulul indicativ pentru-că acțiunea se exprime real, ca și când s'ar arăta cu degetul, timpul presint, pentru-că arată acțiunea simultană cu prezenta cugetare a noastră; persona 3-a, numărul plural, pentru-că și subiectul *faptele* este de persóna 3-a și de numărul plural; timpurile primitive sunt: presint. indic. persóna 1 și 2; *am-ai*; perfectul simplu: *avui*; supin. *avut*; infinitivul *a vé—avere*, de conjugarea II-a, se conjugă neregulat.
- IN** Prepoziție, pentru-că arată o relație între vorba *sine* și verbul *ai*; despărțibilă pentru-că pôte sta ca vorbă de sine.
- SINE** Pronume personal de acusativ luat în mod absolut, aici este formă prepozițională, pentru-că are înainte prepoziția *in* și vine tot-dea-una însoțit de o prepoziție.

- RĂȘPLĂTIREA** Substantiv abstract, genul fem. numărul sing. cazul acuzativului, pentru-că este obiectul drept al verbului (predicativului) *ai*; articulat cu articolul *a*; de declinațiunea 3-a, pentru-că toate substantivele de orice gen terminate la num. sing. în *e* sunt de a 3-a declinațiune.
- LORU** Pronume personal de persoană 3-a, numărul plur. cazul genitivului, pentru-că răspunde la întrebarea cui? întrebunțat ca pron. posesiv.
- ELE** Pronume personal, de persoană 3-a genul fem. numărul plural, cazul nominativului, ține locul numelui *faptele*.
- CONTRIBUESCĂ** Verb activ, modul indicativ, timpul prezente persoană 3-a numărul plural, pentru-că și subiectul *ele* este la persoană 3, numărul plural, de conjug. IV, pentru-că infinitivul prezente îl are în *i* sau *ire*, timpurile primitive sunt: contribuiesc—esci, contribui; contribuit; a contribui—contribuire.
- Acest verb este din clasa acelor verbe de conjug. IV-a, care ia silaba *esc* între rădăcină și formele personale și a-nume în prezentele indic. imp. și conjunct. în-colo apoi se conjugă regulat ca verbul *audă*.
- LA** Prepoziție despărțibilă, arată raportul între vorba *fericirea* și verbul *contribuiesc*.
- FERICIREA** Substantiv feminin sing. articulat, cazul prepozițional după prepozițiunea *la*; declinațiunea 3-a, pentru-că nearticulat face *fericire* și prin urmare se termină în *e*.
- NOSTRA** Pronume posesiv adiectival, pentru-că arată persoana, de care se ține posesiunea substantivului *fericirea*, și este concordat cu dînsul în gen, număr și casă, întocmai ca și un adiectiv.

Analizează în modul acest-a și următoarele propoziții:

- 1). *Noi umblarăm totu ziua, plini de aceste cugete neplăcute.*
- 2). *Elu este unu omu prea înțeleptu.*
- 3). *Gheorghe scrie frumosu și conformu legiloru etimologiei române.*
- 4). *Eu îți propun ceva folositoru și plăcutu.*
- 5). *Copilulu silitoru învață și înainteză.*
- 6). *Cerulu este forte limpede astăzi.*
- 7). *Înțeleptulu nu se ia nici-odată după părerile deșerte ale omeniloru, etc.*

TABLA DE MATERII.

	PAG.		PAG.
1. Introducere	1	Impărțirea verbelorū după	
Capit. I. Fonologia	3	terminațiune	59
2. Sunete elementare	3	13. Verbele auxiliare	60
Despre vocale	3	14. Despre cele patru conjugări	64
" consonante	6	Conjugarea I.	64
3. Ortografia limbii române	7	" II	67
Capit. II. Părțile vorbirii	12	" III	69
4. Substantivul	13	" IV	74
Genulū	14	15. Despre formarea timpurilor	76
Numărulū	18	16. Observațiuni asupra celor	
Casurile	18	patru conjugări	79
5. Despre articulū	19	17. Despre conjugarea pasivă	83
6. Declinațiunea substantivelorū	21	18. Conjugarea verbului reflexivū	84
Declinațiunea I-a	22	19. Despre verbele unipersonale	87
Declinațiunea II-a	24	20. Conjugarea verbelorū nere-	
Declinațiunea III-a	26	gulate	88
7. Declinațiunea subst. proprii	28	Verbe neregulate de conj. I	89
8. Declinațiunea neregulată	29	" " " " " II	92
9. Adiectivul	32	" " " " " III	93
Comparațiunea adiectivelorū	37	" " " " " IV	94
10. Numeralul	39	Capit. III. Părțile nefle-	
11. Pronumele	43	xibile ale vorbirii	95
Pronumele personale	43	21. Despre adverbe	95
" posesive	46	22. " prepozițiuni	100
" demonstrative	47	23. " conjecțiuni	102
" relative	50	24. " interjecțiuni	103
" interogative	51	Capit. IV. Formarea vor-	
" nedefinite	52	belorū	104
12. Verbul	53	25. Formarea vorbelorū prin	
Impărțirea verbelorū după		derivațiune	104
înțelesū	53	26. Formarea vorbelorū prin	
Conjugațiunea verbului: Nu-		compunere	112
mărulū și persóna, timpurile,		27. Analisa gramaticală	115
modurile	55		